

Psychologie pachatele a oběti

Psychology of perpetrator and victim

Bc. Monika Nevřalová

Diplomová práce
2011

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta aplikované informatiky

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta aplikované informatiky
akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Monika NEVŘALOVÁ**
Osobní číslo: **A10944**
Studijní program: **N 3902 Inženýrská informatika**
Studijní obor: **Bezpečnostní technologie, systémy a management**

Téma práce: **Psychologie pachatele a oběti**

Zásady pro vypracování:

1. Zpracujete rešerši literatury, která se vztahuje k tématu DP.
2. V rámci východiskové hypotézy definujte roli pachatele a oběti trestného činu z pohledu psychologie (příp. práva a kriminologie).
3. Analyzujte formy agresivního a násilného jednání (násilná trestná činnost, např. násilí se sexuálním a rasovým podtextem, domácí násilí, násilí ve vztahu k národnostním menšinám).
4. Vymezte psychologické příčiny a následné společenské dopady násilného jednání.
5. V rámci analytické části DP dále proveďte posouzení současné právní úpravy v oblasti násilné trestné činnosti zejména ve vztahu k obětem násilných trestných činů.
6. V rámci tvůrčí části DP proveďte výzkum k dané problematice, výzkum doplňte vlastními návrhy, výsledky výzkumu statisticky vyhodnoťte a zpracujte do tabulek a grafů.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

1. Čírtková, L.: Policejní psychologie, Portál, Praha 2004, ISBN 80-7178-931-3.
2. Čírtková, L.: Forenzní psychologie, Aleš Čeněk, Plzeň 2004, ISBN 80-86473-86-4.
3. Čírtková, L., Vlček, M., Zoubková, I.: Vybrané problémy kriminologie, Institut pro výchovu a vzdělávání, Praha 199
4. Čírtková, L., Vitoušová, P. a kol.: Pomoc obětem (a svědkům) trestné činnosti, Grada Publishing, a. s., Praha 2007, ISBN 978-80-247-2014-2.
5. Konrád, Z.: Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů, Policejní akademie ČR, Praha 1995, ISBN 80-7251-023-1.
6. Kuchta, J., Válková, H. a kol.: Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vyd., C. H. Beck, Praha 2005, ISBN 80-7179-813-4.
7. Porterfieldová, K., M.: Jak se vyrovnat s následky traumatu, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 1998, ISBN 80-7106-262-6.
8. Nakonečný, M.: Motivace lidského chování, Academia, Praha 2004, ISBN 978-80-200-0592-2.

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Mgr. Stanislav Zelinka

Ústav bezpečnostního inženýrství

Datum zadání diplomové práce:

28. února 2011

Termín odevzdání diplomové práce:

17. října 2011

Ve Zlíně dne 28. února 2011

prof. Ing. Vladimír Vašek, CSc.
děkan

doc. RNDr. Vojtěch Křesálek, CSc.
ředitel ústavu

ABSTRAKT

Cílem této diplomové práce je psychologická analýza osobnosti pachatele trestného činu, motivace kriminálního jednání, včetně psychologické analýzy oběti trestného činu. Posouzení aspektů spojených s obětí trestného činu – syndrom oběti, mýty a předsudky, dopady trestného činu na oběť. Další část práce je věnována samotnému pojmu domácího násilí a právní úpravě související s tímto problémem. Praktická část, se zaměřením na domácí násilí, obsahuje analýzu právních norem, statistiky neziskových organizací a vlastní průzkum, realizovaný přímým oslovením veřejnosti a týraných žen, ve spolupráci s vybraným azylovým domem. Praktickou část uzavírá zhodnocení skutečných kazuistik domácího násilí.

Klíčová slova:

domácí násilí, dopady trestného činu na oběť, kazuistiky, mýty, právní úprava, průzkum, předsudky, psychologická analýza oběti, psychologická analýza osobnosti pachatele, statistiky, syndrom oběti

ABSTRACT

The aim of the thesis is a psychological analysis of personality of the offender, the motivation of criminal behavior, including psychological analysis of crime victims. Assessment of aspects related to the victim of a crime - the victim syndrome, myths and prejudices, the impact of crime on the victim. Another part is devoted to the very concept of domestic violence and legislation related to this problem. The practical part, with a focus on domestic violence, contains an analysis of legislation, statistics, non-profit organizations and its own survey, carried out by reaching the public and abused women, in collaboration with the asylum house. The practical part is closed value of real domestic violence.

Keywords:

domestic violence, the impact of crime on the victim, case histories, myths, legislation, research, prejudices, psychological analysis of the victim, offender personality psychological analysis, statistics, victim syndrome

Poděkování

Děkuji panu PhDr. Mgr. Stanislavu Zelinkovi za podnětné vedení diplomové práce. Ráda bych vyjádřila poděkování také zaměstnancům azylového domu v Kroměříži, kteří mi věnovali čas a důvěru a byli ochotni podílet se na výzkumné části mé diplomové práce.

Zlín, říjen 2011

Bc. Monika Nevřalová

Prohlašuji, že

- beru na vědomí, že odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí, že jeden výtisk diplomové/bakalářské práce bude uložen v příruční knihovně Fakulty aplikované informatiky Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a jeden výtisk bude uložen u vedoucího práce;
- byla jsem seznámena s tím, že na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užít své dílo – diplomovou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- beru na vědomí, že pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tedy pouze k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům;
- beru na vědomí, že pokud je výstupem diplomové práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji,

- že jsem na diplomové práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.
- že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Ve Zlíně 13. října 2011

.....
podpis diplomanta

OBSAH

ÚVOD.....	10
I. TEORETICKÁ ČÁST	12
1 PSYCHOLOGIE PACHATELE	13
1.1 PSYCHOLOGICKÉ ZKOUMÁNÍ PACHATELE	13
1.1.1 OSOBNOST	14
1.1.2 PORUCHY OSOBNOSTI.....	16
1.1.3 PROCESUÁLNÍ A STRUKTURÁLNÍ PŘÍSTUP K PACHATELI TRESTNÉ ČINNOSTI.....	18
1.1.4 TYPOLOGIE PACHATELŮ	19
1.2 KRIMINÁLNÍ AGRESE	25
1.3 KRIMINÁLNÍ MOTIVACE.....	25
1.4 NEBEZPEČNOST PACHATELE	28
1.5 TEORIE PŘÍČIN KRIMINALITY	29
2 PSYCHOLOGIE OBĚTI.....	34
2.1 VIKTIMOLOGIE.....	34
2.2 TYPOLOGIE OBĚTI.....	36
2.3 POJEM VIKTIMIZACE	37
2.4 DOPAD TRESTNÉHO ČINU NA OBĚŤ A JEJÍ OKOLÍ.....	43
2.4.1 POSTTRAUMATICKÁ STRESOVÁ PORUCHA	45
2.5 SYNDROM OBĚTI	48
2.5.1 SYNDROM OBĚTÍ ZNÁSILNĚNÍ.....	48
2.5.2 SYNDROM TÝRANĚHO A ZNEUŽITÉHO DÍTĚTE.....	49
2.6 MÝTY A PŘEDSUDKY O OBĚTECH	50
3 DOMÁCÍ NÁSILÍ	51
3.1 DEFINOVÁNÍ DOMÁCÍHO NÁSILÍ	51
3.1.1 FORMY DOMÁCÍHO NÁSILÍ.....	53
3.1.2 ZNAKY DOMÁCÍHO NÁSILÍ.....	54
3.2 STALKING	55
3.3 MÝTY A PŘEDSUDKY O OBĚTECH DOMÁCÍHO NÁSILÍ.....	56
3.4 TEORIE PŘÍČIN DOMÁCÍHO NÁSILÍ	57
3.5 PROFIL PACHATELE DOMÁCÍHO NÁSILÍ.....	58
3.6 DOPAD DOMÁCÍHO NÁSILÍ NA OBĚŤ.....	61
4 PRÁVNÍ NORMY V OBLASTI DOMÁCÍHO NÁSILÍ.....	64
4.1 PRÁVNÍ ASPEKTY V ČR.....	64
II. PRAKTICKÁ ČÁST	69
5 POSOUZENÍ PRÁVNÍCH Norem V OBLASTI DOMÁCÍHO NÁSILÍ.....	70
6 PRŮZKUM V PROBLEMATICE DOMÁCÍHO NÁSILÍ	73
6.1 CÍL PRŮZKUMU	73
6.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	73

6.3	ZÁKLADNÍ INFORMACE O PRŮZKUMU	73
6.4	VYHODNOCENÍ VÝZKUMŮ NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ.....	75
6.5	VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKŮ	96
7	KAZUISTIKA DOMÁCÍHO NÁSILÍ	125
	ZÁVĚR	128
	CONCLUSION	130
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	132
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	138
	SEZNAM TABULEK.....	139
	SEZNAM GRAFŮ	141
	SEZNAM PŘÍLOH.....	143

ÚVOD

„Každá následující generace je horší než ta předchozí. Přejde doba, kdy budou lidé tak zlí, že se budou klanět moci. Právo a úcta k dobru pak zmizí. Nakonec se nikdo nebude rozhořčovat nad zločiny a cítit zahanbení nad neštěstím druhých, a pak je Zeus zničí. A přece bude možné i tehdy ještě něco proti tomu učinit, jen kdyby se prostý lid zdvihl a svrhl tyrany, kteří ho utlačují.“

Řecký mýtus o době železné

Práce se zabývá psychologií pachatele a oběti. Ve svém okolí jsem měla možnost setkat se s mnoha formami domácího násilí a z tohoto důvodu je tato problematika zvolena za stěžejní v mé výzkumné části diplomové práce.

Chceme-li mluvit o trestném činu, je potřeba pracovat nejen s psychologickým zkoumáním pachatele, ale i oběti. Nejlepší pomocí oběti je pozorovat zločin právě z jejího pohledu.

Cílem teoretické části je deskripce psychologických teorií osobnosti pachatele, charakteru, motivace a příčin trestné činnosti. Hledám odpověď na základní otázku, co vede člověka, jako takového, ke kriminálnímu jednání. Každé takové jednání má dopad na rodinu a okolí oběti, ale zejména v nejvyšší míře na oběť samotnou, která byla po řadu let opomíjeným pojmem. Nemalý význam v pomoci obětem má vědní obor viktimologie, která je představena v samostatné kapitole teoretické části.

Další kapitola se zabývá pachatelem, obětí, formami a znaky domácího násilí, které je nejrozšířenější formou agrese. Pro tento jev je charakteristické, že pachatel zneužívá síly páchané zejména na partnerovi a dětech, se kterými žije ve společné domácnosti. Většinou platí, že domácí násilí je dlouhodobou záležitostí, probíhající v cyklu, které se může opakovat i několik let a samo od sebe nepřestane. Počáteční projevy lze snadno zaměnit s důkazy lásky. Není výjimkou, že násilí pokračuje i po rozchodu.

V závěru teoretické části je zmíněna právní úprava domácího násilí, která je dále analyzována v praktické části.

Praktická část je zaměřena zejména na zpracování průzkumu v oblasti domácího násilí. Nejdříve jsou vysloveny výzkumné otázky, které jsou zodpovězeny na základě výsledků reprezentativních výzkumů neziskových organizací a vlastního šetření.

Cílem průzkumu je zmapování zkušeností týraných žen, které zažily domácí násilí a dočasně se staly klientkami azylového domu v Kroměříži. Dále je provedeno dotazníkové šetření zaměřené na názory společnosti na toto téma. V poslední kapitole je možno nalézt příběhy týraných žen z Kroměřížska, doplněné o mediálně známý případ domácího násilí na Simoně Monyové.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 PSYCHOLOGIE PACHATELE

1.1 Psychologické zkoumání pachatele

V kriminalistice a v trestním právu definujeme **pachatele** (od slova páchat, spáchat) jako subjekt trestného činu.¹ Termín pachatel je v českém právu zakotven v § 22 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku. Pro trestní odpovědnost je důležitý věk (z tohoto pohledu rozlišujeme mladistvého a dospělého pachatele), dále stav vědomí, případy nutné obrany nebo krajní nouze, kdy zákon postupuje odlišně. Osobnost (z lat. persona) pachatele *trestní činnosti* poutá mimořádnou pozornost kriminologické psychologie. V současné době existuje velké množství definic či názorů na definici osobnosti. Osobností rozumíme charakteristické vzorce myšlení, emocí a chování, které určují osobní styl jedince a ovlivňují jeho interakce s prostředím.² Můžeme říct, že psychologickým zkoumáním snímáme pomyslnou masku z tváře pachatele.

Jednou z aplikovaných disciplín psychologie, používanou při shromažďování poznatků o osobnosti pachatele, je forenzní psychologie (soudní, z lat. „forum“ = tržiště či náměstí, kde se odehrával veřejný život včetně soudních pří). Uplatňuje se v soudní praxi, například formou vypracovávání znaleckých posudků pro zjišťování psychických charakteristik obviněných, jejich zvláštností, perspektiv, příčetnosti v době konání trestné činnosti, posuzování důvěryhodnosti svědků apod.³ Je pro ni charakteristická těsná vazba na právní vědy (právo, kriminalistika). Bez „kriminálního zátiší“ nelze adekvátně pěstovat forenzní psychologii.⁴

Psychologie osobnosti pachatele se snaží především najít odpověď na otázku, co vede jedince ke kriminálnímu jednání. Je to něco, co je uloženo v genech? Existují psychologické charakteristiky a zvláštnosti, které odlišují pachatele od nepachatele? Výzkumy intenzivně zabývající se osobností pachatele zjistily pro každou skupinu

¹ Pachatel. In *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikipedia Foundation, 22. 4. 2006, last modified on 23. 8. 201 [cit. 2011-09-25]. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Pachatel>>.

² ATKINSON, R. L. *Psychologie*. Vyd. 1. Praha : Victoria Publishing, 1995. s. 581. ISBN 80-85605-35-X.

³ Forezn%C3%AD psychologie. In *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikipedia Foundation, 9. 5. 2010, last modified on 16. 7. 2011 [cit. 2011-09-25]. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Forenzn%C3%AD_psychologie>.

⁴ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. s. 47. ISBN 80-86473-86-4.

trestních činů některé společné znaky. Zároveň však poukázaly, že neexistuje typická osobnostní struktura pro pachatele, která by je odlišovala od nepachatelů trestních činů. Proto zasluhuje zvýšenou pozornost reálný odraz vnějších faktorů (výchova, prostředí) v psychickém usměrnění trestného činu.⁵

1.1.1 Osobnost

K nejvíce frekventovaným zkoumaným oblastem, které se považují za relativně stálé, patří čtyři samostatné oblasti: struktura osobnosti, dynamika osobnosti, vývoj osobnosti a patologie osobnosti.

A. Struktura osobnosti

„Popis struktury osobnosti má vystihnout to, co je v duševním životě osoby stálé, svou přítomností na proměnlivosti situací přímo nezávislé, co se v nich však podle okolností vždy v nějaké míře projevív.“⁶ Osobnost je charakterizována nejčastěji schopnostmi, temperamentem, charakterem a motivační strukturou.

Schopnosti sehrávají důležitou úlohu v činnosti pachatele. V širším slova smyslu se jedná o dispozice k jistému typu prožívání a chování. Schopnostmi rozumíme např. kreativitu, inteligenci, prostorovou představivost, senzomotorické schopnosti.⁷ Jsou rozdělovány do dvou skupin, které jsou vzájemně spjaté: obecné a specifické.

Obecné schopnosti se projevují ve více situacích a v řadě intelektuálních dovedností. Obvykle je vyčleňujeme do tří skupin: *percepční* (tj. vnímání smysly), *psychomotorické* (tj. motorická rychlost, orientace v prostoru, koordinace), *intelektuální* (tj. orientace v novém prostředí, řešení problémů).⁸ Obecnou rozumovou schopností je inteligence, která zaujímá klíčovou pozici. Můžeme ji definovat jako schopnost účelně jednat, řešit

⁵ Law.uninova.sk: Ustavy [online]. 2011 [cit. 2011-09-26].Kriminologicka-psychologia-prednaska.pdf. s. 3. Dostupné z WWW: <<http://www.law.uninova.sk/ustavy/Kriminologicka%20psychologia-prednaska.pdf>>.

⁶ Balcar, 1991. In ZÁHORSKÁ, J. *Psychologická intervence při vyšetřování trestných činů*. Praha: Portál, s.r.o., 2007. s. 30. ISBN 978-80-7367-236-2.

⁷ HANÁKOVÁ, B. *Postupy soudních znalců při psychologickém posuzování obviněných*. Brno, 2008. s. 33. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně. Filozofická fakulta. Psychologický ústav.

⁸ Schopnost. In *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikipedia Foundation, 9. 6. 2007, last modified on 7. 8. 2011 [cit. 2011-10-09]. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Schopnost>>.

nové nebo obtížné situace a schopnost přizpůsobit se změnám prostředí.⁹ Má přirozenou a vzdělanostní složku. Na počátku minulého století docházelo k mylným závěrům, že mentální zaostalost je příčinným faktorem delikventního chování. Trest si odpykávají lidé s různou a čím dál více i s vyšší úrovní intelektuálního potenciálu.¹⁰ Může se stát, že některý jedinec je inteligentní, ale přitom je citově primitivní. *Specifické schopnosti* se váží na konkrétní kognitivní činnosti, někdy se označují jako dovednosti. Projevují se ve specifických situacích.¹¹ Podle svých schopností si pachatel vybírá trestný čin, tedy zda zkusí něco snazšího nebo si troufne na otevřený zločin, kde dochází ke kontaktu s obětí.

Temperament je vymezen biologickými vlastnostmi. Významně ovlivňuje sílu reakcí každé osobnosti (i pachatele) na vnější podněty i schopnost ovládnout vlastní prožívání a chování. Jedná se tedy o živost a schopnost reakce. Tyto reakce jsou většinou vrozené a zůstávají stejné v průběhu celého života. Jako první provedl rozčlenění temperamentu filozof *Hippokrates* (nar. 460 př. n. l.) podle převahy tělesných šťáv v organismu a toto rozdělení je zároveň nejznámější (sangvinik, choleric, melancholik a flegmatik). Toto pojetí později rozpracoval lékař Galenos (129 – 199 n. l.).¹²

Charakter je souborem získaných vlastností, které se vztahují k morálce a normám společnosti. Osobnost pachatele je výrazná v oblasti emocionální lability, impulzivitu, spontánní a reaktivní agresivity, nesnášenlivosti, dobrodružnosti, negativního sebehodnocení a snížené sebekontroly. Složitější podobu nabývají tyto vlastnosti u osobností recidivistů, kde nedošlo k potřebnému zvnitřnění vlivů exogenních činitelů.¹³

⁹ Intelligence. In *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikipedia Foundation, 13. 10. 2010, last modified on 16. 9. 2011 [cit. 2011-10-09]. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Intelligence>>.

¹⁰ *Law.uninova.sk: Ustavy* [online]. 2011 [cit. 2011-09-26]. Kriminologicka-psychologia-prednaska.pdf. s. 4. Dostupné z WWW: <<http://www.law.uninova.sk/ustavy/Kriminologicka%20psychologia-prednaska.pdf>>.

¹¹ KLIMENT, P. *Psychologie osobnosti: Učební texty pro distanční studium*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. s. 60-63. ISBN 80-244-0319-6.

¹² *Ujici.snadno.eu : psychologie osobnosti* [online]. 2011 [cit. 2011-09-26]. Dostupné z WWW: <<http://ujici.snadno.eu/Psychologie-osobnosti.html>>.

¹³ *Law.uninova.sk: Ustavy* [online]. 2011 [cit. 2011-09-26]. Kriminologicka-psychologia-prednaska.pdf. s. 4. Dostupné z WWW: <<http://www.law.uninova.sk/ustavy/Kriminologicka%20psychologia-prednaska.pdf>>.

B. Dynamika osobnosti

Pojem dynamika osobnosti v psychologii „vyjadřuje síly, které hýbou osobností, spoluurčují její chování.“¹⁴ Popisuje chování a prožívání člověka, např. jak jedná ve stresu, jak se rozhoduje v konfliktních situacích apod. Výklad dynamiky je závislý na rozdílných psychologických teoriích. Jiný výklad podává psychologie behaviorální a jiný výklad nalezneme v psychoanalytickém pojetí.

C. Vývoj osobnosti

Osobnost se vyvíjí během života a jedinec získává konkrétní vlastnosti. Tyto vývojové změny jsou ontogeneticky neopakovatelné a nevratné a mluvíme o involučních změnách (tj. zánikové, rozpad životních struktur a funkcí) a evolučních změnách (tj. rozvojové, růst a zdokonalování životních struktur a funkcí).¹⁵

D. Patologie osobnosti

V průběhu vývoje osobnosti může dojít k poruchám struktury a dynamiky osobnosti, které narušují běžnou adaptaci člověka na měnící se podmínky okolního prostředí. Za patologických okolností se může osobnost stát rozpornou, nepřehlednou, degradovanou, konfúzní nebo může i zaniknout.¹⁶

1.1.2 Poruchy osobnosti

Podle *MKN-10* (Mezinárodní klasifikace nemocí, 10. revize) vytvořené *Světovou zdravotnickou organizací*, jsou poruchy osobnosti hluboce zakořeněné a trvalé vzorce chování, ukazující neměnnou odpověď na širokou škálu osobních a sociálních situací. Reprezentují extrémní nebo významné odchylky od způsobů, kterými průměrný člověk v dané kultuře vnímá, myslí, cítí a zvláště má vztahy k druhým. Takové vzorce chování mají tendenci být stabilní a zahrnovat různé oblasti chování a psychologického fungování. Jsou často, i když ne vždycky, sdruženy s různým stupněm subjektivní tísně a narušení

¹⁴ NAKONEČNÝ, M. *Základy psychologie osobnosti*. Vyd. 1. Praha: Management Press, 1993. s. 157. ISBN 80-85603-34-9.

¹⁵ ZÁHORSKÁ, J. *Psychologická intervence při vyšetřování trestných činů*. Praha: Portál, s.r.o., 2007. s. 32. ISBN 978-80-7367-236-2.

¹⁶ Tamtéž.

sociálního výkonu.¹⁷ Pro splnění podmínek diagnózy poruchy osobnosti musí jít o dlouhodobé stavy, které se nedají přisuzovat poškozenému mozku, jiné psychiatrické poruše a které vyhovují následujícím kritériím: výrazné disharmonické postoje a chování, abnormální vzorec chování je trvalý, vzorec abnormálního chování ovlivňuje celou osobnost, výše uvedené projevy se objevují v průběhu dětství nebo dospívání, porucha vede ke značné osobní nepohodě, porucha je obvykle spojená s významným zhoršením výkonu. MKN-10, podle které se ve většině případů řídí česká psychodiagnostika, klasifikuje poruchy osobnosti a chování u dospělých v kategoriích F60-F69.¹⁸ Zmíním dvě kategorie, se kterými se setkáváme u pachatelů trestného činu vraždy, a to porucha disociálního typu a emočně nestabilní porucha osobnosti.¹⁹

Disociální porucha osobnosti (F60.2) je charakterizována nelítostným nezájmem o city druhých lidí, neotřesitelným a trvalým postojem nezodpovědnosti a bezohlednosti vůči společenským normám, pravidlům a závazkům, neschopnost udržet trvalé vztahy nebo je vytvářet bez problémů, velmi nízká tolerance k frustraci a nízký práh pro uvolnění agrese, včetně násilí, neschopnost pociťovat vinu a poučit se ze zkušenosti, zvláště z trestu, výrazné tendence svalovat vinu na jiné, nebo poskytování různých racionalizací pro chování, které jednotlivce přivádí do konfliktu se společností. Příznaky disociální poruchy osobnosti bývají nejvýraznější v rané dospělosti a její projevy obvykle ustupují po 30. roku života.

Emočně nestabilní porucha osobnosti (F60.3) rozlišuje dvě varianty, a to impulzivní typ a hraniční typ. Charakteristické projevy *impulzivního typu* jsou emoční nestálost a impulzivita. Běžné výbuchy násilí nebo ohrožující chování, pokud je jedinec kritizovaný nebo v jiné zátěžové situaci. *Hraniční typ* se projevuje hlavně výraznou emoční nestabilitou, se kterou souvisí i dlouhodobé a závažné narušení představ o sobě samém, svých cílech či preferencích, včetně sexuálních. Obvykle mívá chronické pocity prázdnoty, náchylnost angažovat se v nestálých vztazích s druhými, což může být opakovaných zdrojem emočních krizí spojených se snahou vyhnout se opuštěnosti různými

¹⁷Uzis.cz [online]. 2009 [cit. 2011-09-25]. Tabelární část. Dostupné z WWW: <<http://www.uzis.cz/cz/mkn/index.html>>.

¹⁸ZÁHORSKÁ, J. *Psychologická intervence při vyšetřování trestných činů*. Praha: Portál, s.r.o., 2007. s. 27. ISBN 978-80-7367-236-2.

¹⁹Uzis.cz [online]. 2009 [cit. 2011-09-25]. Tabelární část. Dostupné z WWW: <<http://www.uzis.cz/cz/mkn/index.html>>.

sebevražednými výhrůžkami a sebepoškozováním (které se mohou vyskytovat i bez zjevných příčin).

1.1.3 Procesuální a strukturální přístup k pachateli trestné činnosti

Obecně je kriminální chování reakcí na vnější podnět (obrana před útočícím člověkem) nebo vychází z osobnosti (dáno postoji a zkušenostmi). V úvodu jsem položila dvě hlavní otázky, o které se zajímá psychologie. „Co vede jedince ke kriminálnímu jednání a existují psychologické zvláštnosti odlišující pachatele od nepachatele?“ Obě otázky vyjadřují dva přístupy psychologie ke studiu osobnosti pachatele, a to procesuální (dynamický) a strukturální (typologický) přístup.

Procesuální (dynamický) přístup se soustřeďuje na analýzu a výklad psychických dějů, které zažívá pachatel před, v průběhu a po spáchání trestného činu. Hledáme odpověď na otázku: „Jak dospívá jedinec k psychické připravenosti jednat kriminálním způsobem?“ Tato problematika využívá poznatky pododvětví systému forenzní psychologie, a to kriminalistické, soudní, penitenciární a postpenitenciární psychologie. Názorově rozdílné koncepce se shodly ve znacích, které jsou příznačné pro kriminální chování.²⁰ Podle policejní a soudní psycholožky L. Čírtkové se do určité míry odlišuje osobnost pachatelů od běžné populace:²¹

- sklonem k bezprostřednímu, bezodkladnému uspokojování potřeb (tj. nezdrženlivost),
- sklonem k subjektivizaci a relativizaci morálních a právních norem (tj. egocentrismus),
- pozměněnými handicapovanými motivačními pochody v různé podobě, např. přeskokování určitých fází rozhodování (tj. impulzivita), nefungujícími vnitřními zábrany (tj. charakterové defekty), neutralizací důsledků chování (odmítnutí oběti, bagatelizování způsobené újmy).

Zdá se, že veškeré údajné kriminogenní vlastnosti (chladnokrevnost, sobeckost, fyzická zdatnost, egocentričnost, sociální necitlivost) jsou podle normálního rozložení

²⁰ Law.uninova.sk: Ustavy [online]. 2011 [cit. 2011-09-26].Kriminologicka-psychologia-prednaska.pdf. s. 6. Dostupné z WWW: <<http://www.law.uninova.sk/ustavy/Kriminologicka%20psychologia-prednaska.pdf>>.

²¹ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. s. 91. ISBN 80-86473-86-4.

(tzv. Gaussovy křivky) rozptýleny v celé populaci a za určitých okolností mohou být dokonce předpokladem úspěšné profesionální kariéry.²² Agresivita patří k přirozené výbavě živých tvorů, člověka nevyjímaje (kap. 1.2). Vlivem těžce ovlivnitelných vrozených vlastností ale snadno sklouzne k nekalému jednání i přesto, že vyrůstá v milující a starostlivé rodině.

Při hledání odpovědi na otázku, jestli se pachatelé vyznačují psychickými zvláštnostmi v porovnání s nepachateli, se jednotlivé vlastnosti sdružují do určitých skupin. Ve tvorbě typologických koncepcí kumuluje *strukturální přístup*.²³

1.1.4 Typologie pachatelů

Existuje množství různých typologií, zachycující biologické a psychické typy. Mezi typické biologické typologie patří např. *Lombrosova* představa rozeného zločince z 2. poloviny 19. století. Měřil tělesné znaky zločince. *Goddard* zdůrazňoval vrozené vlastnosti a vykládal kriminální chování mentálním deficitem (např. morální idiot – nízká inteligence). Z forenzně-psychologických koncepcí je velmi známá *Eysenckova typologie*, která pracuje s globálními psychickými dimenzemi, jako extroverze, introverze, labilita, stabilita a psychosizmus (zatvrdilost). Je to typologie, která navazuje na klasické druhy temperamentu a umožnila vznik zajímavých oblastí kriminality a návykovosti.²⁴ Známymi typologiemi využívanými obecně v oblasti psychologie osobnosti jsou *Cloningerova teorie* temperamentu a charakteru, *Big Five* a *BASIC ID*, které lze popsat takto:²⁵

A. Cloningerova teorie temperamentu a charakteru

Profesor psychiatrie *C. Robert Cloninger*, vyučující na Washingtonově univerzitě ve St. Luis rozšiřuje čtyři základní stavební kameny temperamentu a alespoň tři dimenze charakteru. Čtyřmi stavebními kameny temperamentu jsou: vyhledávání nového (novelty seeking), vyhýbání se nebezpečí (harm avoidance), závislost na odměně (reward

²² Šmausová, 1993. In ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. s. 66. ISBN 80-86473-86-4.

²³ Law.uninova.sk: Ustavy [online]. 2011 [cit. 2011-09-26].Kriminologicka-psychologia-prednaska.pdf. s. 6. Dostupné z WWW: <<http://www.law.uninova.sk/ustavy/Kriminologicka%20psychologia-prednaska.pdf>>.

²⁴ Tamtéž, s. 7.

²⁵ ZÁHORSKÁ, J. *Psychologická intervence při vyšetřování trestných činů*. Praha: Portál, s.r.o., 2007. s. 33. ISBN 978-80-7367-236-2.

dependence) a vytrvalost (perzistence). Tři dimenze charakteru jsou: cílesměrnost (self-directedness), spolupráce (cooperativeness) a sebepřesazení (self-transcendence), pojaté jako opak k sebestřednosti. Čtyři stavební kameny temperamentu bývají stabilní od dětství do dospělosti a jsou závislé na kulturním prostředí, zatímco tři dimenze charakteru se mohou významně měnit způsobem, který je patrně ovlivněn faktory vnějšího prostředí. Nízké hodnoty naměřené v položkách „sebejistota a spolupráce, vyhledávání nového a vyhýbání se nebezpečí“ zvyšují riziko poruchy osobnosti.

B. Model Big five

Pětifaktorový model popisu osobnosti, jehož první verzi sestavili v roce 1985 P. T. Costa a R. R. McCrae, vychází z Goldbergové lexikální hypotézy. Ta je založena na předpokladu, že nejpodstatnější individuální odlišnosti jsou zakódované v jazyce. Čím jsou jednotlivé odlišnosti významnější, tím častěji se uplatňují v každodenní komunikaci a jsou zachycené jako jednotlivá slova. Na základě této hypotézy vědci začali sestavovat taxonomie přídavných jmen používaných při popisu osobnosti. Ze slovníku vybrali příslušné termíny a následně faktorovou analýzou zredukovali na rysové faktory. Identifikovali 5 všeobecných dimenzí popisu osobnosti: neuroticismus, extraverze, otevřenost vůči zkušenosti, přívětivost a svědomitost. Ve světě nejrozšířenější metodou identifikující 5 osobnostních dimenzí jsou NEO osobnostní inventáře (NEO-PI, NEO-PI-R, NEO-FFI), jejichž položky tvoří krátké věty. Českou verzi NEO-FFI vytvořili Martina Hřebíčková a Tomáš Urbánek v roce 2001. Význam dimenzí zjišťovaný testem *NEO-FFI* je následující:

- *Neuroticismus* – jedinci psychicky instabilní, úzkostní, nejistí, intenzivně prožívající strach a s omezenou schopností zvládat stresové situace;
- *Extraverze* – jedinci společenší, sebejistí, aktivní, hovorní, projevující optimismus;
- *Otevřenost vůči zkušenosti* – jedinci intelektuální, zajímající se o umění, vědu, experimenty, s bohatou fantazií, nekonvenční;
- *Přívětivost* – empatie, vlídnost, laskavost, sklon k důvěře a spolupráci;
- *Svědomitost* – jedinci cílevědomí, ctizádostiví, pilní, vytrvalí, přesní, s pevnou vůlí.

C. Model BASIC ID

Model má napomoci k odstranění konkrétních chyb při odhadu jednotlivce. Autorem je americký psycholog *R. S. Lazarus*. Těmito chybami jsou:

- *Přehlížení důležitých informací o člověku* – tento druh chyby může být nebezpečný, pokud by se nechal psycholog-konzultant ovlivnit pouze aktuálním chováním pachatele. Při hodnocení resocializace by tato chyba mylně odhadla další jednání a možnou nebezpečnost pachatele a zmařila další práci vyšetřovacího týmu;
- *Chyby při porozumění určitému chování* – poukazuje na to, že často podléháme tendenci hodnotit chování podle vlastních zkušeností a postojů a snadno zapomínáme na možnost, že pachatel uvažuje odlišným způsobem a tomu je přizpůsobená i jeho motivace. Např. u sexuální vraždy nemusí být motivací sexuální ukojení ale i nenávisť.

Terapie se zde rozvíjí v souladu s problémovými okruhy detekovanými v následujících oblastech: chování (behavior), emoce (affects), smyslové a tělesné pocity (sensations), představy (imagery), kognice (cognitions), interpersonální vztahy (interpersonal relations) a léky a ostatní látky (drugs) včetně jiných, zdraví se týkajících problémů. Pro tento přístup se v literatuře vžila zkratka složená z prvních písmen anglického označení BASIC ID. Výsledná mapa problémů je i užitečným východiskem pro volbu zaměření a technik intervence.²⁶

Lazarus tedy v modelu popisuje sedm dimenzí:²⁷

1. *B – Behaviors* – reflexy, reakce a viditelné chování (gestikulace a jiné neverbální projevy, jednání a vystupování). Úkolem je odhadnout jednání pachatele při zatýkání a v dalším průběhu vyšetřování;
2. *A – Affective processes* – afektivní procesy (city, emoce, nálady). Sleduje se stabilita emocí při obtížných otázkách, a které otázky pro něj mají emocionální náboj. Zjištěných poznatků se využívá v dalším průběhu přípravného trestního řízení;

²⁶ Šípek, J., 1991, s. 259. In ZÁHORSKÁ, J. *Psychologická intervence při vyšetřování trestných činů*. Praha: Portál, s.r.o., 2007. s. 39. ISBN 978-80-7367-236-2.

²⁷ Tamtéž, s. 39.

3. *S – Sensations* – smyslové a tělesné pocity (napětí, zčervenání, třes), mechanismy startující v nás tyto tělové pocity. Zkoumání podnětů spouštějících pocit bažení, napětí, úzkosti a ve kterých situacích se nejčastěji objevují. Tyto informace lze pak využít při přípravě taktiky jednání s pachatelem;
4. *I – Imagery* – imaginace, sny, představy o vlastním chování, denní fantazie. Pachatelovy fantazie a imaginace se projevují i ve způsobu spáchání vraždy, typu použitého vražedného nástroje, znetvoření těla oběti po smrti a charakteristikách jeho provedení;
5. *C – Cognitions* – kognice, obsahy mysli (myšlenky, názory, hodnocení, iracionální myšlenky, očekávání). Sny a kognice se projevují i v osobním prostoru pachatele (zařízení jeho pokoje, sbírky výstřižků, kreseb, dopisů, výzdoby atd.);
6. *I – Interpersonal relations* – lidské okolí pachatele, jeho interpersonální vztahy. Zjišťují se osoby, s nimiž se pachatel stýká, a jestli jsou jeho vztahy problémové. Důležitý je i vztah k rodičům;
7. *D – Drugs* – biologická hlediska a fyziologické funkce – výživa, základní hygienické návyky, vzhled, udržovanost, zdravotní problémy, abúzus drog nebo alkoholu. Všimá si, jak dlouho pachatel užíval léky nebo jiné návykové léky a zda byly oním spouštěčem.

Model BASIC ID se využívá ve forenzní praxi při odhadu nebezpečnosti pachatele, nápravě pachatele, v oblasti viktimologie a ve velmi specifických výslechových situacích.

Praktická využitelnost typologií je různorodá a někdy i při jednostranném výběru problematická. Větší význam a funkčnost pro praxi mají typologie, které pracují s celou osobností (její strukturou i chováním) a současně i s běžně používanými psychopatologickými hledisky.

Základní klasifikace pachatelů podle L. Čírtkové odhlíží od deliktových specifík a diferencuje pachatele podle běžných psychopatologických skupin, neboť stejné duševní poruchy a nemoci se přirozeně vyskytují i u nekriminálních jedinců. Uvedené duševní abnormality pouze ovlivňují konkrétní podobu trestného činu (jakého činu se jedinec dopustí a jakým způsobem jej provede), ale nepředstavují fatální vnitřní příčiny kriminálního jednání. Představa o absolutní a zásadní odlišnosti osobnosti pachatele

od nekriminální většiny je překonaný mýtus. Obecná typologie rozlišuje pět základních typů osobnosti pachatele:²⁸

A. Socializovaný (normální) typ:

„Normální“ osobnost, na kterou se vztahují všeobecné poznatky o prožívání a chování. Spáchaný skutek má epizodický charakter, který je výsledkem situačních tlaků, nedbalosti a neuvědomování. Motivace je průhledná a lze ji pochopit i z pohledu vnějších posuzovatelů. Absence výraznějších známek poruchovosti. Jednání s tímto pachatelem nebývá složité a oslovují jej prvky, které u jiných typů selhávají (apelace na morální hlediska, citové vazby k blízkým lidem, stimulace kladných vlastností jeho osobnosti apod.).

B. Neurotický typ

Tato osobnost je nápadná tím, že se u ní vyskytují větší či menší neurotické poruchy (úzkost, neurovegetativní poruchy, depresivní nálada, hysterické reakce, nutkavé vtíravé představy a úkony atd.), které se rozvíjejí na bázi dědičných předpokladů a na základě vnějšího podnětu. Kriminální jednání je důsledkem nevyřešených emocionálních konfliktů (nejčastěji v rodině). Způsob spáchání trestného činu má typický rukopis (zanechání zřetelných stop, chaotický útek z místa činu, amatérství apod.). U neurotické *delikvence z pocitu viny* pozorujeme, že jedinec vnitřně střádá výčitkami svědomí za svou (i domnělou) špatnost do té míry, že se dopustí nekalého jednání. *Delikvence z frustrované potřeby uznání* se dopouští ten, kdo se cítí naprosto izolován a přehlížen svým okolím. Takový pachatel může provést závažný kriminální čin jen proto, aby na sebe upoutal chybějící pozornost. Zacházení s tímto pachatelem bývá komplikovanější, než v případě socializovaného typu.

C. Psychopatický typ

Osobnost je výrazně nápadná (vybočující), projevující se svéráznými a zvláštními způsoby chování. Kriminální jednání je výrazem relativně trvalé poruchy (odchylky) osobnosti a odmítání, nerespektování a porušování různých sociálních a právních norem (sociopat). Ve výrazu sociopata je zdůrazněné sociální hledisko (socializace, sociální učení), zatímco u psychopatů se předpokládá výrazný vliv vrozených a zděděných

²⁸ ČÍRTKOVÁ, L. *Forezní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. s. 68-74. ISBN 80-86473-86-4.

momentů, obě skupiny patří k nejproblémovějším pachatelům. V kriminální populaci je značné zastoupení psychopatů (okolo 30%) a jejich počet narůstá s recidivou trestní činnosti (okolo 70%). Narůstají námitky odborníků proti tradičnímu spojování psychopatie s kriminalitou. Jednání s kriminálním psychopatem či sociopatem je velice obtížné i pro odborníka. Selhávají zde postupy kladné stimulace, apelace na morální hodnoty, svědomí, pocity viny apod.

D. Mentálně nedostačivý typ

Jedná se o osobnost, která se vyznačuje nízkou inteligencí. Jeho všeobecné rozumové schopnosti jsou nižší, než je obvyklé. Kriminální konání je výsledkem primitivní osobnosti, čemu zodpovídá i obraz její trestné činnosti (násilná trestná činnost, sexuální útoky proti dětem, zvířatům apod.), často bývá vykonavatelem nápadů a iniciativy druhých lidí. Rozpoznání tohoto typu pachatele bývá lehké, např. podle omezené slovní zásoby. Používá jednoduché věty, není schopný vzhledu do motivace druhých a často není schopný vyjádřit ani vlastní pohnutky. Kontakt s ním však přináší riziko zvýšené sugestibility. U mentálně nedostačivého typu se předpokládá nekritické přijímání názorů jiných, nespolehlivé výpovědi, bludné závěry atd. Pro výslech to představuje nebezpečí, počínaje částečnými nepravdivými produkcemi a konče nepravdivým sebedoznáním.

E. Psychotický typ

Psychotickým typem se myslí pachatel, který v době spáchání trestného činu trpí některou z konkrétních duševních onemocnění, tzn. psychózou. Kriminální jednání (zvláště násilná trestná činnost) je výsledkem aktualizované fáze psychického onemocnění. Osobnost psychotika bývá nápadná svou bizarností, nesrozumitelností a často i brutalitou. Rozpoznání konkrétní psychózy je velmi složitá záležitost vyžadující přizvání znalce psychiatra, případně psychologa.

1.2 Kriminální agrese

Agrese (z lat. ad-gredior, přistoupit blízko, napadnout) je jednou z vrozených obranných reakcí člověka. Člověk může agresivně myslet, komunikovat, fantazírovat a snít a také agresivně jednat.²⁹

Existuje množství dělení agresorů podle projevu agresivního chování, náchylnosti ke krutosti, přítomnosti psychického onemocnění a sociálních faktorů. L. Čírtková rozlišuje kriminální agresi podle promyšlenosti a připravenosti na *kriminální agresi reaktivní* – neplánovanou a *kriminální agresi promyšlenou* - připravovanou.³⁰

L. Berkowitz (1978) ukazuje na agresivní případy, které nejsou způsobeny frustrací. Příkladem je např. boxer, který se chová agresivně, protože je za to placen.³¹ L. Berkowitz vymezil dva typy agresorů:³²

- *Emocionálně reaktivní typ agresora* - Agrese vzniká jako reakce na vyprovokování při následné ztrátě kontroly. Charakteristická je zvýšená výbušnost, dráždivost a velice impulzivní reakce. Agresor může mylně dekódovat zcela neagresivní chování budoucí oběti jako útočné kvůli chybným zažitým vzorcům;
- *Instrumentální typ agresora* - Pachatel využívá agresi jako prostředek k dosažení vytyčeného cíle. Jedná se o vědomé chování, které se pro něj stává užitečným vzorcem jednání.

Opět nelze obě skupiny ostře oddělovat, jen obtížně najdeme osobnost odpovídající čistě jednomu typu.

1.3 Kriminální motivace

Motivační struktura je nejdůležitější otázkou struktury osobnosti pro psychologa, proto považují za vhodné tuto oblast zpracovat samostatně. Častou charakteristikou

²⁹ ČÍRTKOVÁ, L. Policejní psychologie. Vyd. 3. Praha: Portál 1, 2000. s. 157. ISBN 80-7178-475-3.

³⁰Tamtéž, s. 164.

³¹Agrese. In *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikipedia Foundation, 26. 3. 2008, last modified on 21. 3. 2011 [cit. 2011-09-25]. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Agrese>>.

³² Berkowitz, 1994. In ČERMÁK, I. *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1999. s. 70-71. ISBN 80-902614-1-8.

pachatelů je slabá vůle, nízká odolnost vůči svodům, snadné podlehnutí náhodným vlivům, nestálost a nezdrženlivost, snížené zábrany a bezprostřední uspokojování potřeb.³³

Rozborem motivace se snažíme pochopit důvody chování pachatele z pohledu vnějšího pozorovatele. Motivací rozumíme vnitřní duševní proces, který spouští určité chování a zaměřuje ho na konkrétní cíl. Vnitřním zdrojem procesu motivace jsou *motivy*, které chápeme jako soubor prvků určujících směr a intenzitu chování osobnosti. Motivy se tedy nejvýrazněji projevují v sociálních vztazích člověka, v jeho životních cílech a způsobech jejich realizace. Touhy či rozdílné spontánní sympatie a antipatie mají svůj původ právě v nich. Motivem jsou potřeby, představy, zájmy, city, fantazie apod. Motivy rozlišujeme na vědomé a nevědomé vnitřní dění. V tomto vnitřním dění se vzájemně poměřují motivy a incentivy. *Vědomé motivy* si člověk zřetelně uvědomuje jako podněty svého chování. *Nevědomých motivů* si člověk není vědomý nebo si jich neuvědomuje úplně. Obě skupiny motivů se prolínají a doplňují a nevede mezi nimi ostrá hranice.³⁴

Incentivy naopak představují vnější situační okolnosti podněcující kriminální chování (např. provokující oběť). Pokud je člověk schopen se s vnějšími okolnostmi přiměřeně vyrovnat, jsou hybnou silou rozvoje osobnosti. Při vysoké náročnosti mohou ale překročit kritickou hranici a situace se začne zdát zatěžující a nepřekonatelná, může narušit rovnováhu jedince a vyvolat nepřiměřené chování. Tento proces může vést k rozvoji psychických poruch.³⁵

V oblasti kriminální motivace koexistují různé teoretické koncepce.³⁶

- *Psychoanalytická* – zaměřuje se na oblast motivace a dynamiku nevědomí, zvýrazňuje vliv emocionálně nabitých konfliktů v raném i pozdějším dětství mající vliv na duševní choroby nebo kriminální jednání v dospělosti. Připouští se i vliv neuvědomovaných motivů;

³³Šrutová, 2001. In HANÁKOVÁ, B. *Postupy soudních znalců při psychologickém posuzování obviněných*. Brno, 2008. s. 38. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně. Filozofická fakulta. Psychologický ústav.

³⁴ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. s. 91-92. ISBN 80-86473-86-4.

³⁵Čírtková, L. In HANÁKOVÁ, B. *Postupy soudních znalců při psychologickém posuzování obviněných*. Brno, 2008. s. 37. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně. Filozofická fakulta. Psychologický ústav.

³⁶ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. s. 93-94. ISBN 80-86473-86-4.

- *Behaviorální* – klade se zvýšený důraz na problematiku učení a jeho vliv na chování a prožívání, zaměřuje se na běžné a časté podoby kriminality, jako majetková a násilná trestná činnost určitých skupin mládeže. Pachatel se učí být kriminálním, tak jak se učíme ušlechtilejším činnostem;
- *Kognitivní* – jedinec omlouvá své jednání a zachovává si pozitivní sebeobraz.

Z představ teoretických přístupů vybočuje tzv. *výzkum chaosu*. Tímto jevem je náhoda, tedy situace, kterou nemůžeme nijak ovlivnit ani předvídat, a doposud se nevyskytoval ve vědeckém slovníku. Všimá si případů, ve kterých byl např. náhodou zjištěn pachatel.³⁷

Posouzení motivace představuje velmi důležitý moment pro právní hodnocení případu a pro odlišné právní stanovisko ve věci. Zasazení několika ran proti životně důležitým orgánům (stíhání za vraždu podle § 140 trestního zákoníku, dále jen TrZ) je posuzováno jinak než případ, kdy partner zbijí družku a přitom ji natrhne životně důležitý orgán, kdy je bez doznání pachatele obtížné prokázat úmysl zabít (posuzuje se jako těžká újma na zdraví s následkem smrti podle § 146 TrZ). V dalších případech přichází na řadu náročná soudní expertízy. Např. pachatel zažene oběť do řeky a ta se následně utopí. Posuzuje se úmysl poškodit zdraví a život druhého člověka podle § 15 TrZ. Proto je třeba zkoumat i to, zda měl pachatel vůli regulovat své činy a zda si byl vědom jejich důsledků (tj. úmyslný trestný čin, po pečlivém uvážení, spáchání ve stavu nepřičetnosti, pod nátlakem, zanedbáním nebo z důvodu své nemoci či mentální úrovně). Kromě motivace se tedy hodnotí i osobnost, zejména sklony ke zvýšené agresivitě po požití alkoholu, sklony k sebelítosti, nízká frustrační tolerance atd. Obvykle mladí lidé páchají činy pod vlivem alkoholu nebo z popudu přátel a nepocítují frustraci potřeb natolik jako recidivisté, u nichž netvoří vnitřní zábrany překážku. Zvláštní kategorií jsou loupeže, kde bývají motivací peníze, touha po dobrodružství, alkohol, vliv přátel, nikoli agrese.³⁸

³⁷ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. s. 94. ISBN 80-86473-86-4.

³⁸ Tamtéž, s. 96.

1.4 Nebezpečnost pachatele

Podle některých odborníků nastala doba revize při vážení zájmů mezi resocializačními opatřeními, zaměřenými na nápravu pachatele, a mezi potřebou obecné bezpečnosti.³⁹ Empirickému odhadu brání nejen současný stav psychologického poznání, ale i legislativa (právní námitky) a etické námitky. Dochází zde ke sporu mezi tzv. protekcionisty „*in dubio prosis securitas*“ a antiprotekcionisty „*in dubio prosis libertas*“. Obě skupiny naráží na ostré dilema, zda je důležitější bezpečnost skupiny na úkor jednotlivce, nebo svoboda jednotlivce na úkor skupiny. První skupina zdůrazňuje ochranu společnosti před těžkými zločinci. Druhá skupina tvrdí, že není slušné zbavit někoho svobody na dobu delší, než stanoví zákon. Můžeme předem soudit člověka, který ještě nespáchal další trestný čin? Problém spočívá zejména ve vyjádření expertů, zda měl trest odnětí svobody již pozitivní vliv na změnu chování pachatele a jak vysoká je pravděpodobnost opakované trestní činnosti. Experti na posuzování nebezpečnosti pachatele jsou ostře kritizováni. Jsou podezírání z toho, že než by chybně seznaly nebezpečného jedince za neškodného, mají tendenci rozhodovat v problematických případech v jeho neprospěch.⁴⁰ Zde připomínám, že je velmi nebezpečné omezit se při hodnocení pouze na aktuální chování jedince a při psychoterapeutické práci s odsouzenými je jednou z možností použití modelu BASIC ID (kap. 1.1.6).

Jak uvádí Čírtková L., kriminalita pachatelů se v mnohém podobá jejich profesím, které jinak vykonávají. Míní se tím okolnost, že pachatelé, kteří nemají žádnou odbornou kvalifikaci a jejichž chování je zaměřeno na bezprostřední uspokojování potřeb, si neosvojují náročnější kriminální techniky jako kvalifikovaní pachatelé násilné či majetkové trestné činnosti. Využijí každé příležitosti, prosazují se primitivním, hrubým, až brutálním násilím, které neváhají použít ani proti vlastním sousedům.⁴¹

Pachatelé jsou většinou muži do 30 let věku, z nižší sociálně ekonomické vrstvy, osoby spíše nevzdělané, bydlící ve městech. Podle statistik jsou muži stíhanými pachatelé

³⁹ Knecht, 1996. In ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. s. 97. ISBN 80-86473-86-4.

⁴⁰ Tamtéž, s. 97-99.

⁴¹ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. s. 91-92. ISBN 80-86473-86-4, s. 113.

násilných trestných činů prakticky v 90 % případů.⁴² Ženy se dopouští agrese spíše ve skryté formě, protože se od nich agrese neočekává. V případě trestného činu *vraždy* jsou pachateli z 90 % muži, z nichž 64 % je prvotrestaných. Ve skladbě motivací převažují interpersonální konflikty, loupež, organizovaný zločin. U žen jako pachatelů jsou nejčastějšími oběťmi manžel nebo děti. V drtivé většině je jejich čin motivován vztahy a nezřídka vraždí ve spánku. V případě zabití novorozence matkou se bere v potaz psychický tlak, kterému je vystavena. Mezi pachateli i oběťmi je zaznamenán stoupající počet cizinců. U trestných činů *ublížení na zdraví a újmy na zdraví* jsou pachateli z 93 % muži. Muži jsou převážně i oběťmi (s výjimkou domácího násilí). Asi čtvrtina těchto činů je spáchaná pod vlivem alkoholu. *Trestný čin loupeže* páchají z 95 % muži, především mladiství a mladí dospělí. Ženy se dopouštějí loupeže výjimečně. K majetkové trestné činnosti dochází podle statistik nejčastěji. Pachateli *trestného činu vydírání* (spadá sem i domácí násilí) jsou z 96% muži, kteří k dosažení žádoucího jednání bezohledně využívají situace oběti (jejího strachu).⁴³ Za „nejperspektivnější“ začátek kariéry se považuje 12. až 15. rok jedince.

Kriminalita je tedy typickou mužskou záležitostí, zatímco počet obětí u jednotlivých trestných činů je dán pohlavím. Pro násilné trestné činy je charakteristická vysoká latence, jen část z nich je kriminalizována, a v současnosti se vyznačuje vysokou brutalitou a bezohledností.

1.5 Teorie příčin kriminality⁴⁴

Nejstarší teorie příčin kriminality jsou jednofaktorové teorie. Patří sem teorie *biologické*, které hledaly příčiny kriminality v tělesné konstituci pachatele (C. Lombroso, F. Exner). Italský lékař *Cesare Lombroso* vytvořil obraz lidského typu rozeného zločince. Podle něj byl anomální jedinec už od přírody předurčený na páčání deliktů. Tělesné znaky nazval „stigmata degenerace“. Tato teorie byla neustále kritizována, postupně i Lombroso připouštěl sociální příčiny zločinnosti (chudoba, alkoholismus apod.). Zajímavé poznatky

⁴² NOVOTNÝ, O.; ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2001. s. 269. ISBN 80-86432-08-4.

⁴³ VOŇKOVÁ, J.; HUŇKOVÁ, M. a kol. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. Praha: ProFem, o.p.s., 2004. s. 47. ISBN 80-239-2106-1.

⁴⁴ Tamtéž, s. 48-53.

přinesl i rakouský lékař, anatom a patolog *F. J. Gall*, který je pokládán za zakladatele tzv. *frenologie*, tj. učení vycházející z předpokladu, že v lidském mozku lze lokalizovat místa, kde jsou umístěny smysly pro delikventní jednání.⁴⁵

Teorie biopsychické (biopsychiatrické) zastávaly názor, že trestná činnost je vnějším odrazem pachatelovy nemorálnosti v jeho tělesné nebo duševní sféře (mentální inferiorita). Někteří badatelé zdůrazňovali somatickou, zatímco druzí psychickou stránku (G. B. Vold, E. Kretschmer, W. H. Sheldon) pachatelovy osobnosti. Německý psychiatr *Ernest Kretschmer* analyzoval poznatky získané výzkumem mentálních patologických osobností a dospěl ke čtyřem základním tělesným typům kriminálních osob (astenický, atletický, pyknický, dysplastický).

Teorie psychiatrické a psychologické se pokoušejí vyvodit obecně platné závěry z většího počtu případů. Zatímco psycholog se zabývá pachatelem převážně v mezích normálu, psychiatr se zaměřuje na duševně patologické případy, resp. se soustřeďuje na případy hraniční (na jedné straně duševní choroba, na druhé straně projevy špatných protispolečenských návyků a egoismu). Patří sem i *psychoanalytické teorie*, z nichž nejznámější je škola *S. Freuda*.

Sociologické teorie vysvětlují kriminalitu jako společenský fenomén.⁴⁶ Nejznámější sociologicky orientovanou teorií je *teorie společenské dezorganizace* (Lunden, Taft). Podle té se v moderním světě mění přátelské společenské vztahy na neosobní, utilitární, povrchní a přechodné. Nastupuje únik do anonymity. Z tohoto myšlenkového proudu vychází *teorie diferencovaného sdružování* (E. H. Sutherland), která říká, že na cestu kriminality se lze dostat návykem, nápodobou nebo přizpůsobením závadovému prostředí. Další *teorie delikventních subkultur* (A. Cohen) se týká skupin vznikajících v marginálních vrstvách společnosti. Ty si uvědomují, že nemají možnost postoupit na společenském žebříčku, proto se dopouštějí trestné činnosti – způsob prosazení se ve své skupině a jako projev nepřátelství vůči „jiným“.

⁴⁵ KUČHTA, J.; VÁLKOVÁ, H. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: Beck, 2005. s. 54. ISBN 80-7179-813-4.

⁴⁶ NOVOTNÝ, O.; ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2001. s. 85. ISBN 80-86432-08-4.

Z těchto myšlenkových proudů vycházejí současné teorie:

A. Teorie učení (socializace)

Znamená učení zprostředkované sociálním okolím. Jedinec se učí způsobům, chování, stykům, myšlení, citům, znalostem, motivacím a hodnotovým postojům. Sociologové zde zdůrazňují vnější sociální souvislosti, zatímco psychologové kladou důraz především na kognitivní proces a tvorbu autonomní morálky. Psychoanalytikové upozorňují na roli pudového chování a fixaci raného sexuálního vývoje i chybějící vnitřní kontrolu při vzniku kriminálního jednání. Velmi podnětná se jeví tzv. *teorie vazeb* od amerického autora *Hirschiho*. Podle této teorie se dá dosáhnout konformního chování (svědomí, výkon, zvládání konfliktů, solidarita), jestliže: existují bezpečné vazby ke vztahovým osobám, chybějí poškození v raném dětství, rodiče jsou pevně zakotveni ve společnosti, vztahy rodičů jsou láskyplné a uznalé, plnění úkolů v rodině je jasně odděleno a vyváženo.

B. Teorie sociální kontroly

Prosazuje kontrolu zločinnosti pomocí pozitivních podnětů a negativních sankcí (odměny a tresty). Žádný z dnešních systémů externí sociální kontroly (náboženství, morálka, vědění, výchova, právo) nejsou považovány za postačující a jsou kritizovány. S kontrolou zločinnosti souvisí problematika abolicionismu, dekriminlizace, depenalizace, odklonů v trestním právu, otázka ukládání a výkonu trestů, ochranných opatření, resp. koncepty justice napomáhající nebo naopak trestající.

C. Teorie labeling approach (značkování)

Tento proces zahrnuje stigmatizaci. Požaduje dekriminlizaci, deregulaci, diversi a alternativy k trestu odnětí svobody až po radikální neintervenci.

D. Teorie sociální anomie (Dürkheim)

Poukazuje na to, že v době turbulentních změn ve společnosti se otrásají tradiční hodnoty, avšak nové ideály a normy dosud nevznikly. Nemožnost dosáhnout toho, co jedinec chce, vyvolává tlak a zatlačuje ho do role sociálního outsidera. Vznikají pocity deprese, frustrace, zklamání a vzteku. Může jít o reakci na špatné zacházení v rodině (zejména u dětí), o selhání profesní kariéry, rozpad vztahu mezi dospělými. Násilí je pak prostředkem k uspokojení vlastních potřeb.

E. Teorie viktimologie

Viktimologicky orientované teorie se pokoušejí o objasnění příčin kriminality z postojů oběti a situačních faktorů:

- *teorie životního stylu* – upozorňuje na rizikovost určitého životního stylu, rozdíly v rolích a vzorce chování,
- *teorie rozdílných struktur příležitostí* – vymezuje tři prvky vedoucí ke kriminálnímu skutku (motivovaný pachatel, vhodný objekt, nepřítomnost strážce).

Znakem *řízeného programového chování* je představa o cíli (u kriminálních s anticipací následků), formulace plánu, regulace chování za účasti zpětné vazby (porovnávání výsledků chování s plánem) a přetrvávající tendence k dokončení přerušené činnosti. K *reaktivnímu neprogramovanému chování* patří nepřipravené (situační) chování v afektu, zkratkovité chování, zmatkování, tzv. zakrývací vraždy, brutální útoky s nadbytečným počtem ran vedených do míst neohrožujících život.

Na základě empirického výzkumu *Seitz* charakterizoval různé *průběhové procesy kriminogeneze*, závislé na výchově v rodině:

- chybí uspokojení základních potřeb dítěte a dochází k jeho emocionální deprivaci,
- rodinná výchova je restriktivní (s kontrolující přísností a podporou pesimismu ve vztahu k budoucnosti dítěte) - podporuje neschopnost sociálního vcítění se apod.,
- výchova je velice jednostranně orientovaná na cíl,
- celkem chybí nebo je nedostatečná mravní výchova v rodině – chybí mu sebekontrola a sebeovládání,
- motivace k prosazování se a k agresivnímu konání dítěte,
- rodičovské prognózy a posilování negativního sebehodnocení dítěte – záporné chápání vlastní identity jako „černé ovce“ a „výtržníka“ se zodpovídajícími způsoby chování,
- chybějící porozumění rodičů dítěte a jejich hyperprotektivní výchova - oslabení „já“ a úzkostlivost dítěte,

- nepřiměřené a nedůsledné rodičovské požadavky na samostatnost dítěte – snížená samostatnost a sebekontrola.⁴⁷

⁴⁷ KUČHTA, J. a kol. *Kriminologie I. část*. Vyd. 2. Brno: Masarykova univerzita, 2002. s. 94-95. ISBN 80-210-2217-5.

2 PSYCHOLOGIE OBĚTI

2.1 Viktimologie

Na rozdíl od pachatele byla oběť dlouho na okraji zájmu, protože pro společnost nepředstavovala takové nebezpečí. Oběť trestného činu, změny v jejím chování, hledání tzv. bezpečného chování oběti a v neposlední řadě také právní a psychologická pomoc oběti jsou předmětem viktimologie (z lat. *victima* – oběť, z řečt. *logos* - nauka). Tato nová vědní disciplína vzniká z důvodů kritiky ohledně práv obětí a jednání s nimi po prožití trestného činu. Ačkoliv viktimologie vznikla jako vědní oblast zabývající se oběťmi trestných činů, její poznatky přispívají k pochopení problémů a životní situace všech osob, které postihl osud oběti.⁴⁸ Viktimologie zkoumá úlohu oběti v případě motivace pachatele a její „spoluúčast“ na trestném činu. Nejde v žádném případě o omlouvání pachatele a očerňování oběti, že si „za to může sama, protože se chovala neopatrně“.

Poznatky viktimologie se začaly odvíjet v padesátých letech minulého století od zkušeností psychiatrů a psychologů, kteří pomáhali obětem druhé světové války. Za zakladatele viktimologie se považují německý kriminolog *Hans von Hentig*, izraelský advokát *Benjamin Mendelsohn* a americký psychiatr *Frederic Werthman*. Zatímco ve viktimologii je termín „oběť“ hlavním pojmem, trestní právo identickou kategorií „oběť trestného činu“ nezná.⁴⁹ V českém právu se setkáváme pouze s pojmem poškozený v § 2 zákona č. 209/1997 Sb., ve znění pozdějších předpisů, o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a v § 43 trestního řádu (Oprávnění poškozeného a uplatnění nároku na náhradu škody).

Viktimnost je souhrn předpokladů k tomu, aby se člověk stal obětí trestného činu. Každý z nás je potenciální oběť trestného činu, ale některé skupiny mají zvýšené riziko. Jde o určitou formu různě daných faktorů, u nichž rozlišujeme dva základní modely:⁵⁰

- *model statický* – předpokládá relativně stálé rizikové faktory osobnosti (vznětlivost, afektivní labilitu apod.),

⁴⁸ ČÍRTKOVÁ, L.; VITOUŠOVÁ, P. a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2007. s. 11. ISBN 978-80-247-2014-2.

⁴⁹ Tamtéž, s. 10.

⁵⁰ NOVOTNÝ, O.; ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 2. přepr. vyd. Praha: ASPI Publishing, 2004. s. 112. ISBN 80-7357-026-2.

- *model dynamický* – klade důraz na interakci pachatel – oběť. Jde o intenzitu, charakter a kvalitu sociálního vztahu (místo, čas a okolnosti interakce apod.).

Badatelské zkoumání se soustřeďuje na poznání viktimogenních situací. Jsou místa a časové okamžiky, kterým by si oběť měla vyhýbat a nezvyšovat pravděpodobnost trestného činu. Jak ukazují empirické výzkumy, výskyt kriminality se soustřeďuje do městských částí s levnou výstavbou, obydlenu sociálně slabými rodinami s dětmi. V rámci psychologického přístupu se běžně rozlišují tři skupiny viktimogenních faktorů:⁵¹

- *sociální* – sociální vrstva, profese, pozice v rodině (styl rodinné výchovy, nejmladší a nejstarší dítě apod.),
- *osobnostní* - konstelace osobnostních vlastností pro konkrétní typ deliktů,
- *behaviorální* - rizikové provokující chování.

Oběť může svým chováním do značné míry ovlivnit vznik trestného činu. U chování oběti sledujeme nejčastěji rizikové faktory, jako pohyb po tmavých málo frekventovaných místech a odlehlých místech, navazování kontaktů s neznámými osobami, vpuštění neznámých osob do bytu, autostop, opilost, špatné zabezpečení bytu nebo auta, vychloubání se vlastnictvím (cenných předmětů, solventností), pohyb v rizikových skupinách (gangy, party), pohyb na hraně zákona nebo za ní, agresivní a arogantní chování.⁵²

Pojem oběť lze vnímat ve více rovinách. V širším slova smyslu se tento pojem vztahuje na oběti trestných činů, ale i přírodních katastrof, velkých neštěstí, diskriminací, teroristických akcí a válek.⁵³ V souvislosti s kriminalitou je obětí člověk, který utrpěl trestným činem újmu na životě, zdraví, majetku nebo cti. Ve viktimologii nacházíme od jejího vzniku dva názorové proudy. První zastává názor, že viktimologie se má věnovat pouze oběti samotné, druhá, že viktimologie má též přihlížet k osobám blízkým, které jsou

⁵¹ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. s. 113. ISBN 80-86473-86-4.

⁵² SOCHŮREK, J. *Nástin vybraných problémů forenzní psychologie: I. díl*. Liberec: Technická univerzita, 2002. 93 s. ISBN 80-7083-679-2.

⁵³ ČÍRTKOVÁ, L.; VITOUŠOVÁ, P. a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2007. s. 11. ISBN 978-80-247-2014-2.

zainteresovány na osudu pachatele i oběti.⁵⁴ V této rovině rozlišujeme tzv. *přímé* (primární) a *nepřímé* (sekundární) oběti.

2.2 Typologie oběti

Stejně jako u pachatelů, uplatňujeme u obětí typologický přístup, který třídí oběti do příbuzných skupin. Pro vytváření typologií je možné použít různá hlediska. Zakladatel *Hentig* zdůrazňoval ve své typologii sociální znaky a rozlišil oběti do 13-ti skupin (např. ženy, děti, senioři, imigranti, psychicky narušené osoby, příslušníci minorit apod.). *Mendelsohn* zase zvolil jako kritérium stupeň „viny“ oběti a vytvořil stupnici o šesti stupních, kde na nejnižším stupni byla „zcela nevinná oběť“ a na nejvyšším stupni „provokující oběť“. Mezi nejpoužívanější a prakticky nejcennější typologie obětí patří:⁵⁵

- *typologie podle zažitého trestného činu* – kopírují obvyklé kategorie deliktů používané v kriminologii (oběť přímého fyzického násilí, sexuálního násilí, domácího násilí, vloupání, podvodu),
- *typologie podle reakce na trestný čin* – rozlišuje se např. oběť s expresivní a kontrolovanou reakcí podle intenzity vnějšího chování (oběť pasivní, odevzdaná nebo aktivní),
- *typologie podle interakce „oběť – pachatel“ v době kolem spáchání trestného činu.*

Poslední uvedenou a zároveň nejznámější typologii uvedl do literatury viktimolog egyptského původu *E. A. Fattah*, který rozlišuje pět základních typů:⁵⁶

- *zúčastňující se oběť* (dochází k interakci, pachatel a oběť se většinou vzájemně znají, nezanedbatelně ovlivněná motivace pachatele),
- *nezúčastňující se oběť* (nedochází k interakci, nepřímá motivace, oběť nemohla vnímat potencionální ohrožení před útokem),
- *provokující oběť* (oběť podcenila nebezpečnost pachatele a záměrně se vystavila viktimogenní situaci),

⁵⁴ VOŇKOVÁ, J.; HUŇKOVÁ, M. a kol. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. Praha: ProFem, o.p.s., 2004. s. 69. ISBN 80-239-2106-1.

⁵⁵ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. s. 114. ISBN 80-86473-86-4.

⁵⁶ Tamtéž, s. 114.

- *latentní oběť* (oběť zažije újmu, ale z různých důvodů jejich čin není vyšetřován, oběť se nakonec pro oznámení nerozhodne, např. sexuální zneužívání dětí v rodinách),
- *nepravá oběť* (oběť se ocitla v nesprávnou dobu na nesprávném místě, nedopatřením, náhodně).

2.3 Pojem viktimizace

Trestný čin je pro oběť pouze počátkem, úvodním dějstvím. Startuje automaticky následující nutné pochody. Jde o celý proces, který nazýváme „viktimizací“.⁵⁷ Výraz viktimizace označuje proces zraňování a poškozování jedince, kdy se potencionální oběť stává obětí skutečnou. To znamená, že viktimizace přesahuje svými zraňujícími projevy bezprostřední újmu z trestného činu. K viktimogenním zónám každého jedince proto patří místa, kde se pohybuje, tedy *rodina* (násilí v rodině), *škola* (násilí ve školách včetně šikany), *pracoviště* (násilí na pracovišti včetně mobbingu) a samozřejmě veřejná místa, spojená s trávením volného času (kriminalita odhalená i latentní).⁵⁸

Viktimizace se soustřeďuje na:⁵⁹

- a) *chování oběti* – podíl oběti na její viktimizaci, „zavinění oběti“ (nezaměňovat s trestně právním pojmem zavinění),
- b) *vztah mezi pachatelem a obětí* - osoby blízké, přátelé, obchodní partneři, sousedé atd.,
- c) *míru viktimizace* - na základě kriminální statistiky, používá se index viktimizace (tj. procentuální vyjádření udávající počet obětí na 100 obyvatel za zvolené časové období).

Rozlišujeme tři fáze viktimizace, a to primární, sekundární a terciární. Při *primární viktimizaci* vzniká oběti určitá primární újma jako přímý důsledek trestného činu. K aktuálnímu tématu viktologie patří zkoumání rizik *sekundární viktimizace*, která již nesouvisí s konáním pachatele a v optimálním případě k ní nemusí dojít,

⁵⁷ ČÍRTKOVÁ, L.; VITOUŠOVÁ, P. a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2007. s. 12. ISBN 978-80-247-2014-2.

⁵⁸ ČÍRTKOVÁ, L. *Právo a rodina*. 2010, 7, ISSN 1212-866X.

⁵⁹ VOŇKOVÁ, J.; HUŇKOVÁ, M. a kol. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. Praha: ProFem, o.p.s., 2004. s. 47. ISBN 80-239-2106-1.

např. traumatizující reakce okolí, postup policie nebo projednávání věci u soudu. Druhotné zranění mohou způsobit také média publikováním citlivých detailů o oběti nebo o činu. Zatímco primární viktimizaci plně kontroluje pachatel a nelze jí předejít, sekundární viktimizaci předejít lze. *Terciární viktimizaci* je potřeba hledat v osobnostním založení oběti. Oběť není schopná se vyrovnat s traumatizující událostí, i když došlo k nápravě nebo odškodnění. Osoba mění životní styl a není schopná navázat na původní pracovní kariéru.

Jak uvádí L. Čírtková a P. Vitoušová, primární újma zahrnuje tzv. *primární rány*:⁶⁰

- *fyzická újma* - od lehčího zranění až po těžké ublížení na zdraví či usmrcení,
- *finanční újma* - poškození nebo ztráta majetku, ušlý zisk, náklady na léčení,
- *emocionální újma* - odvíjí se od osobnostního založení oběti.

V průběhu sekundární viktimizace dochází k další újmě, tzv. *sekundární rány*. I když jsou sekundární rány pouze psychologického rázu, mohou zraňovat krutěji než ty primární.

Lze je definovat trojicí následujících pocitů:⁶¹

- *pocit nespravedlnosti* – tento pocit oběť získává, pokud je pachatel vyšetřován na svobodě nebo se soudní řízení protahuje apod.,
- *pocit nedůstojnosti* – pocit ponížení může vyvolat necitlivě vedený výslech nebo reakce blízkého okolí a médií,
- *pocit izolace* – z chování okolí se vytrácí přirozenost a kontakty řídnou, oběť trpí pocitem osamění, což ji utvrzuje v dojmu, jak kritická událost změnila její život.

Příčiny sekundární viktimizace lze rozdělit na:⁶²

- *strukturální příčiny* – vyplývají z formálních předpisů, např. oběť je traumatizována pohledem na svého trýznitele při hlavním soudním líčení,

⁶⁰ ČÍRTKOVÁ, L.; VITOUŠOVÁ, P. a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2007. s. 17. ISBN 978-80-247-2014-2.

⁶¹ Tamtéž, s. 18.

⁶² Tamtéž, s. 18.

- *sociálně psychologické příčiny* – vzniká fenomén očerňování oběti, který soudí, že oběť si nějakým způsobem za to, co se jí přihodilo, může sama, tento mechanismus spouští stigmatizační tendence, (kromě fenoménu očerňování oběti se vyskytuje také fenomén zbožnění oběti, kdy v zájmu vyšetřování činíme oběť „svatou“),
- *individuální příčiny* – vychází z postojů jednotlivců přicházejících do kontaktu s obětí, např. fascinace zločinem a jeho detaily, pocity oběti jsou odsouvány na vedlejší kolej.

Trestní právo je postaveno tak, že zájmy obětí ustupují do pozadí v zájmu presumpce nevinny a resocializace pachatele. Jestliže při nahlížení na pachatele platí presumpce nevinny, pak pro zacházení a komunikaci s obětí by měla platit *presumpce dobrých mravů a dobrého jména*. Mezi její hlavní potřeby patří.⁶³

- *potřeba přiměřené důvěry* – oběť akceptuje svou povinnost podat svědectví, při líčení je konfrontována řadou doplňujících otázek, které může oběť vnímat jako nedůvěru, nabývá dojem, že její líčení je zpochybňováno, vzniká pocit nespravedlnosti,
- *potřeba získat informace* – trestný čin může přinést závažnou finanční a sociální tíseň z důvodu vysokých nákladů na zajištění léčby, poklesu výdělku apod., oběť očekává od policistů poskytnutí různých informací (často i přesahujících souvislosti s trestním řízením), v případě neposkytnutí uspokojivých informací vzniká pocit nedůstojnosti,
- *potřeba bezpečí* – oběť má strach z opakované viktimizace, např. při vloupání do bytu.

V období těsně po trestném činu bývá častým problémem obětí *stigmatizace*, která bývá výraznější zejména u násilných a sexuálních deliktů. V souvislosti s nepříjemným zážitkem má oběť pocit zřetelně viditelné odlišnosti a ztráty duševní rovnováhy a jistoty. V odborné literatuře se setkáváme s výrazem *negativní exkluzivita*. Ve stavu negativní exkluzivity nabývá oběť pocit, že jí nikdo nemůže porozumět a často reaguje

⁶³ ČÍRTKOVÁ, L.; VITOUŠOVÁ, P. a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2007. s. 18. ISBN 978-80-247-2014-2.

sebeobviňováním. V souvislosti se zakořeněným mýty je viktimizace z pohledu okolí hanbou a vede v lepším případě k přehlížení, v horším případě k posměchu a sociální izolaci. Více traumatizující okolností je, pokud dochází ke stigmatizaci v rodině. Dalším jevem je *fascinace*. Zločin nás okouzluje v akčních a hororových filmech. Nemálo lidí je dokonce ochotno cestovat na místa katastrof.⁶⁴ Výjimkou nebyla ani kauza Elizabeth Fritzl v roce 2008, kdy se turisté sjížděli do rakouského Amstettenu jen proto, aby na vlastní oči viděli „dům hrůzy“. Okolí projevuje zájem o to, co se stalo a přitom zapomíná na pocity oběti.

Po zveřejnění trestného činu se oběť ocitá v procesním jednání. Běžný *občan nezná svá práva a povinnosti*. Oběť hledá kromě informací právní podporu, kterou si musí zajistit sama na vlastní náklady. V některých státech byl v právním systému zakotven nárok na právního zástupce pro oběti citlivých zločinů. Pachatel má automaticky nárok na svého advokáta. Důsledkem je hořký pocit, že je pachatel pro orgány činné v trestním řízení důležitější a poškozený je zatím vytlačen do pasivity a vyčkávání.

Někdy se pachatelé uchylují k vyhrůzkám a nátlakům na oběť, aby změnila svou výpověď. Tato situace je zvláště obtížná a zajistit oběti bezpečí před vyhrožujícím pachatelem není snadné. Díky novelizaci trestního řádu v ČR dnes mají oběti některých druhů zločinu právo vyžádat si informace o propuštění nebo útěku pachatele. Tím oběť získá jistý čas.

Trestný čin roztříští základní životní předpoklady o bezpečí. Oběť ztrácí iluzi dobrého světa a kontroly vlastního života. Někteří psychologové mluví o „neviditelných ranách“, jako *pocit zneuctění* či *stigmatizace*, *ztráta pocitu důvěry* a *pocitu autonomie*. Sekundární viktimizace je druhým nejčastějším důvodem, který plní poradny pro oběti trestných činů v ČR. Oběť se musí znova rozpomínat na emocionálně nabitě události a kontakt s policií, soudem či znalci bývá stresující, což je přirozené. Sekundární viktimizace se objevuje, pokud procedurální neférovost spouští další nadbytečné zraňování

⁶⁴ ČÍRTKOVÁ, L.; VITOUŠOVÁ, P. a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2007. s. 19. ISBN 978-80-247-2014-2.

oběti. Typickými zdroji druhotného zraňování jsou orgány činné v trestním řízení, média a okolí oběti.⁶⁵

Varující je fakt, že obavy ze sekundární viktimizace jsou hlavním motivem pro neoznámení znásilnění, což nahrává pachatelům. Při podání oznámení je primární snaha přerušit protiprávní jednání, touha po potrestání stojí v pozadí. To, jak se zachová společnost a její instituce k pachateli, má dopad i na chování oběti. Při soukromožalobních deliktech vzniká pocit, že policie ztrácí zájem na usvědčení pachatele a důkazní břemeno leží výhradně na oběti. Ochota podat trestní oznámení se řídí věkem, příslušností k sociální vrstvě a typem deliktu. Mladší lidé podávají trestní oznámení méně než starší, nižší společenské vrstvy podávají častěji oznámení o vztahových deliktech, zatímco vyšší o majetkových trestných činech. Pokud jde o pohlaví, neexistují žádné významné rozdíly, ale u násilných a sexuálních deliktů podávají oznámení častěji ženy. Platí, že čím užší je vztah mezi pachatelem a obětí, tím menší je ochota podat trestní oznámení. Oběť totiž hodnotí událost jako osobní záležitost, kryje pachatele nebo nevěří v úspěšnost oznámení a jednání s policií považuje za časovou ztrátu, případně se obává potíží. Ochota podávat trestní oznámení klesá s růstem opakování viktimizace oběti.⁶⁶ Paradoxem je, že nejvíce zraňující činy bývají ze strany obětí nejméně oznamovány. Tento paradox se týká také mužů.

V roce 1969 byl poprvé použit termín procedurální neférovosti. *Luhmann L.* ve své koncepci rozlišil dva druhy spravedlnosti:⁶⁷

- *Procedurální* – jedná se o pohled oběti a o její pocit, že je s ní v průběhu vyšetřování a souzení případu zacházeno férově,
- *Distributivní spravedlnost* – zahrnuje názor oběti na konečné rozhodnutí soudu o vině a trestu pachatele ve věci jejího případu.

⁶⁵ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. s. 120. ISBN 80-86473-86-4.

⁶⁶ VOŇKOVÁ, J.; HUŇKOVÁ, M. a kol. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. Praha: ProFem, o.p.s., 2004. s. 84-85. ISBN 80-239-2106-1.

⁶⁷ ČÍRTKOVÁ, L.; VITOUŠOVÁ, P. a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2007. s. 16. ISBN 978-80-247-2014-2.

Je prakticky nemožné se na viktimizaci dopředu připravit nebo se jí vyhnout. Každý jedinec se vyrovnává s krizí po svém, ale zpravidla prochází prožívání újmy třemi fázemi:⁶⁸

- *fáze nárazu neboli šoku* - „ztuhnutí úlekem“ bezprostředně po kriminálním útoku, problémy s plynulým vyjadřováním a poruchy paměti, popírání události ze strany oběti, jedinec ventiluje své vnitřní emoce navenek (expresivní chování) nebo působí navenek strnule a chladně (kontrolované chování);
- *fáze adaptace* - momenty, kdy mluví o události otevřeně, se střídají s momenty, kdy se stahuje do sebe, přirozené výkyvy nálady, kdy se dostávají na povrch potlačené negativní emoce;
- *fáze konečné adaptace* – vzpomínky ztrácejí bezprostřední emocionální náboj, narušená a otřesená osobnost oběti se znovu integruje, vrací se k původní životní linii a začíná se otevírat novým prožitkům.

Je však třeba poznamenat, že oběť na prožitou událost nikdy úplně nezapomene. Délka poslední fáze závisí na rozsahu prožité újmy. U závažných trestních činů může tento proces trvat až jeden rok.

Do odborné terminologie pronikl výraz „reviktimizace“, označující skutečnost, že se jedinec v krátké době stal znovu obětí trestného činu. První a druhá viktimizace nemusí pocházet ze stejných druhů trestných činů a časový interval mezi viktimizacemi obvykle nepřesáhne lhůtu půl až jednoho roku. Setkání oběti s kriminalitou na vlastní kůži tedy zvyšuje pravděpodobnost opětovného poškození trestným činem. Podle některých badatelů je dokonce předcházející poškození prvním trestným činem (tj. viktimizace) nejspolehlivějším a nejsilnějším prediktorem pro to, že se dotyčná osoba v blízké budoucnosti opět stane obětí trestného činu.⁶⁹

Ptáme se, jak je možné, že se oběť nestane vnímavější k signálům nebezpečí a jako poučená z prvního setkání nepřizpůsobí tomu své chování? Odpověď najdeme u pachatele, který si svou oběť typuje. Snadno zranitelná oběť do svého okolí vysílá signály

⁶⁸ ČÍRTKOVÁ, L. *Forezní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. s. 121-123. ISBN 80-86473-86-4.

⁶⁹ Ellingworth-Farrell Peace, 1995. In ČÍRTKOVÁ, L.; VITOUŠOVÁ, P. a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2007. s. 65. ISBN 978-80-247-2014-2.

neopatrnosti, nesamostatnosti, nízké sebejistoty a tím na sebe přitahuje pozornost potencionálních útočníků. Opakovaná viktimizace je zásadním problémem např. u domácího násilí (kap. 3).

2.4 Dopad trestného činu na oběť a její okolí

Trestný čin často oběť vykolejí z běžného života. Program reintegrace do normálního života je proto nutný nejen pro pachatele. Oběť potřebuje obnovit iluzi či víru v sebe a v dobrý svět. To, že o zážitku mluví, jí vlastně pomáhá se s ním vyrovnat a vytvořit z něj vzpomínku, která ji již nerozruší. Jsou oběti, které to zvládnou samy a jsou oběti, které potřebují pomoc odborníků. Vědecké zkoumání je dnes orientováno na detailní popis specifických důsledků konkrétních druhů trestných činů na oběť, např. trauma znásilnění (rape trauma), syndrom týrané ženy, syndrom sexuálně zneužitého dítěte apod. (kap. 2.5.)

Jak je možné, že přibližně stejný kriminální útok vedl v jednom případě k ochromení způsobilosti oběti a v druhém případě se rána zhojila učebnicovým způsobem? Eventuální vznik vážných následků označujeme diagnózou „*posttraumatická stresová porucha*“ (PTSP – Posttraumatic Stress Disorder) a záleží především na třech faktorech:⁷⁰

A. Previktivní osobnost

Jedná se o triviální konstatování, že osobnostní založení jedince určuje subjektivní závažnost všech prožívaných situací. Konkrétní viktimologické poznatky však v mnohém vyvracejí hypotézy selského rozumu. Schopnost oběti vyrovnat se s trestným činem ovlivňují tři osobnostní aspekty:

- *Iluze kontroly* - zvýšená pravděpodobnost devastujících následků trestného činu u jedinců, kteří trpí „pocitem nezranitelnosti“,
- *Deklarovaný, nepravý cynismus* – předstíraná lhotejnost k emocionální situaci, stylizace do role suveréna, následně nepředvídatelné projevy chování,
- *Poučená oběť* – tato osoba se orientuje v tom, co prožívá, volí rozumné a účelné strategie k překonání potíží a lépe se s takovými příznaky vyrovnává.

⁷⁰ ČÍRTKOVÁ, L. *Forezní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. s. 125-129. ISBN 80-86473-86-4.

Zpravidla se oběť bagatelizovaných zločinů cítí daleko víc traumatizovanou a nezáleží přitom na typu zločinu. Naopak u závažnějšího zločinu se oběť necítí být obětí, nap. při sexuálním zneužívání. Je to velice těžká představa. Tento jedinec má jiné mentální reprezentace a jiné hodnotové systémy než společnost. Oběti zločinu nepředstavují homogenní skupinu. V praxi to znamená, že neexistuje profil správné oběti. V soudních síních je často slyšet nařčení, že „to přece nemůže být oběť, když tak vypadá.“ Chování obětí bývá odlišné. Vzpomeňme si na případy Natascha Kampusch a Elisabeth Fritzl. Tyto kauzy jsou relativně srovnatelné. Natascha K. nabízí interview a mluví o traumatizujícím zážitku zcela otevřeně. Její reakce se vymyká představám a veřejnost si může položit otázku: „Je to opravdu oběť?“ E. Fritzl změnila identitu, neposkytla žádné interview a kromě expertů s ní nikdo do kontaktu nepřišel.

B. Okolnosti trestného činu

Víme, že o hloubce emocionálního poranění oběti rozhoduje nejen pachatel ale i okolnosti trestného činu, a to hodnocení vlastních reakcí a chování okolí v čase incidentu. Přitěžující okolností je pro oběť lhostejnost ostatních na místě činu a jejich nečinné přihlížení bez pokusu o záchranu. Jak jsem již zmínila, klíčovou roli hraje také hodnocení vlastního chování a reakcí na signály nebezpečí v průběhu činu. Tento aspekt se uplatňuje zejména u obětí loupežných přepadení.

Obecně můžeme způsob reakcí obětí rozdělit do tří skupin:

- *agresivně reagující oběť*, která v momentu střetu „nevidí“ eventuelní rizika a spontánně se brání,
- *pasivně reagující oběť* v náhlé situaci „ochrne“ a bez promýšlení vyhoví pokynům pachatele, později při rekapitulaci není schopna vybavit si celý průběh přepadení, u této skupiny shledáváme závažnější následky trestného činu,
- *racionálně reagující oběť* se chová tak, jako by byla na situaci mentálně připravena.

C. Následné reakce okolí

Návrat oběti do všedního života lze ovlivnit správnou a včasnou podporou sociálního okolí a dostupností vhodných služeb. Častým faktem je, že si okolí mylně myslí, že oběť musí co nejdříve na nepříjemný zážitek zapomenout a vyléčí ji jen odpočinek, klid a vhodné léky. Okolí pak reaguje nevhodně, komunikuje s obětí, jako by se nic nestalo

a vyhýbá se hovoru o bolavých místech. Oběť ale nikdy zcela na trestný čin nezapomene a do zhojení svých „ran“ musí investovat svou mentální energii.

Existují jisté postviktimitizační úseky, ve kterých oběť citlivě registruje signály z vnějšku, otevřené i skryté komentáře a reakce policistů, vyšetřovatelů, justičních pracovníků, médií a lidí ve svém okolí. Tyto úseky rozhodují o psychických následcích, které si oběť ponese do dalšího života, a mluvíme zde o konkrétním časovém intervalu po události (obvykle prvních 48 hodin), prvním kontaktu s profesionály, návratu z nemocnice, nástupu do zaměstnání apod.

2.4.1 Posttraumatická stresová porucha⁷¹

Posttraumatická stresová porucha (dále jen PTSP) je závažnou poruchou, která vzniká jako důsledek extrémního stresového prožitku přesahujícího běžnou lidskou zkušenost. Tato porucha může propuknout i po delším časovém odstupu od prožité krize.

V roce 1879 došlo v USA k několika těžkým železničním neštěstím. U očitých svědků a obětí, které přežily, byly registrovány typické příznaky PTSP, jako noční děsy, deprese, výkyvy nálad apod. Stejné symptomy se projevovaly v obou světových válkách u bojujících vojáků, vězňů koncentračních táborů i civilního obyvatelstva. Expanzi zájmu o tuto problematiku přinesla válka ve Vietnamu a problémy s návratem vietnamských veteránů do normálního života, pojmenované americkými psychiatry jako tzv. postvietnamský syndrom.

Tato porucha se nejčastěji vyskytuje u lidí, kteří překonali týrání, bití v rodině, sexuální zneužívání, dopravní nehodu, přírodní katastrofu, válku, teroristický útok, hrozbu zabitím, smrt velmi blízké osoby, byli očitými svědky nebo jsou profesionály pomáhajícími v uvedených situacích.

PTSP se může objevit v jakémkoliv věku, včetně dětství. Příznaky poruchy se obvykle objeví v průběhu několika týdnů, nejčastěji v průběhu prvních tří měsíců po prožitém traumatu, u některých lidí i několik let po prožité traumatické události. Ústup

⁷¹ ČÍRTKOVÁ, L.; VITOUŠOVÁ, P. a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2007. s. 32-34. ISBN 978-80-247-2014-2

příznaků PTSP by měl nastat v průběhu šesti měsíců, u některých jedinců však její příznaky přetrvávají až několik let.

Jedná se o komplexní poruchu, která zasahuje do mnoha oblastí života postižené osoby. Příznaky PTSP mohou být velmi dramatické (např. noční děsy), ale i méně závažné, zato však výrazně negativně ovlivňující život člověka (např. vyhýbavé chování, neadekvátní únava, rozpad vztahů k rodině či přátelům). Tato diagnostická kategorie byla v roce 1979 v USA zařazena do diagnostického a statistického manuálu mentálních poruch (D-S-M) a následně také do Mezinárodní klasifikace nemocí MKN (PTSP nese kódové označení F43.1.). Diagnózou trpí přibližně 7 – 8 % běžné populace. V místech, kde se odehrává válka nebo živelné pohromy, se PTSP může vyskytovat až u 20 – 30 % obyvatelstva. Více jsou ohroženi starší, nemocní nebo jinak znevýhodnění lidé, kteří pocítují bezmoc. Častou složkou PTSP tvoří také pocity viny, pokud jedinec přežil, zatímco jeho blízký člověk zemřel. Někdy mohou tyto pocity vést až k sebevražedným úvahám nebo přímo k jejich uskutečnění.

Příznaky PTSP můžeme rozdělit do 3 skupin:

1. Znovuprožívání události

Vracející se, opakované a nechtěné myšlenky a představy o prožitém traumatu, časté noční můry, poruchy spánku, náhlé návaly emocí a představ spojených s traumatem. Časté jsou i tělesné projevy (třes, husí kůže, bušení srdce) při setkání osob nebo návštěvě míst spojených s traumatem.

2. Vyhýbavé chování

Úmyslné vyhýbání se vzpomínkám na trauma, což zahrnuje vyhýbání se lidem, místům, situacím, myšlenkám nebo aktivitám, které by připomínaly trauma. Jedinci s PTSP se tak často vyhýbají přátelům, rodině, opouštějí předchozí zájmy a aktivity. Takové vyhýbavé chování může vést v krajním případě k výraznému zhoršení každodenního života, pracovního výkonu nebo i zavinit zhoršení vztahů, např. v rodině.

3. Podrážděnost

Spojená se zvýšenou dráždivostí, náhlými záchvaty hněvu, mohou se vyskytovat problémy se spánkem, zhoršení koncentrace nebo zvýšená výbušnost.

Diagnóza PTSP může být někdy složitá i proto, že se u těchto pacientů často vyskytují i jiné projevy, jako deprese, závislost na alkoholu a jiných látkách, jiné úzkostné

poruchy, bolesti hlavy a závratě, trávicí a dýchací problémy, chronické bolesti bez zjištěného organického podkladu nebo poruchy spánku. Oběti kriminality se projevují buď expresivní agresivitou, nebo ztrátou zájmu o dřívější aktivity.

U dospělých obětí upozorňuje současná viktimologie na genderové efekty viktimizace. Konkrétně u žen je riziko vzniku PTSP dvojnásobné (10 - 13 %) ve srovnání s muži (5 - 6 %). Chronický průběh PTSP je dokonce u žen čtyřikrát vyšší než u mužů. Vysvětluje se to principiálně větší zranitelností žen a zejména výrazně častější sexuální viktimizací (sexuální zneužívání, znásilnění, domácí násilí).

Vznik a průběh PTSP je ovlivněn věkem a vývojovou fází, stavem tělesného a duševního zdraví, osobností, předpokladem zvládnutí stresů, očekáváním nadměrných požadavků od sebe i od druhých.

Vznik PTSP u obětí kriminality ovlivňují rizikové faktory:

- *typ a délka viktimizace* – náhlé ohrožení nebo lidmi způsobená a opakovaná viktimizace má závažnější dopady než přírodní katastrofa,
- *závažnost (hrubost) traumatu* – čím vyšší intenzita pocitu ohrožení nebo tělesné bolesti, tím vyšší pravděpodobnost vážných příznaků PTSP,
- *peritraumatická disociace* – dva duševní pochody koexistují, např. fenomén mnohočetné osobnosti nebo dissociativní vymizení citlivosti na bolest při vzteku nebo ze strachu,
- *reviktimizace* – zvyšuje zranitelnost oběti,
- *vztah k pachateli* – blízký pachatel zraňuje víc,
- *pocity viny* – pocit selhání při své sebeobraně nebo sebeobviňování v procesech atribuce,
- *emocionální reakce blízkých osob* – ve viktimologii se v této souvislosti zavádí výraz sociální rámcování („social referencing“),
- *existence projektivních faktorů* – jejich absence zvyšuje riziko PTSP, k faktorům patří vhodný temperament, dobré sociální zázemí, vyšší socio-ekonomický standard.
- *dopad viktimizace na všední den oběti* – dopad na vztahy, ztrátu zaměstnání či status oběti,

- *faktory nastupující po „expozici“ traumatu* – sekundární viktimizace, která může způsobit chronické varianty PTSP.

2.5 Syndrom oběti

V poslední době se viktimologie zabývá změnami v chování a prožívání, typickými pro určitý typ viktimizace. Tyto komplexní změny jsou označovány jako specifické syndromy viktimizace. Momentálně jsou dobře popsány zejména následující syndromy:⁷²

- *syndrom obětí znásilnění* (též trauma znásilnění, ang. rape trauma),
- *syndrom týrané ženy* (angl. battered woman) – souvisí s domácím násilím (kap. 3.5),
- *syndrom týraného a zneužívaného dítěte* (CAN – child abused and neglected).

2.5.1 Syndrom obětí znásilnění

Při posuzování činu se orgány činné v trestním řízení často pozastavují nad zdánlivě smírnou reakcí oběti. Při deliktech vztahového typu může oběť projevovat povrchní sympatie vůči pachateli a strpí uchlácholení. Tato zdánlivý smír je však navozen strachem oběti a v žádném případě se nejedná o usmíření nebo odpuštění. U deliktu typu útočného sexuálního přepadení cizím mužem je pro oběť bezprostřední potřebou odchod na bezpečné místo (domů, někam k lidem). Stejně tak se může objevit ustrnutí, připomínající změněný stav vědomí, kdy oběť bezcílně vyčkává na místě činu. Znásilněná žena často prožívá bezmocnost, smrtelný strach, ochromení v důsledku psychického šoku, pocit ponížení, pošpinění. Objevují se u ní pochybnosti, jestli neměla reagovat jinak nebo nemohla činu nějak zabránit. Šok a panika po několika dnech ustoupí, ale zůstane strach. Z dlouhodobého hlediska není jednoduché posoudit skutečný rozsah psychické újmy pouze při povrchním kontaktu s obětí. Zdánlivě oběť zvládla tíživou situaci, ve skutečnosti pouze změnila svůj životní styl. Žena je sekundárně viktimizována při nezbytném kontaktu s policií, s lékaři a soudem, kdy je nucena znovu vzpomínat na otřesný zážitek.

⁷² ČÍRTKOVÁ, L.; VITOUŠOVÁ, P. a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2007. s. 37. ISBN 978-80-247-2014-2.

Výzkumy potvrzují, že většina obětí reaguje na znásilnění různými psychickými potížemi, které postupně odeznívají v intervalu dvou let. Část obětí je nucena vyhledat odbornou péči. Jak uvádí P. A. Resick (1990), v USA obnáší průměrná délka terapie znásilněných dobu 5 let. Úzká menšina poškozených je znásilněním natolik stresovaná, že trpí *presuicidálním syndromem* (komplexní krizový pocit, že další životní možnosti a vztahy již nejsou perspektivní), podle pramenů z USA se vzácně vyskytují i pokusy o sebevraždu.⁷³

Alarmující jsou zjištění výzkumu sexuálního chování občanů naší země, který se uskutečnil koncem roku 1993. Osmina českých žen uvedla, že byla v životě alespoň jednou znásilněna. Pouze tři ze sta znásilněných žen to oznámily policii. Ostatní tak možná stimulovaly další násilné chování beztrestných pachatelů.⁷⁴

2.5.2 Syndrom týraného a zneužitého dítěte

Nejvíce pozornosti je věnováno psychickým následkům v důsledku zneužívání, které jsou shrnovány do čtyř dimenzí:⁷⁵

- *první dimenze* - důsledkem je vyhýbání se sexuálním kontaktům nebo předčasná sexuální vyzrállost, promiskuita, prostituce, agresivní sexuální projevy či dysfunkce,
- *druhá dimenze* - důsledkem je ztráta schopnosti důvěry nebo naopak sklon k nápadné odevzdanosti a závislosti na druhém, v dospělosti lhostejnost a bezohledná manipulace druhými nebo setrvání v roli oběti,
- *třetí dimenze* - hluboká bezmocnost, časté útky, psychosomatické potíže (poruchy spánku, příjmu potravy), deprese a tzv. dissociativní poruchy, v dospělosti pravděpodobnost pracovního i osobního selhání nebo převzetí role zneuživatele,
- *čtvrtá dimenze* – pocit stigmatizace (odlišnosti od ostatních), který vede k sebepoškozování a autodestruktivnímu chování (alkohol, drogy, pokusy o sebevraždu).

⁷³ ČÍRTKOVÁ, L.; VITOUŠOVÁ, P. a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2007. s. 38. ISBN 978-80-247-2014-2.

⁷⁴ *Bkb.cz : prevence* [online]. 2009 [cit. 2011-09-26]. Porozumění a důvěra. Dostupné z WWW: <<http://www.bkb.cz/prevence/porozumeni-a-duvera/>>.

⁷⁵ Finkelhorn, 1986. In ČÍRTKOVÁ, L.; VITOUŠOVÁ, P. a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2007. s. 39. ISBN 978-80-247-2014-2.

2.6 Mýty a předsudky o obětech⁷⁶

Představy laické viktimologie jsou zatíženy řadou mýtů a předsudků, které poškozují oběť. Oběť bývá dogmatizovaná mýtem, že jejím hlavním motivačním programem je najít svého pachatele a pomstít se mu.

Známým mýtem je, že oběť předpokládá neexistenci spravedlivého trestu pro pachatele. Znamená to, že oběť nemůže být nikdy spokojena se způsobem a délkou potrestání pachatele. Ve skutečnosti jde oběti více o narovnání újmy a co nejlepší obnovu původního stavu věcí. Způsob trestu má větší význam pro pozůstalé. Poškozeného spíše dokáže pobouřit chování pachatele v průběhu vyšetřování a soudního jednání. Oběti záleží na tom, zda pachatel cítí vinu nebo lítost a zda přijme za svůj čin zodpovědnost.

Další mýtus se opírá o naivní představu, že někteří jedinci jsou predestinováni k tomu, aby se stali obětí zločinu. Převládají názory, že tyto oběti jsou prostě smolaři, kteří zločin přivolávají. Setkáváme se s tím hlavně v případech znásilnění.

K mýtům sexuálního násilí patří ten, že se jej dopouští cizí osoba, kterou oběť před činem nezná. Podle statistik se více než polovina znásilnění děje blízkým člověkem nebo známou osobou (kamarád, kolega) a často zde hraje roli alkohol. Říká se, že znásilnění nehrozí slušným ženám, které se nechovají vyzývavě a neflirtují. Pravdou je, že znásilnění může potkat i neatraktivní, plachou oběť, maminku na procházce s kočárkem, vdanou ženu při cestě do práce nebo paní po padesátce. Další názor tvrdí, že pokud oběť nechce, ke znásilnění nedojde. Nesmíme ale zapomenout, že pachatel využívá momentu překvapení a používá k zastrašení výhrůžky, které mohou oběť zcela paralyzovat.

Velice chybné a rozšířené představy jsou spjaté také s domácím násilím. Často slycháváme od nezainteresovaných lidí, že „Domácí násilí je soukromá věc. Bije ji, protože ho provokuje. Proč tedy od něj neodejde?“ Touto problematikou se zabývám samostatně v následující kapitole (kap. 3).

⁷⁶ ČÍRTKOVÁ, L.; VITOUŠOVÁ, P. a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2007. s. 40-43. ISBN 978-80-247-2014-2.

3 DOMÁCÍ NÁSILÍ

3.1 Definování domácího násilí

Domácí násilí je poměrně krátce zkoumaný fenomén, proto panuje značná nejednotnost v terminologii, ideových přístupech a výkladových koncepcích. Jedním z důvodů je skutečnost, že domácí násilí představuje diverzifikovaný, širokospektrální, mnohvrstevný jev, který může nabývat různé skutkové podoby i různé stupně intenzity, a to v různých kombinacích.⁷⁷

Sám termín domácí násilí se užívá převážně v literatuře anglické a má na mysli především násilí mezi partnery – současnými nebo minulými, v sezdaném či nesezdaném soužití. Násilí mezi partnery je též někdy označováno jako intimní násilí (*intimate violence*) nebo partnerské zneužívání (*partner abuse*). V německy mluvících zemích převažuje termín násilí v rodině a domácnosti (*Gewalt in der Familie und naher Umgebung, häusliche Gewalt*). Ten zahrnuje široké spektrum rodinných vztahů mezi předky, potomky, sourozenci a manželi současnými nebo minulými, nebo druhem a družkou.⁷⁸

Pojem „domácí násilí“ byl v posledních desetiletích zmedializovaný a stal se pro širokou veřejnost klíčovým pro porozumění této problematice. V USA se začalo o tomto problému, ke kterému dochází v intimně rodiny, otevřeně hovořit v sedmdesátých letech minulého století. Ženy se svěřovaly sociálním pracovnícům, vznikaly první azylové domy a krizová centra.⁷⁹ Především američtí kriminologové si na začátku osmdesátých let položili otázku, jak by policie měla na domácí násilí reagovat, zda pomocí mediace a psychologa, zatčením pachatele, eventuálně v těchto situacích neintervenoovat. Tato poslední alternativa se udržela, až na výjimky, poměrně dlouho. Teprve poslední desetiletí

⁷⁷ ČÍRTKOVÁ, L. Domácí násilí. *Kriminalistika* [online]. 2006, 3, [cit. 2011-09-25]. Dostupný z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/kriminalistika/2006/03/cirtkova.pdf>>.

⁷⁸ VOŇKOVÁ, J.; HUŇKOVÁ, M. a kol. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. Praha: ProFem, o.p.s., 2004. s. 13. ISBN 80-239-2106-1.

⁷⁹ Tamtéž, s. 15.

akceptuje i kriminologie domácí násilí jako sociálněpatologický jev sui generis a snaží se své poznatky propojit s trestněprávní dogmatikou.⁸⁰

Dnes se problematika domácího násilí dostává čím dál víc na povrch, jako i do podvědomí odborné či laické veřejnosti, přičemž se mu věnují odborníci z oblasti pedagogické, právní, zdravotní, sociální sféry a nacházejí oporu, pochopení a pomoc dobrovolných pracovníků různých neziskových organizací. Jelikož jde o latentní kriminalitu, je velice těžké odhadnout reálný výskyt násilí v domácnostech. Metody odhadovaného počtu žen napadaných svými partnery, jako i týraných dětí jsou nepřesné. Statistiky se opírají o nahlášené případy násilí, přičemž informace jsou získávané od policie, sociálních orgánů, podle záznamů o počtu žen, vyhledávajících azylové domy apod. Tyto počty jsou však jen částí skutečného počtu obětí domácího násilí. Důvodem jsou předsudky společnosti, jako i nedostatek právního vědomí týraných lidí, resp. těch, kteří o takovém týrání vědí, ale nechtějí být do této nepříjemné situace zainteresováni.

I když je domácí násilí každodenním tématem nejen odborníků, ale i běžného života, neexistuje jedna definice násilí platná pro všechny odborníky. Podle *L. Čírtkové* dnes vedle sebe koexistují dva hlavní pohledy na domácí násilí: kriminologický a feministický. Oba shodně předpokládají, že domácí násilí se zásadně liší od jiných podob násilí a kriminality. Feministický přístup otevřeně deklaruje svoji zaujatost pro ženskou, eventuálně genderovou perspektivu v nazírání problému. Kriminologický přístup definuje domácí násilí bez ohledu na pohlaví pachatele i oběti.⁸¹

Vedou se diskuze, zda se má pod pojem domácího násilí zahrnovat i týrání dětí rodiči nebo transgenerační násilí. V širším slova smyslu ano, i když musí být o násilí na dětech a starých lidech pojednáno samostatně, protože má svá právní i mimoprávní specifika. Jako definici *v širším slova smyslu* uvádím formulaci *Rady Evropy* z roku 1985: „Násilné chování v rodině zahrnuje jakýkoliv čin nebo opomenutí, spáchané v rámci rodiny

⁸⁰ KAISER, G. *Kriminologie*. Praha: C. H. Beck, 1994. s. 257. ISBN 80-7179-002-8.

⁸¹ ČÍRTKOVÁ, L. Domácí násilí. *Kriminalistika* [online]. 2006, 3, [cit. 2011-09-25]. Dostupný z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/kriminalistika/2006/03/cirtkova.pdf>>.

některým z jejich členů, které podkopávají život, tělesnou nebo duševní integritu, nebo svobodu jiného člena stejné rodiny, nebo vážně poškozují rozvoj jejich osobnosti“.⁸²

Bílý kruh bezpečí odhaduje počet ženských obětí na 16%. Výzkumy provedené koncem minulého století poukazyvaly, že muži jsou vystavováni násilí ze strany svých partnerek ve stejném poměru.

V odborné literatuře lze i v současnosti nalézt velmi rozmanitá stanoviska. Dle německého kriminologa *M. Bocka* (2003, 2007) je domácí násilí v heterosexuálních dvojicích rozděleno „fifty-fifty“, což podle něj dokládají např. metastudie *J. Archera* (2000). Naproti tomu jiné studie (*van Anken* 2009, *Čírtková* 2008) přinášejí závěry, které se blíží typickému obrazu, který známe z oficiálních statistik vykazání či trestného činu týrání osoby ve společném bytě či obydlí (§199 TrZ). Muži v nich dosahují kolem 90 % zastoupení na pozici pachatelů.⁸³

Jak uvádí *Čírtková L.*, velký rozptyl nálezů je způsoben rozdílností v definicích domácího násilí, kdy výzkumníci zkoumají zcela odlišné podoby partnerského násilí (kdy startérem je konflikt) a interpretují je jako skutečné domácí násilí (kdy startérem je cokoli). Současné názory na „správné“ statistiky lze shrnout takto: fenomén týraného manžela/ partnera reálně existuje, většinu týraných partnerů však tvoří ženy, u domácího násilí stále platí genderová asymetrie, u partnerského násilí však nikoli.⁸⁴

3.1.1 Formy domácího násilí

Všeobecně se násilí ztotožňuje hlavně s fyzickým násilím. Násilím je však každá forma nátlaku, nadvlády, vzbuzování strachu, zneužívání moci, síly, vyhrožování. Jinými slovy, domácí násilí může mít různé formy. Oběť je málokdy vystavená jedné formě násilí, proto není možné posuzovat domácí násilí jako jednotlivé izolované útoky.

⁸² *Koordona.cz* [online]. 2010 [cit. 2011-09-25]. Narodni-akcni-plan-prevence-domaciho-nasili-na-leta-2010-2014. Dostupné z WWW: <<http://www.koordona.cz/domaci-nasili/legislativa/60-narodni-akcni-plan-prevence-domaciho-nasili-na-leta-2010-2014.html>>.

⁸³ ČÍRTKOVÁ, L. *Právo a rodina*. 2010, 7, ISSN 1212-866X.

⁸⁴ Tamtéž.

Nelze pojmenovat všechny formy násilí, proto se pokusím uvést ty nejčastější:⁸⁵

- *fyzické týrání* (zanechává viditelné stopy násilí) - rány pěstí, bití, vyhrožování zabitím nebo těžkým ublížením apod.,
- *slovní útoky*,
- *psychické týrání* (tzv. neviditelné násilí) – hrozby, urážky, ponižování před jinými, citové vydírání apod.,
- *sociální týrání* - izolace od okolí, zamykání, omezování kontaktů s příbuznými a přáteli, neustálá kontrola pohybu apod.,
- *sexuální zneužívání* – sexuální vydírání, nucení k nechtěným sexuálním praktikám apod.,
- *ekonomická kontrola* - omezený přístup k penězům nebo neposkytování peněz na chod domácnosti, zákaz chození do práce apod.,
- *nátlak* - zastrasování, vyhrůžky sebevraždou nebo jinou formou sebedestruktivního chování, odepírání spánku a potravy, rozkazování, nečestné ovlivňování dětí,
- *kombinace*.

Důsledky jsou vždy stejně bolestivé. Psychická újma (vyhrožování, vydírání) se velmi těžce prokazuje. A to je častý problém, proč oběť nejde na policii a raději mlčí. Výčet forem domácího násilí, četnost útoků, jejich intenzita a vývoj na časové ose patří ke klíčovým údajům pro orgány činné v trestním řízení a pracovníky sociálních služeb. S těmito kritérii pracuje také metoda SARA DN od autorů P. R. Kroppa a H. Belfrage. K používání této metody je potřeba proškolení, pro které má v ČR výhradní právo Bílý kruh bezpečí o. s. Základem je patnáct otázek zaměřených do tří směrů. U násilné osoby zjišťují její chování v soukromí a na veřejnosti, u ohrožené osoby její zranitelnost.

3.1.2 Znaky domácího násilí

Kromě blízkého vztahu týraného a násilníka je dalším znakem společná domácnost. Oběť i násilník bydlí společně v jednom bytě nebo domě (spoluvlastnictví nebo společný

⁸⁵ ČÍRTKOVÁ, L.; VITOUŠOVÁ, P. a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2007. s. 39. ISBN 978-80-247-2014-2.

pronájem) a žena nemá možnost toto bydlení opustit (z finančních důvodů, ze strachu). Nemluvíme tedy o případech, kdy má každý partner svůj byt. Privát si ale osoby s sebou přenášejí i do jiných prostředí (vozidlo, hotel, rekreační chata apod.), která také skýtají možnost skrývat domácí násilí před společenskou kontrolou.

Znakem domácího násilí jsou opakující se útoky s dlouhodobějším trváním a jejich eskalace, čili stupňující se agrese a vzrůstající intenzita. Nemůžeme domácí násilí usuzovat z jednoho incidentu. K útokům vůči lidské důstojnosti se přidávají útoky ohrožující zdraví a v konečném stádiu přechází do útoků ohrožující lidský život.⁸⁶ Dnes se od eskalace ustupuje a nepovažuje se za hlavní faktor. V některých případech totiž zůstává stupeň napadání na stejné úrovni. Útoky proti lidské důstojnosti mají za cíl sociálně izolovat oběť a minimalizovat její sebevědomí a sebeúctu.

3.2 Stalking

Násilí často pokračuje i po rozvodu (odchodu), zvláště v případech, kdy žena a muž zůstávají bydlet ve společné domácnosti nebo mají společné děti. Agresor se uchyluje k pronásledování bývalé partnerky a vyhrůžkám (angl. ex-partner stalking).

Anglický výraz „stalking“ označoval původně v řeči lovců stopování lovené zvěře až k jejímu uštvání, přibližování se k ní s cílem ji ulovit.⁸⁷ V kriminologickém smyslu je pojem stalkingu zakotven v § 354 TrZ. Podstata nebezpečného pronásledování spočívá v dlouhodobém pronásledování, vzbuzující u poškozeného odůvodněnou obavu o život nebo zdraví jeho samotného či blízké osoby, nebo podstatným způsobem zhoršit kvalitu jeho života. Vysoké procento těchto případů navazuje právě na domácí násilí, které signalizuje vyšší nebezpečnost pronásledovatele. Stalking vždy zahrnuje porušování privátní sféry života oběti.

⁸⁶ ČÍRTKOVÁ, L.; VITOUŠOVÁ, P. a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2007. s. 39-40. ISBN 978-80-247-2014-2.

⁸⁷ Tamtéž, s. 115.

Po jevové stránce lze za typické projevy nebezpečného pronásledování označit zejména následující vzorce chování:⁸⁸

- *opakované kontaktování oběti* – zasílání dopisů nebo drobných předmětů, telefonáty, maily, SMS,
- *demonstrování moci* – přímé nebo nepřímé výhrůžky, vzbuzující oprávněný strach,
- *ničení věcí* – poškozování majetku oběti, propíchnutí pneumatik, zlikvidování domácího mazlíčka apod.

S vysokou pravděpodobností končí psychický teror fyzickým napadením či znásilněním, v extrémních případech vraždou oběti. Nejvíce náchylný k domácímu násilí a stalkingu je emočně nestabilní agresor dle typologie *D. G. Duttona* (kap. 3.5). Tragicky končící výhrůžky avizuje agresor dopředu a většinou je bohužel naplní. Proto by se měl na tento typ pronásledování více zaměřit trestní zákon a umožnit tak včas aplikovat terapeutické opatření či trestní řízení.⁸⁹

3.3 Mýty a předsudky o obětech domácího násilí⁹⁰

Mýty o domácím násilí vyvrátila řada statistických šetření. Největší mýtus zní „Domácí násilí je soukromá věc. Oba partneři se rozhodli pro společné soužití, proto si mají své problémy řešit sami“. Neměli bychom být k násilí lhostejní. V praxi se setkáváme s touto skupinou mýtů:

1. *Mýtus o sociálně slabých rodinách* – velmi rozšířená mylná představa, že domácí násilí postihuje pouze marginální vrstvy obyvatel. Pravdou je, že domácí násilí nesouvisí s materiálním blahobytem ani vzdělanostní úrovní a prochází celým společenským spektrem.

2. *Mýtus černobílého vnímání aktérů domácího násilí* – pachatele domácího násilí si představujeme jako výlučně negativní a odpudivou osobnost, zatímco oběť jako vzornou a ctnostnou bytost.

⁸⁸ ČÍRTKOVÁ, L.; VITOUŠOVÁ, P. a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2007. s. 116. ISBN 978-80-247-2014-2.

⁸⁹ Tamtéž, s. 117.

⁹⁰ Tamtéž, s. 43.

3. *Mýtus o fatálnosti (nevyhnutelnosti) domácího násilí* – myslíme si, že si přinášíme vzorce chování z dětství a domácí násilí je nevyhnutelným, osudovým jevem. Pravdou je, že domácí násilí může postihnout kohokoli, aniž by zažil násilí v dětství.

4. *Mýtus o typickém pachateli* – laická veřejnost si představuje násilníka jako primitivní, nevzdělanou, impulzivní, vzteklou, na první pohled se lišící osobu. Pravdou je, že domácí násilník mívá dvojí tvář. Zatímco je např. na svém pracovišti váženým člověkem, v soukromí je násilnický.

5. *Mýtus o typické oběti* – pocit, že oběť musí být pasivní a nesamostatnou „puťkou“, která si vše nechá líbit. Do pozice týrané oběti může sklouznout i vzdělaný a pracovně úspěšný partner.

6. *Mýtus o vině oběti* – předpoklad, že každé násilí má svou příčinu, jako chybná komunikace, provokace oběti. Nejde ani o tzv. italská manželství, ale o prosazování moci. Role jsou nerovnocenné.

7. *Mýtus o příčinném vlivu alkoholu* - abúzus alkoholu nebo drog není skutečnou příčinou, funguje spíš jako omluva pro své chování.

3.4 Teorie příčin domácího násilí

Při hledání příčin bylo vytvořeno několik teorií. Moderní jsou multifaktorové teorie. Nejznámější je teorie *D. G. Duttona*, který dobře postihuje všechny faktory, které se na domácím násilí podílejí. Dutton uvádí čtyři příčiny domácího násilí spočívající:⁹¹

- *v makrosystému*, kdy domácí násilí je podporováno převládající patriarchální hierarchií hodnot, která je založena na nadvládě a dominanci mužů,
- *v exosystému*, tj. bezprostřední životní (sociální) okolí jednotlivců. Jde o působení formálních i neformálních struktur během života, např. nezaměstnanost, nízký příjem, nízká vzdělanost komplikující přístup k síti sociálních institucí,
- *v mikrosystému*, reprezentovaným samotnou rodinou a riziky plynoucích z podstaty rodinného soužití. Těmi jsou privátnost komplikující uplatnění mechanismů sociální

⁹¹ ČÍRTKOVÁ, L. Domácí násilí ve faktech a teoriích. In *Gender rovné příležitosti: výzkum č. 1* [online]. Praha: GENDER & SOCIOLOGIE SOÚ AV ČR, 2002 [cit. 2011-09-25]. Dostupné z WWW: <http://www.genderonline.cz/download/Rocnik03_1_2002.pdf>.

kontroly, neformální právo ovlivňovat život členů rodiny, předeepsané role v rodině, znalost druhého partnera.

- zvláště stojí *ontogenetická teorie* násilí, která hledá příčiny především v individuálních charakteristikách pachatele a oběti i jejich vzájemné interakce.

Nežádka se partneři inspirojí negativními a ponižujícími postoji k ženám, které zaslechnou u svých přátel, nebo jsou také prezentovány v médiích. Do násilných incidentů mohou přerůst i konflikty ve vztahu. Proto je nutné velmi pečlivě zjišťovat příčinné souvislosti při řešení jednotlivých případů.

Bílý kruh bezpečí uvádí jako *rizikové faktory* doprovázející vznik domácího násilí mezi blízkými osobami: vynucenou sociální izolaci, finanční závislost na partnerovi, péči o děti v rámci mateřské a rodičovské dovolené, zdravotní postižení a omezení, nedostatek sebedůvěry, přechod z aktivní zaměstnanosti do starobního či jiného důchodu, nevládnuté rodičovství a výchovu dětí, závislosti násilné osoby, vyšší věk a bezmocnost seniorů, soužití starých rodičů s duševně nemocnými dospělými dětmi nebo s dětmi, které nejsou ve svém osobním životě příliš úspěšné.⁹² Další příčinou může být promiskuita, nedostatek času z důvodu podnikání, členství v náboženské skupině.

3.5 Profil pachatele domácího násilí

Jak jsem již zmínila, neexistuje typický model násilníka. Nezáleží na společenské vrstvě, vzdělání či zázemí. Násilníci se najdou v kruzích lékařů, psychologů, u mužů s vysokou inteligencí. Lidé s vysokým IQ zneužívají své schopnosti pro rafinovanost nepřímé agrese. Obvykle jde o jedince s nízkým sebevědomím, kteří se cítí ohroženi. Proto uznávají jen přesná pravidla a vyžadují tradiční rozdělení mužských a ženských rolí ve společnosti i domácnosti. Týrání volí jako strategii k dosažení svého cíle. Nejnebezpečnější na celé věci je to, že takový muž může na okolí působit jako milý starostlivý otec a manžel, který však za dveřmi vlastního bytu dokáže rozpoutat hotové peklo. Je si dobře vědom, že násilí doma je téměř bez postihu. Někteří násilníci se však dopouští násilného jednání i na veřejnosti. Opustit ho se zdá pro nezainteresovaného „pozorovatele“ velmi jednoduchým řešením. Ve skutečnosti je to právě naopak.

⁹² *Domacinasili.cz* [online]. 2007 [cit. 2011-10-04]. Domáci násilí. Dostupné z WWW: <<http://www.domacinasili.cz/domaci-nasili/>>.

Povahové rysy násilníků se někdy podobají anamnéze poruchy osobnosti: absence pocitu viny nebo studu, impulsivnost, proradnost, egocentrismus, manipulativnost. Chybí jim empatie, tolerance, altruismus, pohrdají slabými.⁹³ Útočníky mohou být také ženy, nejde však o obvyklý jev. Skutečný počet týraných mužů se nedaří odhadnout, protože dlouhou dobu chování partnerky nehodnotí jako domácí násilí nebo situaci popírají ze studu či obav z ponížení. Platí, že žena jedná zpravidla v důsledku předchozí viktimizace (tj. jedná v obraně před útokem), žárlivosti, pohrdání a potřeby absolutní převahy. Její útok je veden s menší intenzitou a menšími následky s ohledem na její menší tělesnou sílu, nedosahuje takové nebezpečnosti a riziko poranění je nižší (fackování, kousání, kopání). Přesto by tento vzácnější jev neměl být ignorován.

Diagnostikovat osobnost pachatele domácího násilí je obtížné. Sociální psycholog *D. G. Dutton* vytvořil v roce 1995 podrobnou typologii domácích násilníků, která člení agresory na:⁹⁴

- *emočně nestálý/impulsivní typ* – úzkostná vazba, patologická žárlivost, hluboké deprese, střídání fáze ponižování se zbožňováním oběti, agresivní skoro výlučně ve vztahu,
- *psychopatický/impulsivní/nekontrolovatelný typ* – agresivní ve vztahu i mimo něj, antisociální a kriminální chování, negativní postoj k ženám, kladný vztah k násilí, jako dítě extrémně týrán,
- *výbušný/sebekontrolující typ* – občasné výbuchy domácího násilníka souvisí s jeho nejistotou a strachem, že ho oběť opustí, chronický vztek uvolňuje alkoholem, osoba nejvíce náchylná ke spáchání vraždy.

Přijatelnou typologii vytvořili *Holtzworth-Monroe* a *Stuart*, která dělí pachatele do tří typů:⁹⁵

- *pachatel, který se dopouští násilí pouze v rodině* – vyznačuje se nízkou úrovní násilí, především na partnerce, sklíčeností, ale ne jiné psychické potíže (porucha osobnosti), tento typ se objevuje v polovině případů domácího násilí,

⁹³ VÁLKOVÁ, H. In VOŇKOVÁ, J.; HUŇKOVÁ, M. a kol. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. Praha: ProFem, o.p.s., 2004. s. 48. ISBN 80-239-2106-1.

⁹⁴ FOLTYSOVÁ, J. *Domaci-nasili.info : komentare* [online]. 2005 [cit. 2011-09-25]. 147_pachatel. Dostupné z WWW: <http://domaci-nasili.info/cze/komentare/jirina_foltysova/147_pachatel/index.htm>.

⁹⁵ *Pomoc obětem domácího násilí pro pracovníky pomáhajících profesí*. Brno: Persefona, o. s., 2010. s. 17.

- *pachatel dysforický/hraniční osobnost* – v 25 % případech domácího násilí, násilí obvykle směřuje na svou rodinu, pachatel se vyznačuje osobnostními problémy (hraniční a schizoidní), nestabilitou, kontroverzním vztahem k rolím, alkoholismem nebo drogovou závislostí,
- *všeobecně násilný/antisociální pachatel* – agresivní a kriminální chování i mimo domov, vyskytuje se antisociální porucha osobnosti, své násilí omlouvá, v 25 % případů.

Angličanka *Pat Cravenová* navrhla *osm základních typů domácích násilníků*: surovec, žárlivec, špatný otec, lhář, vyděrač, sexuální násilník, pán domu a psychický utlačovatel. Cravenová jednotlivé typy přesně popisuje a využívá je při terapii pro oběti domácího násilí. Podle údajů obětí domácího násilí v ČR se zdá, že u nás převládá vyděračský surovec, který praktikuje fyzické a psychické týrání. Údaje nestátních organizací (Bílý kruh bezpečí a další), vycházející rovněž z výpovědí obětí domácího násilí v ČR, poukazují, že dominuje zřejmě typ „čistě domácího agresora“ (kontrolovaný pachatel s dvojí tváří) a v těsném závěsu za ním pak je domácí tyran, který má problémy s alkoholem.⁹⁶

Agresi, jako vrozenou obrannou reakci, dokáže většina lidí potlačit nebo kompenzovat (tzv. autoregulace). Násilník to ale nedokáže a své jednání si racionalizuje. V otázce domácího násilí je většinou pachatel přesvědčen, že si oběť násilí zaslouží. Pravděpodobnost agrese roste, čím nižší je sebedůvěra partnera. Agresivní reakci mohou vyvolat i otázky peněz či sexu. V této souvislosti se rozlišuje několik typů násilníka:⁹⁷

- „*self image demonstrator*“ používající násilí k demonstraci síly, kterou chce imponovat partnerce/partnerovi,
- „*self image defender*“, který se cítí v ohrožení a jedná násilně v obraně svého ega,
- „*reputation defender*“ jednající násilně v zájmu tzv. ohrožených hodnot skupiny, ke které přináleží.

⁹⁶ ČÍRTKOVÁ, L. Zatím víme víc o ohrožených osobách. *Zpravodaj BKB* [online]. 2003, 1, [cit. 2011-09-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.domacinasili.cz/nasilne-osoby/zatim-vime-vic-o-ohrozenych-osobach/>>.

⁹⁷ VÁLKOVÁ, H. In VOŇKOVÁ, J.; HUŇKOVÁ, M. a kol. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. Praha: ProfFem, o.p.s., 2004. s. 57. ISBN 80-239-2106-1.

Ženy postižené domácím násilím uvádějí ve svých výpovědích jako nejčastější příčiny alkohol, psychickou poruchu, povahové založení partnera nebo domácí neshody. Šmolka P. rozlišuje v situacích domácího násilí tři nejčastější zdroje agresivního chování násilníka:⁹⁸

- trvalé osobnostní založení (agresivní psychopatie), ovlivněné dědičností, výchovou i okolím,
- drobná mozková poškození, určité epileptické změny, vyvolány předporodními a porodními traumaty, úrazy hlavy, stavy bezvědomí, intoxikacemi, závažnějšími horečnatými onemocněními, možná amnézie na své násilné jednání či pocit lítosti, lze úspěšně odstranit vhodnou léčbou,
- dyadické zdroje, tj. interakce obou partnerů, střídání provokace a reakce.

3.6 Dopad domácího násilí na oběť

Ambivalentní postoj a nepřesvědčivý projev ohrožené osoby, dvojí tvář násilné osoby, která nemá kriminální minulost a naše nedostatečná zkušenost nám brání problému uvěřit. Nebezpečné je, že mnoho žen, dá se říct, že drtivá většina z těch, které se stanou obětí domácího násilí, cítí v mužském chování „spravedlivý“ trest. Proto je první rozhodnutí vede k tomu, že budou pořádnější, důslednější, jednoduše že muži neposkytnou záminku pro opětovné týrání. Žena proto žije ve stálém napětí, v jaké náladě přijde muž domů. Každý další projev násilí je pro ni jen dalším apelem k „sebezlepšování“. Nekonečný kolotoč, ze kterého není bez odborné pomoci úniku.

Všechny specifické charakteristiky a důsledky, které vedou ke snížené schopnosti ženy efektivně reagovat na prožívané násilí, můžeme shrnout pod pojem *syndrom týrané ženy*. Tuto klasickou teorii syndromu popsala v roce 1979 psychologka *Leonore Walker* ve své první knize „The battered Woman“. Syndrom týrané ženy je ovlivněn feministickým přístupem k domácímu násilí a není zahrnut v Mezinárodní klasifikaci

⁹⁸ MACH, J.; ŠMOLKA, P. *Když vás trápí někdo blízký: partnerské a rodinné vztahy a jejich krize*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999. s. 57. ISBN 80-7178-337-4.

nemocí DSM IV. Multifaktorovým teoriím více odpovídá termín *syndrom týraného partnera*.⁹⁹

Běžnou reakcí na ohrožující a mimořádné situace je:¹⁰⁰

- *Posttraumatická stresová porucha* (dále jen PTSP) - součást mezinárodní klasifikace nemocí DSM IV, objevuje se i u nepřímých obětí (např. dětí), označuje pouze příznaky trvající déle než 1 měsíc, např. nespavost, panika, deprese, úzkostnost, emoční otupění, opakované oživení událostí ve vzpomínkách či snech,
- *Naučená bezmocnost* (autor pojmu *L. Seligman* – pokusy se psy) – neustálé přizpůsobování, otupování emocí, „vymazání“ pocitů, psychogenní amnézie (ohraničená ztráta paměti), v extrémní podobě tzv. mnohočetná osobnost,
- *Sebezničující reakce* – pokřivené vnímání reality, minimalizace vážnosti situace, sebeobviňování, odmítání možnosti pomoci.

Pokud se oběť odhodlá odejít nebo uvažuje o rozvodu, často se vrátí. Je totiž vystavena nevypočitatelnému střídání dvou modelů chování ze strany násilníka, a to neutrální či laskavé podoby vztahu s hrubou fyzickou agresí doprovázenou zjevným nepřátelstvím (tzv. *fenomén „Jekyll a Hyde“*). Čím vyhrcořenější jsou obě tyto krajnosti, tím pravděpodobněji dochází ke vzniku paradoxní vazby týrané ženy na partnera, tzv. *Stockholmského syndromu*. Tento pojem byl poprvé popsán v literatuře v sedmdesátých letech po přepadení stockholmské banky. V roce 1973 se Jan-Erik a Clark Olssonovi pokusili vyloupit jednu z bank v Stockholmu. Loupež nevyšla a muži zadrželi rukojmí. Vyjednávání trvalo 130 hodin. Po propuštění považovali rukojmí únosce za své ochránce a policisty za nepřítel.¹⁰¹ Také u problematiky domácího násilí se projevují znaky jako loajalita k násilníkovi, snaha ho chránit, dokonce soucit a „spolupráce“, jejichž přirozeným důsledkem jsou sebezničující reakce. Převažují oběti, které vypovídají, ale nepokračují v trestním řízení, nebo vůbec nevyužijí možnosti k prosazení svých práv.

⁹⁹ *Příručka ke kurzu: Pomoc obětem domácího násilí pro pracovníky pomáhajících profesí*. Brno: Persefona, o. s., 2010. s. 15.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 16-17.

¹⁰¹ Stockholmsk%C3%BD syndrom. In *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikipedia Foundation, 19. 1. 2008, last modified on 17. 9. 2011 [cit. 2011-09-25]. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Stockholmsk%C3%BD_syndrom>.

Neochota k podání trestního oznámení je přisuzována syndromu naučené bezmoci a nátlakům ze strany pachatele.

Převládá názor, že důvody setrvávání v asymetrickém násilném partnerském vztahu jsou stejné pro muže i ženy.¹⁰² Vnímání seniorů, jako ohrožené osoby, je navíc ovlivněno sebeobviňováním „Jako rodič jsem selhal“ a obavami ze ztráty blízké osoby. Obava ze samoty je silnější více než strach o vlastní zdraví a život.¹⁰³

Běžnými svědky tohoto násilí jsou děti, které násilí poškozují na celý život víc, než veškerá dědičná poškození. Děti mohou přebírat podobné vzorce chování a sociálně patologické chování později dál reprodukovat.¹⁰⁴

¹⁰² STEINMETZ, 2007. In ČÍRTKOVÁ, L. Právo a rodina. 2010, 7, ISSN 1212-866X.

¹⁰³ *Domacinasili.cz : ohrožené osoby* [online]. 2010 [cit. 2011-09-25]. Senioři. Dostupné z WWW: <<http://www.domacinasili.cz/ohrozene-osoby/seniori/>>.

¹⁰⁴ VOŇKOVÁ, J.; HUŇKOVÁ, M. a kol. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. Praha: ProFem, o.p.s., 2004. s. 69. ISBN 80-239-2106-1.

4 PRÁVNÍ NORMY V OBLASTI DOMÁCÍHO NÁSILÍ

Již v roce 1979 byla přijata Valným shromážděním OSN *Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (CEDAW)*. Úmluva obsahuje preambuli a 30 článků, které definují, co všechno představuje diskriminaci žen. Navrhuje také postupy, jak tuto diskriminaci na úrovni jednotlivých států odstranit.

Přijetím Úmluvy se státy zavazují provést řadu opatření k odstranění diskriminace žen ve všech formách. CEDAW definuje diskriminaci žen takto:

Pro účely této úmluvy bude výraz "diskriminace žen" označovat jakékoli činění rozdílu, vyloučení nebo omezení provedené na základě pohlaví, jehož důsledkem nebo cílem je narušit nebo zrušit uznání, požívání nebo uplatnění ze strany žen, bez ohledu na jejich rodinný stav, na základě rovnoprávnosti mužů a žen, lidských práv a základních svobod v politické, hospodářské, sociální, kulturní, občanské nebo jiné oblasti.¹⁰⁵

V roce 1999 přijalo valné shromáždění tzv. *Opční protokol (OP-CEDAW)* složený z 21 článků, který vstoupil v platnost 22. prosince 2000. Ten umožňuje ženám podat stížnost na porušení práv, zajištěných Úmluvou, přímo Výboru CEDAW. Výbor však podnět projednává pouze při splnění určitých podmínek, např. vyčerpáním všech možností dosáhnout nápravy na úrovni státu.¹⁰⁶

4.1 Právní aspekty v ČR

V právních nástrojích ČR existuje značná rezerva. K jejich selhání přispívá také přetrvávající nedostatečné povědomí společnosti i institucí o domácím násilí. Nejproblematičtější je stíhání psychického násilí, které je nejobtížněji prokazatelné.¹⁰⁷

¹⁰⁵ Osn.cz : dokumenty-osn [online]. 1979 [cit. 2011-09-25]. *Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen*. Dostupné z WWW: <<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/unluva-o-odstraneni-vsech-forem-diskriminace-zen.pdf>>.

¹⁰⁶ Czlobby.cz [online]. [cit. 2011-09-25]. *Cedaw*. Dostupné z WWW: <<http://www.czlobby.cz/cedaw/>>.

¹⁰⁷ *Příručka ke kurzu: Pomoc obětem domácího násilí pro pracovníky pomáhajících profesí*. Brno: Persefona, o. s., 2010. s. 24.

V souvislosti s domácím násilím máme k dispozici následující právní nástroje:¹⁰⁸

- *zákon č. 135/2006 Sb.*, kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím,
- *předběžné opatření - §76b zákona č. 99/1963 Sb.*, občanského soudního řádu,
- *§ 44 až 47 zákona č. 273/2008 Sb.*, o Policii České republiky - nově upraveno vykázání (personální i teritoriální ochrana),
- *oprávnění poškozeného a uplatnění nároku na náhradu škody - § 43 zákona č. 141/1961 Sb.*, trestní řád (dále jen *TrŘ*),
- *zadržení - § 75 a § 76 TrŘ*,
- *důvody vazby - § 67 TrŘ.*,
- *přidělení bezplatného advokáta v trestním řízení - § 51a) TrŘ*,
- *přidělení bezplatného advokáta v civilním řízení - § 30 zákona č. 99/1963 Sb.*, občanský soudní řád,
- *přidělení bezplatného advokáta Českou advokátní komorou - § 18 odst. 2 zákona č. 85/1996 Sb.*, o advokacii,
- *krizová pomoc - § 60 Zákona č. 108/2006 Sb.* (intervenční centra),
- *maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání - § 337 trestního zákoníku č. 40/2009 Sb.* (dále jen *TrZ*).

Hlavní skutkové podstaty trestných činů v oblasti domácího násilí:

- *přestupek proti občanskému soužití § 49 odst. 1 zejména písm. a) a c) zákona č. 200/1990 Sb.*, o přestupcích,
- *týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě § 199 TrZ*,
- *nebezpečné vyhrožování § 353 TrZ a nebezpečné pronásledování § 354 TrZ*,
- *zabití § 141 TrZ* - v případě zabití násilníka obětí, v důsledku předchozího zavrženého jednání poškozeného,

¹⁰⁸ Bližší komentáře k normám jsou součástí přílohy této práce (příloha č. III).

- *těžké ublížení na zdraví* § 145 TrZ a *ublížení na zdraví* § 146 TrZ,
- *vydírání* § 175 TrZ - pachatel nutí oběť násilím či pohrůzkou, aby něco konala, opominula či trpěla),
- *znásilnění* § 185 TrZ, *sexuální nátlak* § 186 TrZ,
- *násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci* § 352 TrZ - jedná se o vyhrožování usmrcením, ublížením na zdraví nebo způsobením škody velkého rozsahu,
- *vražda* § 140 TrZ - trestná je i příprava vraždy, přísnější postih pachatele např. při usmrcení těhotné ženy nebo spáchá-li čin zvláště surovým způsobem či opětovně apod. (15 až 20 let odnětí svobody nebo výjimečným trestem),
- *účast na sebevraždě* § 144 TrZ - kdo jiného pohne k sebevraždě nebo jinému k sebevraždě pomáhá, přísnější postih hrozí pachateli, spáchá-li čin na dítěti, na těhotné ženě nebo na osobě stížené duševní poruchou,
- *omezování osobní svobody* § 171 TrZ,
- *zbavení osobní svobody* § 170 TrZ - charakterem se blíží uvěznění,
- *zavlečení* § 172 TrZ - zavlečení do ciziny není v rámci domácího násilí vyloučeno,
- *porušování domovní svobody* § 178 TrZ – neoprávněné vniknutí do obydlí jiného nebo neoprávněné setrvání v něm, přísnější postih hrozí v případě užití při činu pohrůžek bezprostředního násilí, překoná-li překážku bránící vniknutí či spáchá takový čin se zbraní nebo nejméně se dvěma osobami,
- *porušení tajemství dopravovaných zpráv* § 182 TrZ,
- *únos dítěte a osoby stížené duševní poruchou* § 200 TrZ – znemožňuje řádně pečovat o dítě či osobu stíženou duševní poruchou,
- *pomluva* § 184 TrZ – zejména ohrožení vážnosti dotyčné osoby u spoluobčanů, v zaměstnání, v rodinných vztazích apod.,
- *útisk* § 177 TrZ – pachatel zneužívá tísně či závislosti oběti, aby něco konala, opominula či trpěla,
- *neoprávněný zásah do práva k domu, bytu nebo nebytovému prostoru* § 208 TrZ (jedná se zejména o protiprávní užívání bytu oběti nebo jí v jeho užívání neoprávněně brání).

V rámci domácího násilí nejsou vyloučeny ani další delikty majetkové povahy:

- *krádež* § 205 TrZ,
- *zpronevěra* § 206 TrZ,

- podvod § 209 TrZ a další.¹⁰⁹

Orgány činné v trestním řízení dnes již uznaly fakt, že domácím násilím je viktimizováno i dítě, které je svědkem domácího násilí. Shodně se vyjadřují, že domácí násilí je pro dítě psychickým týráním a patří mezi rizikové faktory vzniku syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte.

Odbor bezpečnostní politiky MV ČR (OBP) se zcela ztotožňuje s názorem, že dítě přítomné domácímu násilí, byť i jeho jednotlivým incidentům, musí policie zahrnout do kategorie osob domácím násilím ohrožených ve smyslu § 44 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky.

V roce 2003 *Světová zdravotnická organizace* charakterizovala situaci, kdy děti jsou svědky násilí, jako jejich psychické týráním. V roce 2006 vydal *Evropský hospodářský a sociální výbor (EHSV)* stanovisko „*Děti jako nepřímé oběti domácího násilí*“, z kterého jednoznačně vyplývá závěr, že děti, které jsou svědky domácího násilí, jsou vždy také oběťmi domácího násilí.

Rozhodnutím *Evropského parlamentu a Rady č. 779/2007/ES* se zavádí na období 2007-2013 program *Daphne III*, který navazuje na stanovisko EHSV. Se stanoviskem se shodují rovněž:

- usnesení Vlády České republiky č. 1139/2008 k Národní strategii prevence násilí na dětech v České republice na období 2008-2018,

- metodické opatření Ministerstva zdravotnictví vydané ve Věstníku MZ ČR, část 3/2008.¹¹⁰

Trestné činy, kterých se pachatel domácího násilí dopouští na nezletilých dětech:

- *týráním svěřené osoby* § 198 TrZ – je možné vztáhnout i na týráním postižené osoby ošetřovatelem,

- *ohrožování mravní výchovy mládeže* § 201 TrZ,

¹⁰⁹ *Příručka ke kurzu: Pomoc obětem domácího násilí pro pracovníky pomáhajících profesí*. Brno: Persefona, o. s., 2010. s. 21-29.

¹¹⁰ LINHART, M. Dítě jako svědek domácího násilí: Stanovisko Odboru bezpečnostní politiky MV ČR k postupu policie vůči dítěti – svědkovi domácího násilí. *Zpravodaj Bílého kruhu bezpečí* [online]. 2010, 3, [cit. 2011-09-25]. Dostupný z WWW: <http://www.domacinasili.cz/files/files/metodika_dite_svedek_dn.pdf>.

- zanedbání povinné výživy § 196 TrZ,
- pohlavní zneužití § 187 TrZ

a další.

Rozvod manželství a jeho podmínky je popsán v § 24 zákona č. 94/1963 Sb., zákon o rodině (sporný rozvod) a v § 24a tohoto zákona (nesporný neboli smluvený rozvod). V případech domácího násilí se ve většině případů uplatňuje sporný rozvod. Zákon o rodině dále umožňuje úpravy výchovy nezletilých dětí (společná výchova, střídavá výchova - § 26 odst. 2, svěřeni do výchovy jednoho z rodičů) a vyživovací povinnost (§ 85).

Řízení o rozvod je zdlouhavé a je potřeba rychle řešit situaci, pokud pachatel vyhrožuje, že dítě unese nebo brání druhému z rodičů v kontaktu s dítětem. K tomu slouží tzv. *předběžné opatření* o výchově nezletilých dětí, kdy soud rozhoduje o úpravě poměrů do té doby, než bude zahájeno řízení o věci. Předběžným opatřením (§ 76 občanského soudního řádu) může být z hlediska domácího násilí uloženo účastníku zejména, aby:

- platil výživné v nezbytné míře,
- odevzdal dítě do péče druhého z rodičů nebo do péče toho, koho označí soud,
- něco vykonal, něčeho se zdržel nebo něco snášel.¹¹¹

¹¹¹ Příručka ke kurzu: *Pomoc obětem domácího násilí pro pracovníky pomáhajících profesí*. Brno: Persefona, o. s., 2010. s. 30-31.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 POSOUZENÍ PRÁVNÍCH NOREM V OBLASTI DOMÁCÍHO NÁSILÍ

Právní úprava v ČR je nekomplexní a roztržštěna do několika zákonů. Legislativa a programy související s domácím násilím by se měly přizpůsobit jednotlivým ohroženým kategoriím a zejména se zaměřit na ochranu přímých obětí i svědků domácího násilí.

Zatím nejlepší reakcí na domácí násilí je přijetí zákona č. **135/2006 Sb.**, obsahujícího institut vykázání. Do 31. 12. 2006 totiž odcházela ze společného obydlí ohrožená osoba a záleželo jen na ní, jak si zajistí informace a finanční prostředky. Neexistovala automatická intervence. Dříve jsme naráželi na skutečnost, že v pravomoci Policie ČR nebyla možnost rozhodnout o personální ochraně. Od 1. 1. 2009 má vykázané osoba kromě zákazu vstupu do vymezeného prostoru i zákaz navazování styku nebo kontaktu s ohroženou osobou. Aplikace institutu vykázání by se neměla podmiňovat případnou trestností chování násilné osoby.

Za nedostatek považují skutečnost, že násilníci často odpírají své vysvětlení. Policista je totiž po oznámení povinen poučit násilnou osobu, že vysvětlení může odepřít, pokud by jí způsobila nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobám blízkým.

Pokud násilník neuposlechne výzvy veřejného činitele při výkonu jeho pravomoci, dopustí se přestupku podle § 47 odst. 1 písm. a) zákona č. 200/1990 Sb. Za přestupek je uložena pokuta do 1000 Kč.

Přínosem tohoto zákona je, že vykázání již není rozhodnutím, vydaném ve správním řízení, ale faktickým úkonem policistů. Dochází tak ke zjednodušení práce policie, procesních lhůt a policisté se tak mohou lépe soustředit na rozpoznání znaků domácího násilí než na formální postupy.

Legislativní úprava by neměla reagovat pouze na již spáchané násilí, ale řešit předcházející jednání pachatele. Navrhovala bych ve složitějších případech vzetí týrající osoby do vazby na stanovenou dobu, což je z pohledu oběti bezpečnější, než institut vykázání. Nezbytný je monitoring chování násilné osoby po vykázání.

Dalším nedostatkem je, že řízení o přestupcích dle zákona č. **200/1990 Sb.** lze zahájit pouze na návrh poškozeného, a pokud se spáchání přestupku neprokáže, má povinnost uhradit náklady řízení navrhovatel.

Při stíhání podezřelého dochází k diferenciaci. Zatímco v případě ublížení na zdraví cizí osobou dochází po oznámení trestného činu ke stíhání ze zákona, v případě blízké osoby u domácího násilí se rozhodování o zahájení trestního stíhání přenáší na bedra oběti, která dává souhlas s trestním stíháním (tzv. dispoziční právo oběti).

Před přijetím novelizace **§ 199 TrZ (Týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě)** byl v trestním zákoně obsažen pouze trestný čin týrání svěřené osoby. Chráněny tak byly pouze osoby v péči (tedy i osoby zletilé, odkázané na péči jiných osob např. z důvodu handicapu, mentální retardace, stáří, nemoci) nebo výchově týrající osoby.

Za další přínos považuji **§ 353 TrZ (nebezpečné vyhrožování)** a **§ 354 TrZ (nebezpečné pronásledování)**. Podle odborníků vazba pronásledování na domácí násilí zvyšuje nebezpečnost pachatele. Proto by se do legislativy měl zahrnout konkrétně problém *pronásledování bývalým partnerem*, kterému domácí násilí předcházelo. Je potřeba udělit větší pravomoce Policii ČR a zvýšit ochranu osob ohroženým ex-partner stalkingem.

Intervenční centra dle **§ 60 Zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách** kontaktují matky (nejpozději do 48 hodin od vykazání) telefonicky, což se mi jeví jako nedostačující. Při telefonickém kontaktu záleží na rozhodnutí dotyčné matky, zda se odhodlá k osobní návštěvě centra. Pro většinu matek s dětmi je náročné dopravit se do centra z důvodu finanční závislosti na partnerovi. Problémem je nedostatek a kapacita kvalitních azylových domů s utajenou adresou a jejich umístění pouze do velkých měst.

Traumatizujícím zážitkem pro dítě je vynucovaný styk s rodičem – násilníkem. Ochrana dítěte by měla být upřednostňována. V současné době mají děti možnost setkávat se s násilným rodičem za asistence odborníka v bezpečném prostředí. Prioritou by mělo být zabezpečení péče o děti, pokud nemohou být po přechodnou dobu s rodiči nebo jinou blízkou osobou. V řadě zemí je přihlíženo k tomu, že pokud se zjistí, že docházelo k domácímu násilí, je styk na určitou dobu omezen, někdy zakázán. V USA – Kalifornii

platí např. zákon, podle nějž násilní partneři nemohou získat dítě do péče či do střídavé péče.¹¹²

Fyzické a těžké psychické násilí by mělo být důvodem okamžitého rozvodu a ten, který způsobil rozvrat manželství, by měl nést odpovědnost za náklady řízení, vypořádání manželů či výživné. Dále považuji za důležité sjednotit rozsah služeb advokáta bez rozdílu sociální skupiny.

¹¹² *Vlada.cz* [online]. 2008 [cit. 2011-09-25]. Záznam ze schůze Výboru pro prevenci domácího násilí konané dne 20. června 2008. Dostupné z WWW: <www.vlada.cz/.../prevence...nasili/.../vybor-pro-dn-zapis_200608.do...>

6 PRŮZKUM V PROBLEMATICE DOMÁCÍHO NÁSILÍ

6.1 Cíl průzkumu

Cílem průzkumu je srovnání zkušeností týraných žen s obecným povědomím české společnosti o projevech násilí páchaného v domácnosti.

6.2 Výzkumné otázky

Při stanovení výzkumných otázek jsem vycházela z teoretických poznatků diplomové práce. Dílčí výzkumné otázky zní:

1. Je násilí pácháno v rodinách bez ohledu na jejich ekonomický a sociální status?
2. Je oběť vystavena kombinaci více forem násilí, které eskalují?
3. Existuje mezi domácím násilím a násilím na dětech vzájemný vztah?
4. Považují oběti a společnost legislativu v ČR a institut vykázání za dostatečnou pomoc ohroženým osobám?
5. Podléhá dodnes společnost základním mýtům o domácím násilí?

6.3 Základní informace o průzkumu

Průzkum je rozložen do dvou etap. První etapa průzkumu pracuje se statistikami neziskových organizací, zabývajících se domácím násilím. Podklady jsem získala z dostupných informačních zdrojů.

Jelikož vlastní průzkum v druhé etapě vychází z dosavadních teoretických či výzkumných poznatků a předem stanovených výzkumných otázek, zvolila jsem kvantitativní metodu průzkumu v podobě strukturovaného dotazníku, jehož výsledky lze kategorizovat a porovnávat.

V přípravné fázi druhé etapy jsem vyhotovila dotazník (příloha č. II) určený k vyplnění respondentům. Výzkumný vzorek tvořilo 109 respondentů, náhodně oslovených v terénu nebo prostřednictvím elektronické pošty. Nelze tak zajistit vysoký stupeň reprezentativnosti souboru, ale vypovídací hodnota průzkumu (dána počtem respondentů) je dostačující. Návratnost rozeslaných dotazníků činila 84 %. Dotazník obsahoval celkem 14 otázek (uzavřených a polouzavřených), rozdělených do sedmi okruhů.

V další fázi jsem vyhotovila dotazník (příloha č. III), zaměřený na zkušenost týraných žen v ČR. Oslovený azylový dům v Kroměříži projevil zájem o spolupráci a vyhotovený dotazník předal k vyplnění svým klientkám. Původní skupina pozorovaných žen se rozšířila také na bývalé klientky využívající zmiňovaný azylový dům v průběhu posledních 12-ti měsíců. Průzkum byl realizován na souboru 36 žen a matek s dětmi v tísní, s návratností dotazníků 95 %. Dotazník obsahoval celkem 20 otázek (uzavřených a polouzavřených), zaměřených na devět okruhů. V závěru jsem zařadila otevřený dotaz, určený bývalým klientkám, který zjišťoval jejich současnou životní situaci.

Průzkum nepostihuje všechny jevy a znaky domácího násilí. Po rozhodnutí, že se bude jednat o dvě zkoumané skupiny, byl promyšlen základní soubor srovnatelných otázek. Otázky byly voleny srozumitelně a pochopitelně pro laickou veřejnost. Seznam okruhů je v prvních 7 bodech shodný pro oba dotazníky.

Členění okruhů:

1. Pohlaví a věk respondentů / věk obětí (ot. č. 1 – 2)
2. Formy a znaky domácího násilí (ot. č. 3 – 4)
3. Charakteristika oběti (ot. č. 5 – 6)
4. Charakteristika pachatele (ot. č. 7 – 9, ot. č. 15 - dotazník č. II)
5. Řešení situace ze strany oběti (ot. č. 10, ot. č. 18 – 19 - dotazník č. II)
6. Sociální faktory domácnosti (ot. č. 11)
7. Důvěra v legislativu a instituce v oblasti ochrany obětí domácího násilí (ot. č. 12 – 14)
8. Přítomnost dětí při domácím násilí, oběti s podobnými zážitky z dětství (ot. č. 16 – 17)
9. Současná životní situace obětí (ot. č. 20)

Sběr dat byl realizován v průběhu měsíce června a července 2011. V samotné fázi prezentace výsledků uvádím oba typy otázek, a to typ I (dotazník příloha č. II) a typ II (dotazník příloha č. III). Vyhodnocení výsledků proběhlo pomocí tabulek a grafů.

6.4 Vyhodnocení výzkumů neziskových organizací

Výzkumy organizací, pomáhajících obětem domácího násilí, se zaměřují především na:

- zastoupení jednotlivých specifických skupin obětí,
- vztah agresora k oběti,
- věkovou strukturu agresora a oběti,
- jejich vzdělání,
- sociální a ekonomický status oběti,
- formy domácího násilí,
- přítomnost dětí při domácím násilím,
- zkušenost s domácím násilím apod.

V roce 2008 poskytla Persefona o. s. 393 osobních konzultací se 110 osobami ohroženými násilím.¹¹³ Procentní zastoupení jednotlivých specifických skupin obětí domácího násilí je uvedeno v následující tabulce.

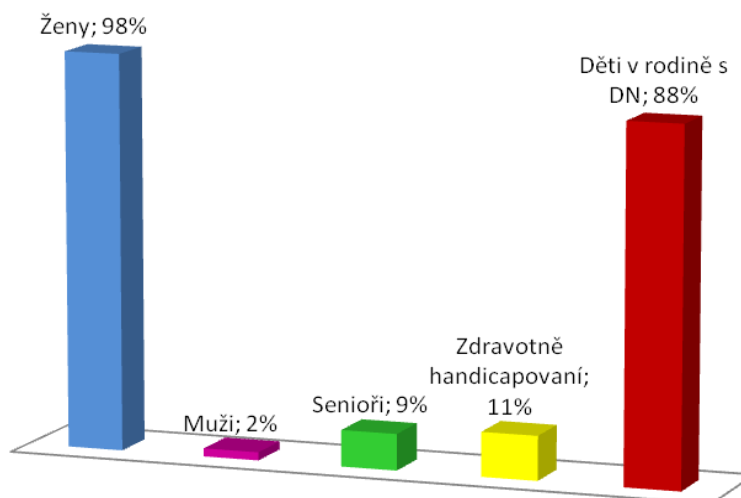
Tab. 6.4.1 Zastoupení jednotlivých skupin obětí domácího násilí

Zastoupení skupin obětí	Četnost (%)
Ženy	98
Muži	2
Senioři	9
Zdravotně handicapovaní	11
Děti v rodině s domácím násilím	88

Zdroj: <http://www.persefona.cz>

¹¹³ *Persefona.cz : Domácí násilí* [online]. [cit. 2011-09-25]. Domácí násilí - statistiky a výzkumy. Dostupné z WWW: <<http://www.persefona.cz/n-domaci-nasili.php?page=dn-statistiky>>.

Graf 6.4.1 Zastoupení jednotlivých skupin obětí domácího násilí v %

Zdroj: Vlastní zpracování

Z hodnot uvedených v tabulce a grafu vyplývá, že nejpočetnější skupinou obětí domácího násilí jsou ženy (98 %). Poměrně často jsou ohroženy děti žijící v rodinách s domácím násilím (88 %). Do další ohrožené skupiny můžeme zařadit seniory a zdravotně handicapované. Nejméně záznamů existuje v případech, kdy byl obětí muž (2 %). Tento konečný počet může být zkreslen vysokou latencí.

V roce 2003 v rámci Mezinárodního výzkumu násilí na ženách, provedl výzkum Sociologický ústav AV ČR a Filozofická fakulta UK v Praze. Podle výsledků výzkumu, jehož vzorek tvořilo 1980 respondentek starších 18 let, bylo zjištěno, že 38% žen v České republice zažilo během svého života alespoň některou z forem násilí ze strany svého partnera (současného nebo bývalého manžela / přítele).¹¹⁴

¹¹⁴ Persefona.cz: *Domácí násilí* [online]. 2010 [cit. 2011-09-25]. Domácí násilí - statistiky a výzkumy. Dostupné z WWW: <<http://www.persefona.cz/n-domaci-nasili.php?page=dn-statistiky>>.

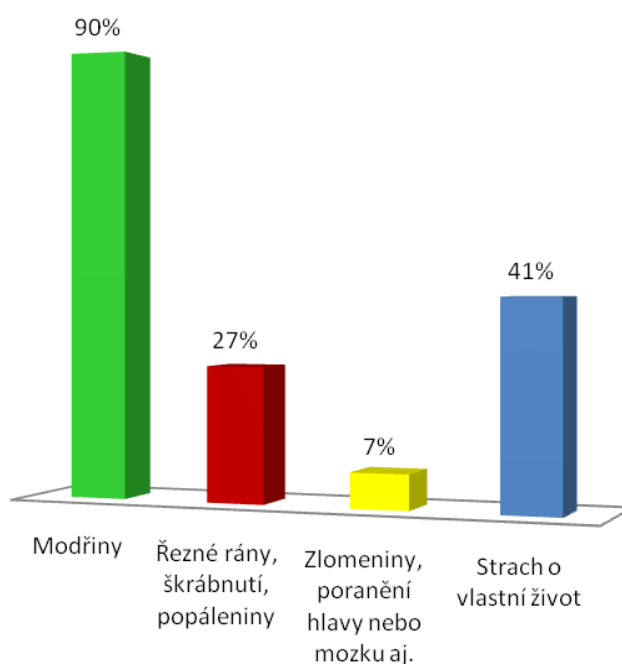
Fyzická zranění v souvislosti s násilnými incidenty ze strany partnera jsou uvedena v následující tabulce:¹¹⁵

Tab. 6.4.2 Fyzická zranění v souvislosti s domácím násilím

Druh poranění	Četnost (%)
Modřiny	90
Řezné rány, škrábnutí, popáleniny	27
Zlomeniny, poranění hlavy nebo mozku aj.	7
Strach o vlastní život	41

Zdroj: <http://www.persefona.cz>

Graf 6.4.2 Fyzická zranění ze strany partnera v %

Zdroj: Vlastní zpracování

¹¹⁵ Pikálová, 2004. In *Persefona.cz: Domácí násilí* [online]. 2010 [cit. 2011-09-25]. Domácí násilí - statistiky a výzkumy. Dostupné z WWW: <<http://www.persefona.cz/n-domaci-nasili.php?page=dn-statistiky>>.

Nejčastější stopou po fyzickém násilí jsou modřiny. Dalšími známkami jsou řezné rány, popáleniny a s již nižší četností zlomeniny a vážná poranění hlavy nebo mozku. Necelá polovina respondentek uvedla, že měla v průběhu incidentu strach o vlastní život.

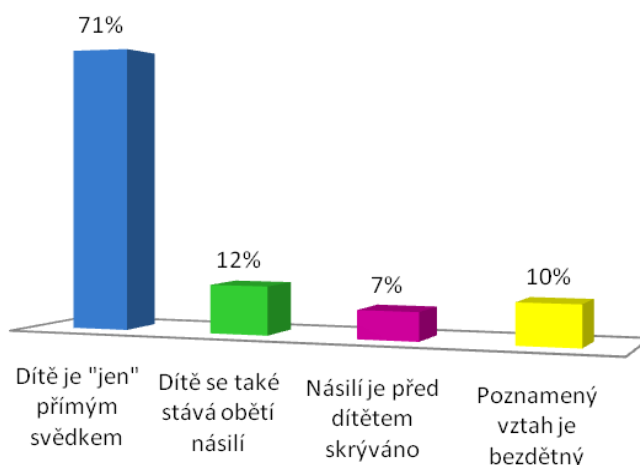
Výzkum STEM v roce 2001 i statistika DONY linky potvrzují alarmující zjištění o vysoké přítomnosti dětí v rodinách, kde dochází k domácímu násilí.¹¹⁶

Tab. 6.4.3 Přítomnost dětí při domácím násilí

Přítomnost dětí při domácím násilí	Četnost (%)
Dítě je "jen" přímým svědkem	71
Dítě se také stává obětí násilí	12
Násilí je před dítětem skrýváno	7
Poznamenaný vztah je bezdětný	10

Zdroj: <http://www.persefona.cz>

Graf 6.4.3 Přítomnost dětí při domácím násilí v %

Zdroj: Vlastní zpracování

¹¹⁶ Persefona.cz: *Domácí násilí* [online]. 2010 [cit. 2011-09-25]. Domácí násilí - statistiky a výzkumy. Dostupné z WWW: <<http://www.persefona.cz/n-domaci-nasili.php?page=dn-statistiky>>.

Domácím násilím jsou ve 12 % případech ohroženy přímo nezletilé děti, v 71 % případech se stávají jeho svědky. Výsledek je alarmující, pokud vezmeme v potaz, že pouze 10 % vztahů poznamenaných tímto jevem, je bezdětných.

Podle výzkumů americké provenience dochází k domácímu násilí asi v 5 % případech zdravotně postižených. Z těchto výzkumů rovněž vycházejí údaje o osobě pachatele násilí vůči zdravotně postiženým a jeho vztahu k oběti.¹¹⁷

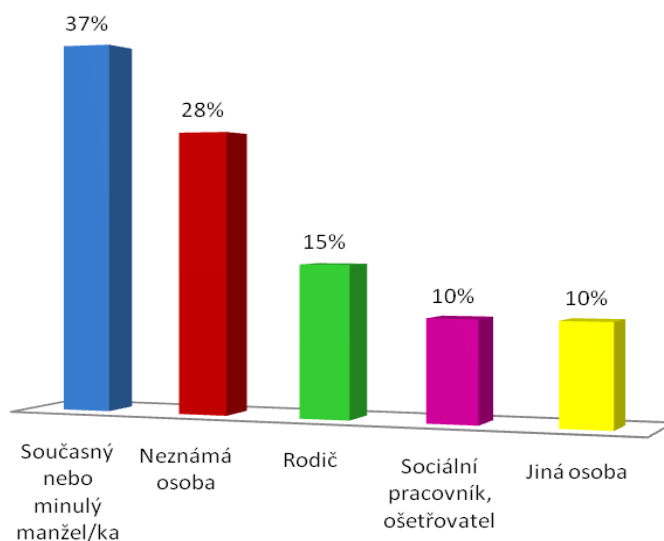
Tab. 6.4.4 Pachatel ohrožující zdravotně handicapovanou osobou

Pachatel	Četnost (%)
Současný nebo minulý manžel/ka	37
Neznámá osoba	28
Rodič	15
Sociální pracovník, ošetřovatel	10
Jiná osoba	10

Zdroj: <http://www.persefona.cz>

¹¹⁷ *Persefona.cz: Domácí násilí* [online]. 2010 [cit. 2011-09-25]. Domácí násilí - statistiky a výzkumy. Dostupné z WWW: <<http://www.persefona.cz/n-domaci-nasili.php?page=dn-statistiky>>.

Graf 6.4.4 Pachatel ohrožující zdravotně handicapovanou osobu v %

Zdroj: Vlastní zpracování

U zdravotně handicapovaných osob, stejně jako u zdravých jedinců, pozorujeme fakt, že nejvíce obětí zažívá násilí ze strany svého partnera. Téměř 30 % osob bylo týraných neznámou osobou.

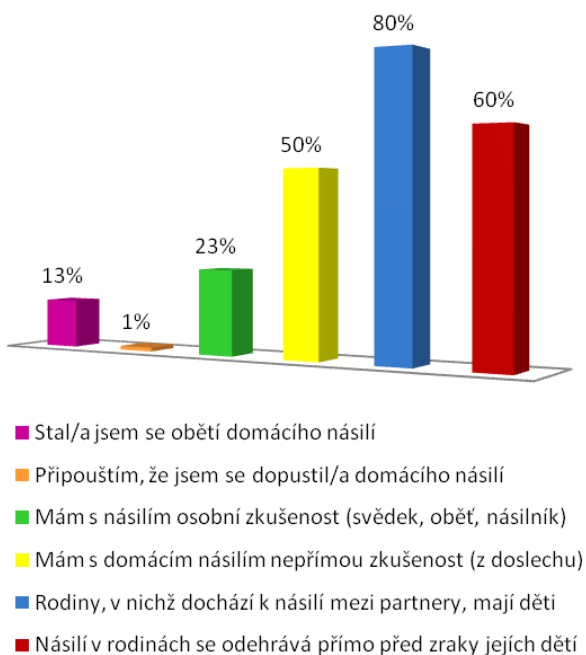
Bílý kruh bezpečí a Philip Morris ČR a.s. zveřejnili 2. 9. 2006 výsledky druhého srovnávacího reprezentativního výzkumu o domácím násilí v ČR.¹¹⁸

Tab. 6.4.5 Zkušenost respondentů s domácím násilím

Zkušenost s domácím násilím	Četnost (%)
Stal/a jsem se obětí domácího násilí	13
Připouštím, že jsem se dopustil/a domácího násilí	1
Mám s násilím osobní zkušenost (svědek, oběť, násilník)	23
Mám s domácím násilím nepřímou zkušenost (z doslechu)	50
Rodiny, v nichž dochází k násilí mezi partnery, mají děti	80
Násilí v rodinách se odehrává přímo před zraky jejich dětí	60

Zdroj: Pomoc obětem domácího násilí pro pracovníky pomáhajících profesí, Persefona, o. s., 2010, s. 9.

Graf 6.4.5 Zkušenost respondentů s domácím násilím v %

Zdroj: Vlastní zpracování

¹¹⁸ Pomoc obětem domácího násilí pro pracovníky pomáhajících profesí. Brno: Persefona, o. s., 2010. s. 9.

Hodnoty v tabulce a grafu poukazují, že přesně polovina z celkového množství respondentů má s domácím násilím nepřímou zkušenost, např. z doslechu. Až 80 % poznamenaných rodin vychovává děti a více než polovina těchto rodin svůj problém před dětmi neschovává. Přesně 23 % respondentů má s násilím osobní zkušenost, z nichž více než polovina se stala přímou obětí tohoto násilí.

Monitoring výskytu domácího násilí v Jihomoravském kraji

V roce 2006 provedl Program pomoci obětem domácího násilí organizace Ligy lidských práv (nyní Persefona) ve spolupráci s osmi partnery monitoring výskytu domácího násilí v Jihomoravském kraji. Dotazník vyplnilo 359 klientek/klientů, kteří byli oběťmi domácího násilí, nejednalo se tedy o reprezentativní vzorek. Zaměřením monitoringu bylo získat profil oběti a jejích hlavních potřeb, problémů a bílých míst.¹¹⁹

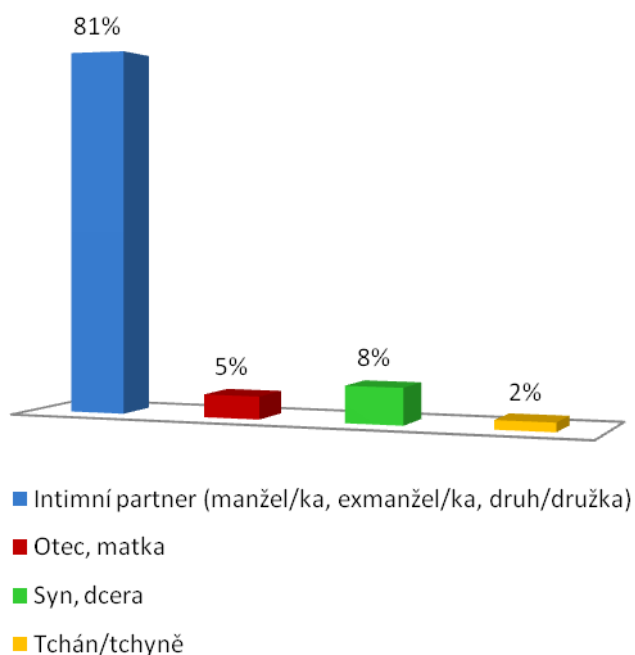
Tab. 6.4.6 Vztahy oběti a agresora

Vztah oběti a agresora	Četnost (%)
Intimní partner (manžel/ka, exmanžel/ka, druh/družka)	81
Otec, matka	5
Syn, dcera	8
Tchán/tchyně	2

Zdroj: Pomoc obětem domácího násilí pro pracovníky pomáhajících profesí, Persefona, o. s., 2010, s. 10.

¹¹⁹ Pomoc obětem domácího násilí pro pracovníky pomáhajících profesí. Brno: Persefona, o. s., 2010. s. 10.

Graf 6.4.6 Vztahy mezi obětí a agresorem v %

Zdroj: Vlastní zpracování

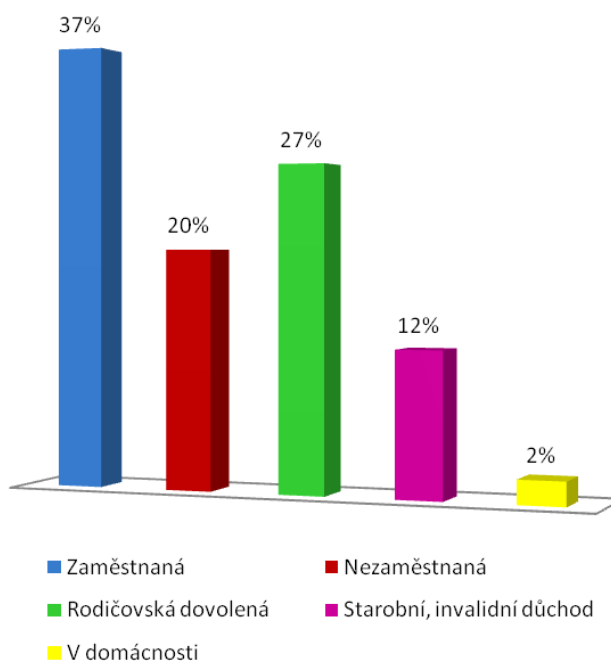
Nejčastěji je oběť týrána ze strany svého intimního partnera. Přibližně shodným podílem jsou týrané děti (8 % případů) svými rodiči nebo naopak (5 % případů). Objevuje se i násilí zaměřené proti rodičům partnera.

Tab. 6.4.7 Sociální a ekonomický status oběti

Sociální a ekonomický status oběti	Četnost (%)
Zaměstnaná	37
Nezaměstnaná	20
Rodičovská dovolená	27
Starobní, invalidní důchod	12
V domácnosti	2

Zdroj: Pomoc obětem domácího násilí pro pracovníky pomáhajících profesí, Persefona, o. s., 2010, s. 10.

Graf 6.4.7 Sociální a ekonomický status oběti v %

Zdroj: Vlastní zpracování

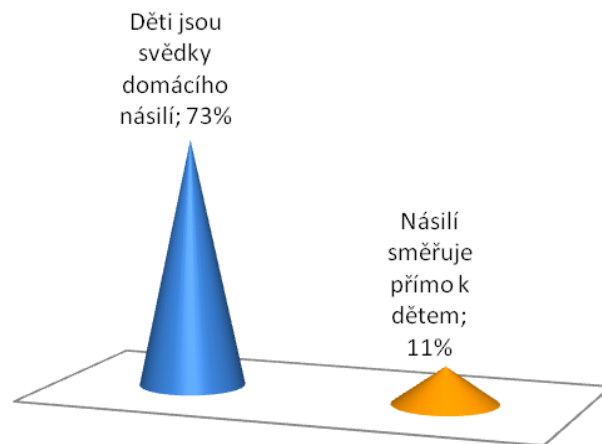
Z výsledků je patrné, že obětí se stávají nejčastěji zaměstnaní jedinci (37 %), poté osoby na rodičovské dovolené (27 %). Nezaměstnaní jedinci jsou třetí ohroženou skupinou (20 %), nejméně záznamů vykazují osoby ve starobním / invalidním důchodu (12 %) či v domácnosti (2 %).

Tab. 6.4.8 Děti jako svědci domácího násilí

Děti jako svědci domácího násilí	Četnost (%)
Děti jsou svědky domácího násilí	73
Násilí směřuje přímo k dětem	11

Zdroj: Pomoc obětem domácího násilí pro pracovníky pomáhajících profesí, Persefona, o. s., 2010, s. 10.

Graf 6.4.8 Děti jako svědci domácího násilí v %

Zdroj: Vlastní zpracování

Statistika potvrzuje zjištění všech organizací, že vysoké procento dětí (73 %) je přímým svědkem domácího násilí a v 11 % směřuje násilí přímo k dítěti, stejně jako k dospělému.

Statistika organizace ROSA za rok 2009

Nezisková organizace ROSA, zabývající se domácím násilím, statisticky zpracovala data 206 klientek, které prošly Informačním a poradenským centrem organizace za rok 2009.¹²⁰

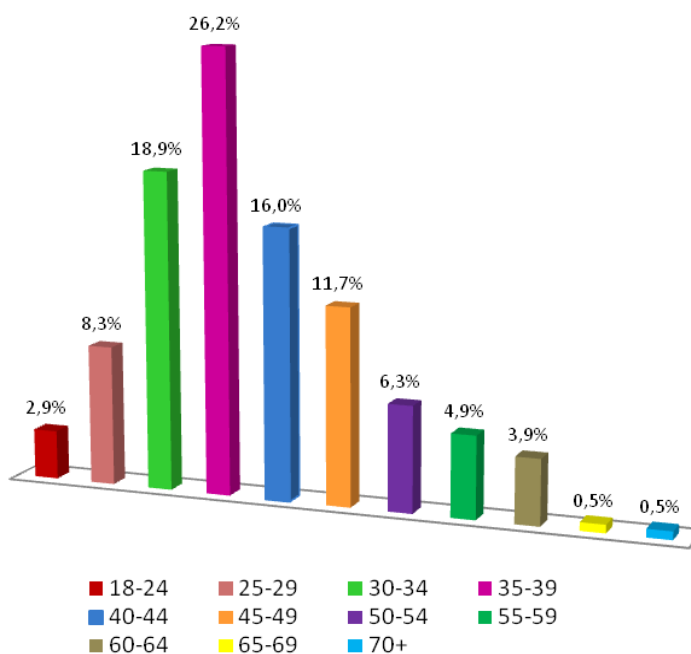
¹²⁰ Rosa-os.cz [online]. 2010 [cit. 2011-09-25]. Statistika ROSA za 2009. Dostupné z WWW: <http://www.rosa-os.cz/fileadmin/rosa/statistika_ROSA_za_2009.pdf>.

Tab. 6.4.9 Věková struktura obětí domácího násilí

Věk obětí	Ženy - oběti	
	Počet	v %
18-24	6	2,9
25-29	17	8,3
30-34	39	18,9
35-39	54	26,2
40-44	33	16,0
45-49	24	11,7
50-54	13	6,3
55-59	10	4,9
60-64	8	3,9
65-69	1	0,5
70+	1	0,5

Zdroj: <http://www.rosa-os.cz>

Graf 6.4.9 Věková struktura obětí v %

Zdroj: Vlastní zpracování

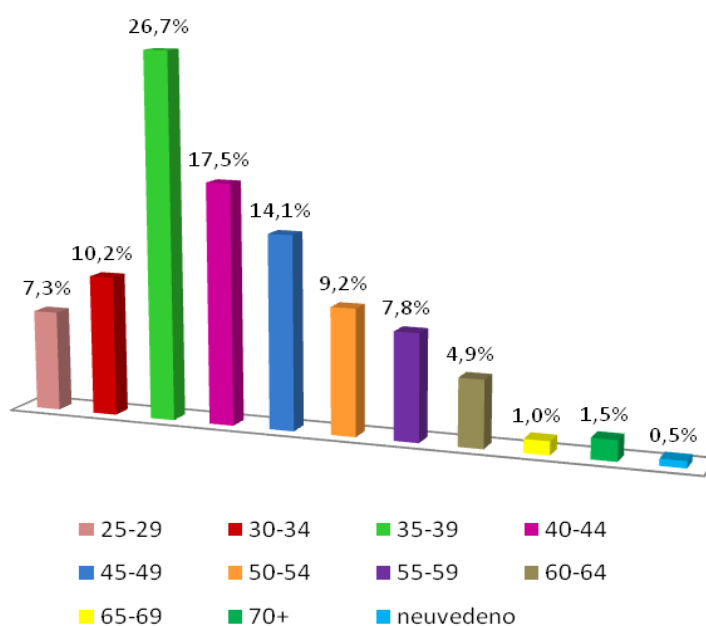
Nejčastěji přicházejí s žádostí o pomoc ženy ve věkovém rozpětí 30 – 44 let, konkrétně nejvíce ve věkové skupině 35 – 39 let (26,2 %). U mladších věkových skupin je tento počet nižší, stejně jako osob starších 44 let.

Tab. 6.4.10 Věková struktura pachatelů domácího násilí

Věk	Muži - pachatelé	
	Počet	v %
25-29	15	7,3
30-34	21	10,2
35-39	55	26,7
40-44	36	17,5
45-49	29	14,1
50-54	19	9,2
55-59	16	7,8
60-64	10	4,9
65-69	2	1,0
70+	3	1,5
neuveдено	1	0,5

Zdroj: <http://www.rosa-os.cz>

Graf 6.4.10 Věková struktura pachatelů v %

Zdroj: Vlastní zpracování

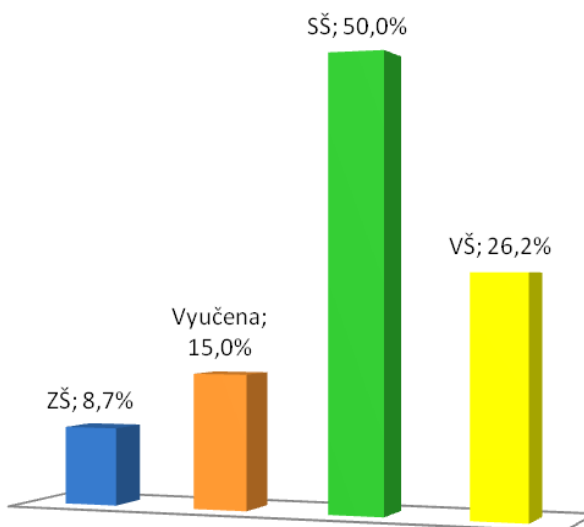
Partneři, dopouštějící se násilí, jsou nejvíce zastoupeni ve věkových skupinách v rozmezí 35 – 49 let, konkrétně nejvíce ve věku 35 – 39 let. Podobně jako u obětí se jejich počet mimo tuto hranici snižuje.

Tab. 6.4.11 Vzdělání obětí domácího násilí

Vzdělání	Ženy	
	Počet	v %
ZŠ	18	8,7
Vyučena	31	15,0
SŠ	103	50,0
VŠ	54	26,2

Zdroj: <http://www.rosa-os.cz>

Graf 6.4.11 Vzdělání obětí v %

Zdroj: Vlastní zpracování

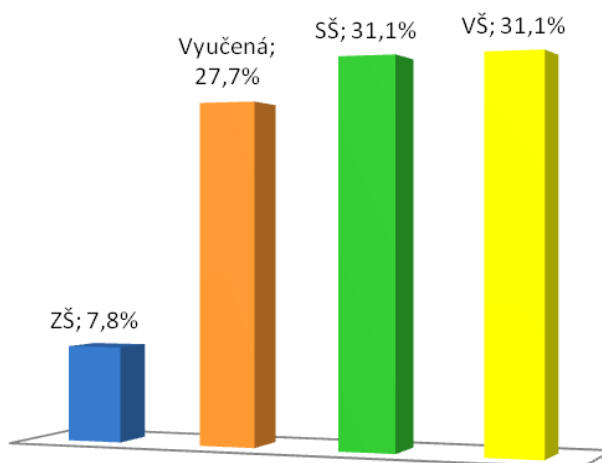
Statistika vyvrací mýtus, že obětí domácího násilí bývá zpravidla nevzdělaná osoba, jak by se mohlo na první pohled zdát. Přesně polovina žen má středoškolské vzdělání, za nimi následují ženy s vysokoškolským vzděláním (26,2 %).

Tab. 6.4.12 *Vzdělání pachatelů domácího násilí*

Vzdělání	Muži	
	Počet	v %
ZŠ	16	7,8
Vyučena	57	27,7
SŠ	64	31,1
VŠ	64	31,1

Zdroj: <http://www.rosa-os.cz>

Graf 6.4.12 *Vzdělání pachatelů v %*

Zdroj: Vlastní zpracování

Výsledky popírají mýtus o nevzdělanosti pachatele. Shodný podíl pachatelů má středoškolské nebo vysokoškolské vzdělání (31,1 %), hned za nimi následují vyučení muži (27,7 %). Necelých 8 % pachatelů se objevuje u jedinců se základním vzděláním.

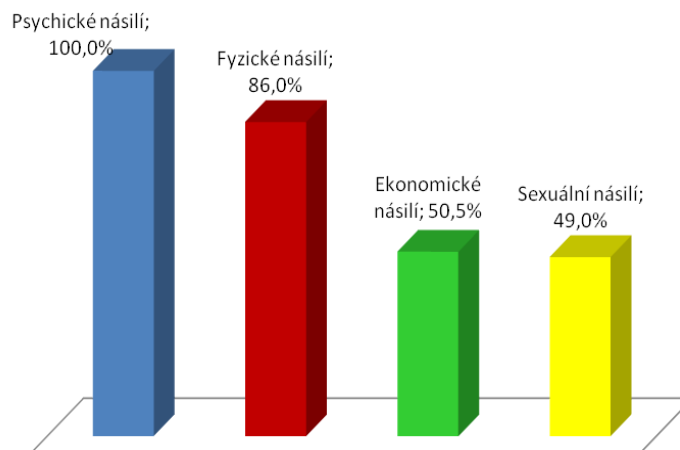
Tab. 6.4.13 Formy násilí

Forma násilí	v %
Psychické násilí	100
Fyzické násilí	86
Ekonomické násilí	50,5
Sexuální násilí	49

Zdroj: <http://www.rosa-os.cz>

Součet četností činí více než 100 %, protože oběť zažívá více forem násilí.

Graf 6.4.13 Formy násilí v %

Zdroj: Vlastní zpracování

Z uvedených dat vyplývá, že všechny ženy mají zkušenost s psychickým násilím, v 86 % případů v kombinaci s fyzickým násilím. Přibližně shodný podíl klientek je ekonomicky omezován či sexuálně zneužíván (cca 50 %).

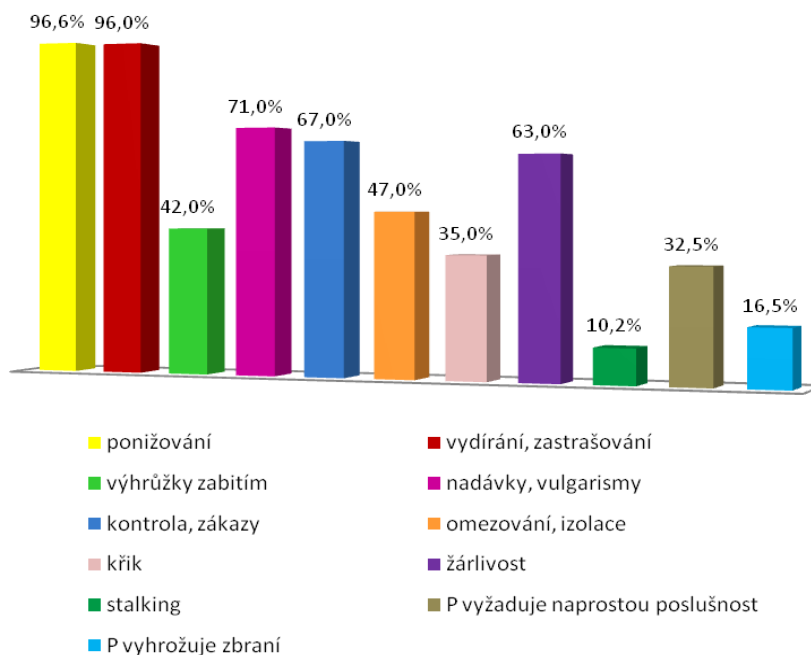
Tab. 6.4.14 Formy psychického násilí na ženách a jejich četnost

Psychické násilí	Formy násilí	
	Počet	v %
ponižování	199	96,6
vydírání, zastrašování	144	96,0
výhrůžky zabitím	87	42,0
nadávky, vulgarismy	147	71,0
kontrola, zákazy	138	67,0
omezování, izolace	97	47,0
křik	72	35,0
žárlivost	130	63,0
stalking	20	10,2
P vyžaduje naprostou poslušnost	67	32,5
P vyhrožuje zbraní	34	16,5

Zdroj: <http://www.rosa-os.cz>

Součet četností činí více než 100 %, protože oběť zažívá více forem psychického násilí.

Graf 6.4.14 Formy psychického násilí v %

Zdroj: Vlastní zpracování

Psychické násilí je kombinací více forem, které není potřeba podceňovat a přehlížet. Nejčastěji má podobu zastrašování, vydírání, ponižování či urážek.

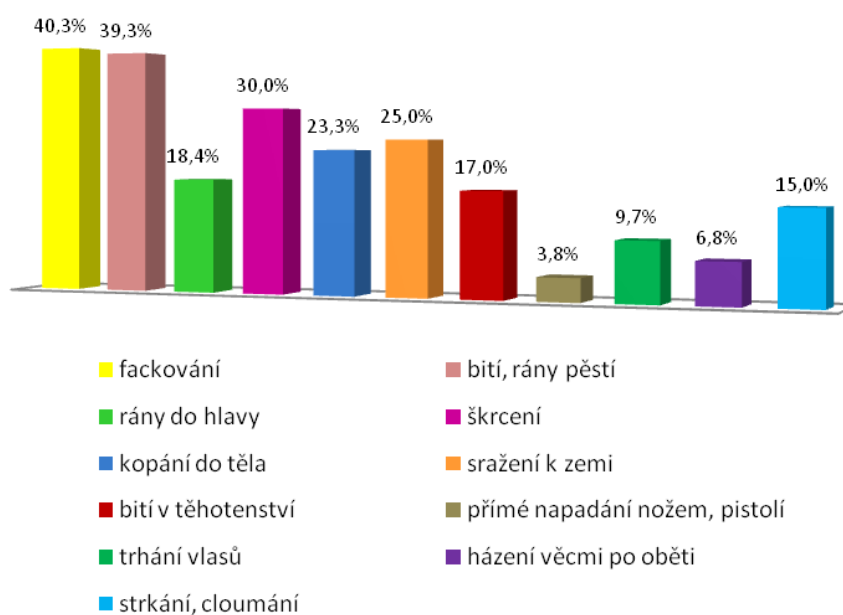
Tab. 6.4.15 Formy fyzického násilí na ženách

Fyzické násilí	Formy násilí	
	Počet	v %
fackování	83	40,3
bití, rány pěstí	81	39,3
rány do hlavy	38	18,4
škrcení	62	30,0
kopání do těla	48	23,3
sražení k zemi	51	25,0
bití v těhotenství	35	17,0
přímé napadání nožem, pistolí	8	3,8
trhání vlasů	20	9,7
házení věcmi po oběti	14	6,8
strkání, cloumání	31	15,0

Zdroj: <http://www.rosa-os.cz>

Součet četností činí více než 100 %, protože oběť zažívá více forem fyzického násilí.

Graf 6.4.15 Formy fyzického násilí v %

Zdroj: Vlastní zpracování

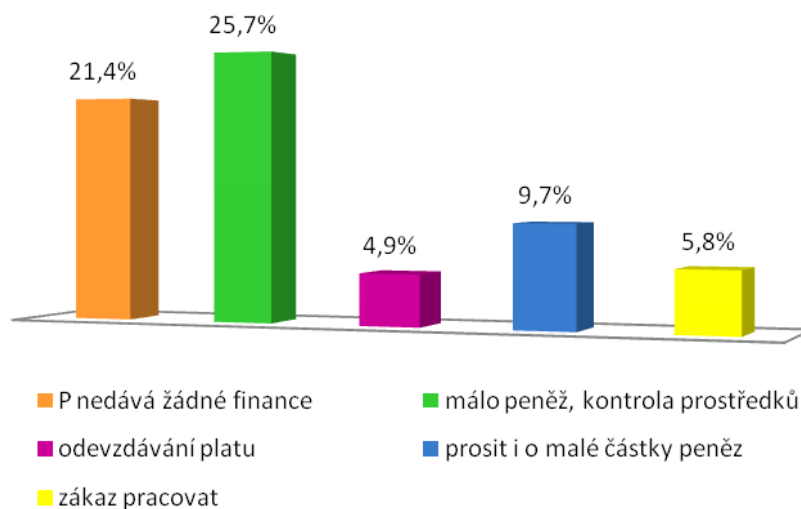
Nejvíce žen bylo opakovaně fackováno či bito. Běžným projevem je také škrcení a kopání do těla. Výzkumy bohužel dokazují, že těchto útoků nejsou ušetřeny ani ženy ve vyšším stupni těhotenství.

Tab. 6.4.16 Formy ekonomického násilí na ženách

Ekonomické násilí	Formy násilí	
	Počet	v %
P nedává žádné finance	44	21,4
málo peněz, kontrola prostředků	53	25,7
odevzdávání platu	10	4,9
prosit i o malé částky peněz	20	9,7
zákaz pracovat	12	5,8

Zdroj: <http://www.rosa-os.cz>

Graf 6.4.16 Formy ekonomického násilí v %

Zdroj: Vlastní zpracování

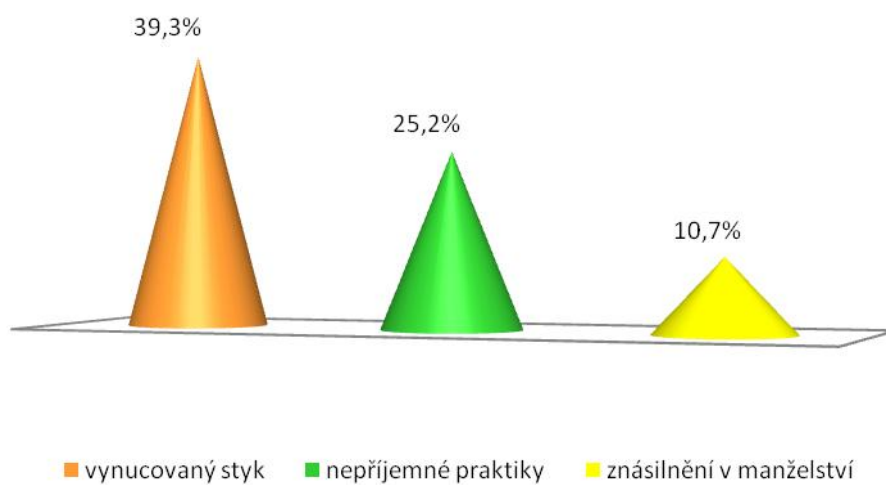
S kontrolou prostředků a omezeným přístupem k penězům má zkušenost 25,7 % žen a 21,4 % žen nedostávalo od partnera žádné peníze. Agresor si tak vytváří nedobrovolnou ekonomickou závislost oběti.

Tab. 6.4.17 Formy sexuálního násilí na ženách

Sexuální násilí	Formy násilí	
	Počet	v %
vynucovaný styk	81	39,3
nepříjemné praktiky	52	25,2
znásilnění v manželství	22	10,7

Zdroj: <http://www.rosa-os.cz>

Graf 6.4.17 Formy sexuálního násilí v %

Zdroj: Vlastní zpracování

Agresor si nejčastěji sexuální styk vynucuje, za užití výhrůžek či násilí. Dále je oběť nucena k nepříjemným sexuálním praktikám.

6.5 Vyhodnocení dotazníků

1. Pohlaví a věk respondentů / věk obětí

První dvě otázky, zjišťující pohlaví a věk, měly identifikační hodnotu pro bližší vymezení respondentů a obětí.

Vysvětlivky:

Abs. absolutní četnost

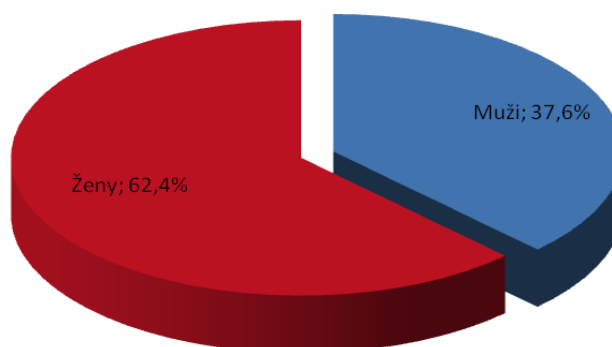
% relativní četnost

Tab. 6.5.1 Pohlaví respondentů

Pohlaví	Respondenti	
	Abs.	%
Muži	41	37,6
Ženy	68	62,4

Zdroj: Vlastní data

Graf 6.5.1 Pohlaví respondentů v %

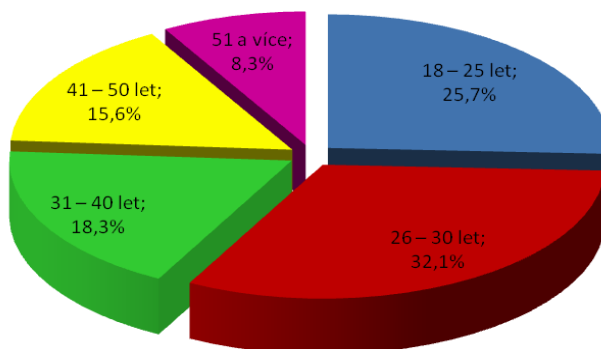
Zdroj: Vlastní data

Tab. 6.5.2 Věk respondentů a obětí

Věk	Respondenti		Oběti	
	Abs.	%	Abs.	%
18 – 25 let	28	25,7	9	25,0
26 – 30 let	35	32,1	10	27,8
31 – 40 let	20	18,3	12	33,3
41 – 50 let	17	15,6	5	13,9
51 a více	9	8,3	0	0,0

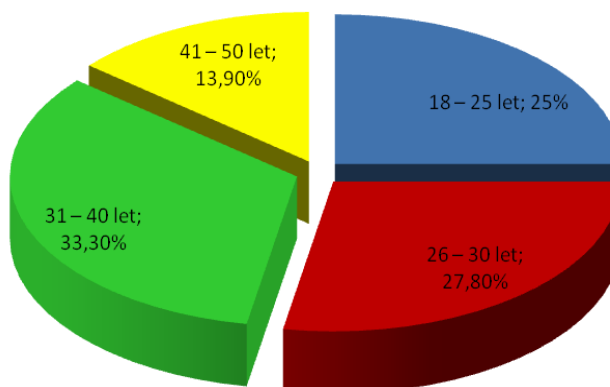
Zdroj: Vlastní data

Graf 6.5.2 Věk respondentů v %

Zdroj: Vlastní data

Graf 6.5.3 Věk obětí v %

Zdroj: Vlastní data

Věkové rozložení respondentů se podařilo zajistit v rámci více věkových skupin, starších 18 let. Převážnou část dotazníků č. I (62,4 %) vyplnily ženy. Nejvíce týraných žen spadalo do druhé věkové skupiny (26 – 30 let) a třetí věkové skupiny (31 – 40 let). Nejčastěji zastoupená věková skupina obětí v poradenském centru organizace ROSA za rok 2009 spadala do rozmezí 35 – 39 let (26,2 %).

2. Formy a znaky domácího násilí

Otázka č. 3:

- I. Pod pojmem domácího násilí se podle Vás skrývá:
- II. K jaké formě domácího násilí u Vás docházelo?

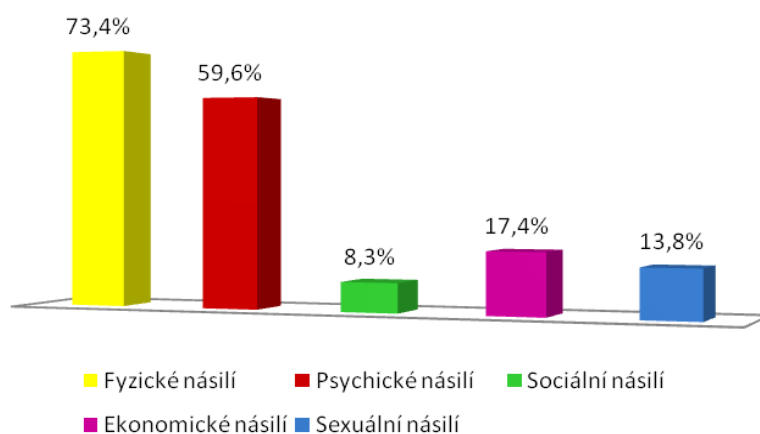
Tab. 6.5.3 Odpovědi respondentů a obětí na otázku č. 3

Formy násilí	Respondenti		Oběti	
	Abs.	%	Abs.	%
Fyzické násilí	80	73,4	32	88,9
Psychické násilí	65	59,6	28	77,8
Sociální násilí	9	8,3	12	33,3
Ekonomické násilí	19	17,4	10	27,8
Sexuální násilí	15	13,8	5	13,9

Zdroj: Vlastní data

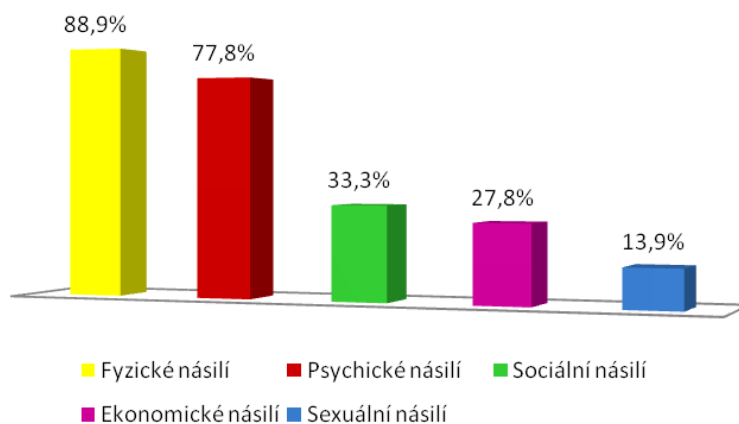
Dotázaní měli možnost zvolit více variant, proto součet četností nečiní 100 %.

Graf 6.5.4 Odpovědi respondentů na otázku č. 3 v %

Zdroj: Vlastní data

Graf 6.5.5 Odpovědi obětí na otázku č. 3 v %

Zdroj: Vlastní data

Ženy se nejčastěji setkaly s fyzickým (88,9 %) a psychickým násilím (77,8 %). Do výčtu vyskytujících se forem násilí patří různé projevy. Téměř třetina obětí je sociálně izolována (33,3 %) nebo ekonomicky strádá (27,8 %). Velmi vysoké procento respondentů považuje za domácí násilí fyzické násilí (73,4 %) a psychické násilí (59,6 %).

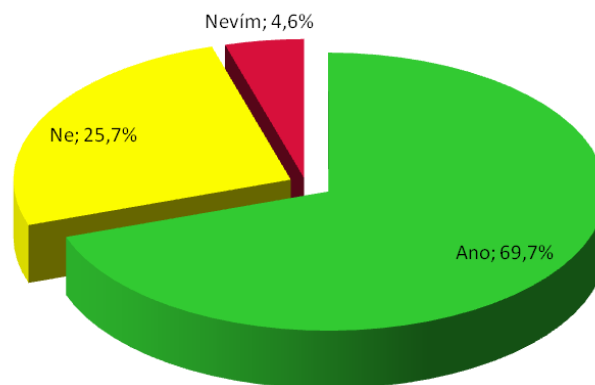
Otázka č. 4:

- I. Je určujícím znakem domácího násilí jeho eskalace?
- II. Zvyšovala se postupem času intenzita útoků?

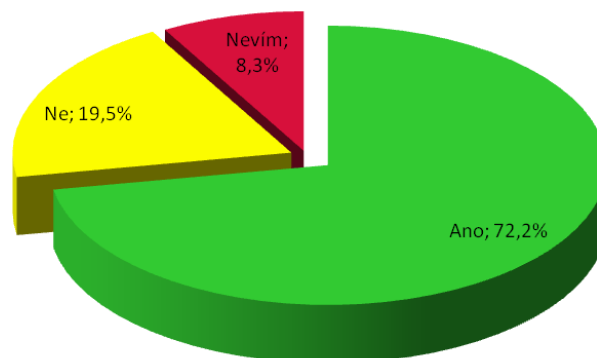
Tab. 6.5.4 Odpovědi respondentů a obětí na otázku č. 4

Odpovědi	Respondenti		Oběti	
	Abs.	%	Abs.	%
Ano	76	69,7	26	72,2
Ne	28	25,7	7	19,5
Nevím	5	4,6	3	8,3

Zdroj: Vlastní data

Graf 6.5.6 Odpovědi respondentů na otázku č. 4 v %

Zdroj: Vlastní data

Graf 6.5.7 Odpovědi obětí na otázku č. 4 v %

Zdroj: Vlastní data

V teoretické části jsem uvedla eskalaci útoků jako jeden ze znaků domácího násilí. Tuto teorii potvrzuje 72,2 % obětí a za určující znak považuje 69,7 % respondentů. Část respondentů (25,7 %) od eskalace ustupuje, stejně tak 19,5 % obětí.

3. Charakteristika obětí

Otázka č. 5:

I. *Obětí domácího násilí se nejčastěji stává:*

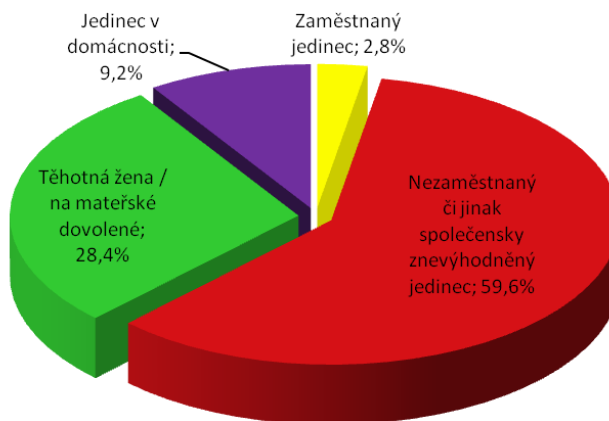
II. *V době ohrožení byl Váš sociální status:*

Tab. 6.5.5 Odpovědi respondentů a obětí na otázku č. 5

Sociální a ekonomický status obětí	Respondenti		Oběti	
	Abs.	%	Abs.	%
Zaměstnaný jedinec	3	2,8	4	11,1
Nezaměstnaný či jinak společ. znevýh. j.	65	59,6	12	33,3
Těhotná žena / na mateřské dovolené	31	28,4	14	38,9
Jedinec v domácnosti	10	9,2	6	16,7

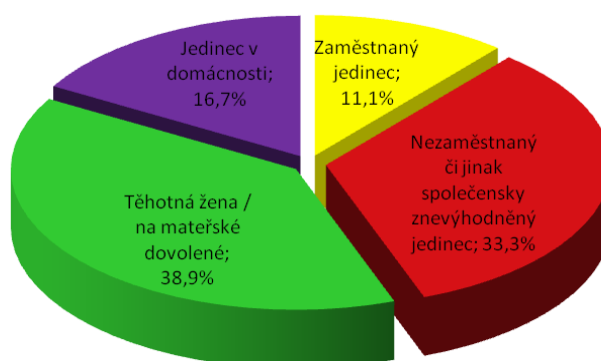
Zdroj: Vlastní data

Graf 6.5.8 Odpovědi respondentů na otázku č. 5 v %

Zdroj: Vlastní data

Graf 6.5.9 Odpovědi obětí na otázku č. 5 v %

Zdroj: Vlastní data

Zarážejícím faktem je, že 38,9 % žen bylo týraných v těhotenství nebo na mateřské dovolené. Přibližně stejný podíl tvoří skupina ekonomicky či jinak společensky znevýhodněných žen (např. invalidní důchod). Tuto skupinu zvolilo za nejčastěji viktimizovanou 59,6 % respondentů.

Otázka č. 6:

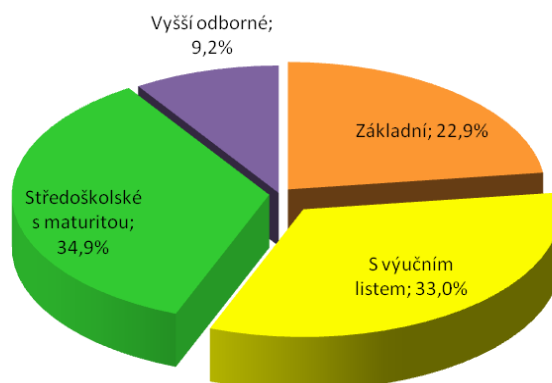
- I. *Oběti domácího násilí se častěji stávají osoby se vzděláním:*
- II. *Vaše nejvyšší dosažené vzdělání je:*

Tab. 6.5.6 Četnost odpovědí respondentů a obětí na otázku č. 6

Vzdělání oběti	Respondenti		Oběti	
	Abs.	%	Abs.	%
Základní	25	22,9	11	30,6
S výučním listem	36	33,0	22	61,1
Středoškolské s maturitou	38	34,9	3	8,3
Vyšší odborné	10	9,2	0	0,0
Vysokoškolské	0	0,0	0	0,0

Zdroj: Vlastní data

Graf 6.5.10 Odpovědi respondentů na otázku č. 6 v %

Zdroj: Vlastní data

Graf 6.5.11 Odpovědi obětí na otázku č. 6 v %

Zdroj: Vlastní data

Mezi oběťmi domácího násilí jsou nejčastěji zastoupeny ženy s výučním listem (61,1 %), následují ženy se základním vzděláním (30,6 %). Respondenti považují za oběť nejčastěji osoby vyučené (33 %) nebo středoškolského vzdělání (34,9 %). Vlastní výzkum tedy nevyvrátil mýtus o oběti s nižším vzděláním.

4. Charakteristika pachatele**Otázka č. 7:**

I. Do které kategorie byste zařadil/a agresora domácího násilí?

II. Do které kategorie byste zařadila osobu, která Vás ohrožovala?

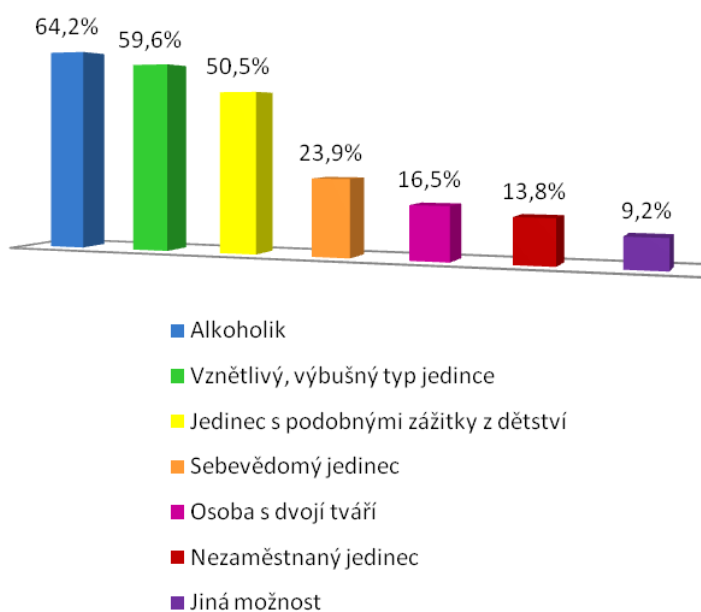
Tab. 6.5.7 Odpovědi respondentů a obětí na otázku č. 7

Dotázaní měli možnost zvolit více variant, proto součet četností nečiní 100 %.

Pachatel	Respondenti		Oběti	
	Abs.	%	Abs.	%
Alkoholik	70	64,2	22	61,1
Vznětlivý, výbušný typ jedince	65	59,6	19	52,7
Jedinec s podobnými zážitky z dětství	55	50,5	16	44,4
Sebevědomý jedinec	26	23,9	12	33,3
Osoba s dvojí tváří	18	16,5	7	19,4
Nezaměstnaný jedinec	15	13,8	8	22,2
Jiná možnost	10	9,2	4	11,1

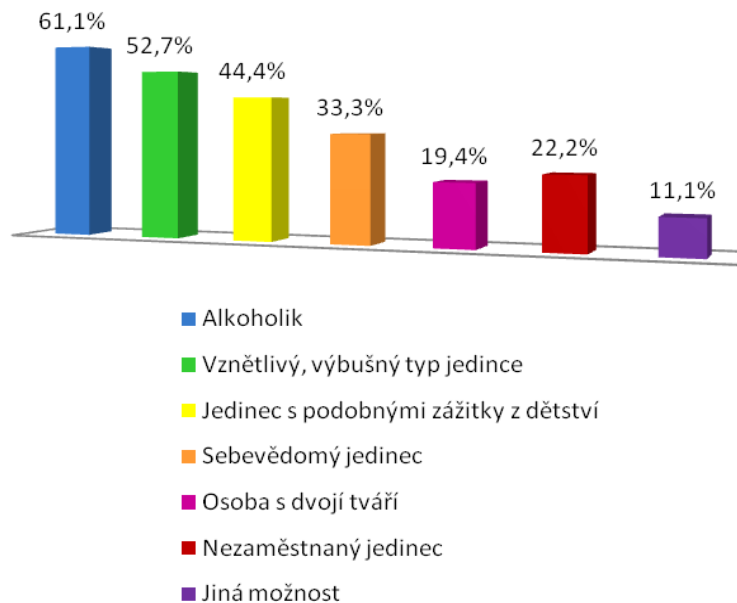
Zdroj: Vlastní data

Graf 6.5.12 Odpovědi respondentů na otázku č. 7 v %

Zdroj: Vlastní data

Graf 6.5.13 Odpovědi obětí na otázku č. 7 v %

Zdroj: Vlastní data

Z hodnot uvedených v tabulce a grafech můžeme pozorovat, že nejčastěji se ženy setkávaly s domácím tyranem závislým na alkoholu (61,1 %) či cholerikem (52,7 %). Až 44,4 % násilných partnerů bylo v dětství svědkem podobného chování. Stejně příčiny v agresorově chování spatřuje i společnost. V rámci poslední doplňující varianty dotázaní často uváděli násilníka typu žárlivce.

Otázka č. 8:

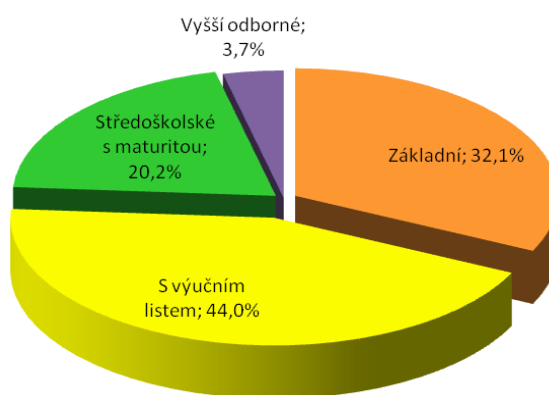
- I. Domácího násilí se častěji dopouštějí osoby se vzděláním:
- II. Nejvyšší dosažené vzdělání osoby, která Vás ohrožovala:

Tab. 6.5.8 Odpovědi respondentů a obětí na otázku č. 8

Vzdělání pachatele	Respondenti		Oběti	
	Abs.	%	Abs.	%
Základní	35	32,1	9	25,0
S výučním listem	48	44,0	21	58,3
Středoškolské s maturitou	22	20,2	6	16,7
Vyšší odborné	4	3,7	0	0,0
Vysokoškolské	0	0,0	0	0,0

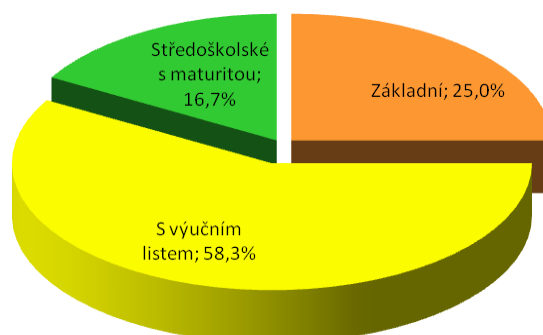
Zdroj: Vlastní data

Graf 6.5.14 Odpovědi respondentů na otázku č. 8 v %

Zdroj: Vlastní data

Graf 6.5.15 Odpovědi obětí na otázku č. 8 v %

Zdroj: Vlastní data

V rámci zkoumaného vzorku měli agresori převážně výuční list (58,3 %), následně základní vzdělání (25 %), pouze 17 % agresorů dokončilo středoškolské vzdělání s maturitou. Organizace ROSA ale v roce 2009 poukázala (tab. + graf 5.1.12), že vzdělání pachatele není rozhodující. Významnou skupinu tvořili shodně pachatelé se středoškolským a vysokoškolským vzděláním (31,1 %).

Otázka č. 9:

- I. *Jaká je podle Vás nejčastější příčina domácího násilí?*
- II. *Co pachatele podněcovalo k útokům vůči Vám?*

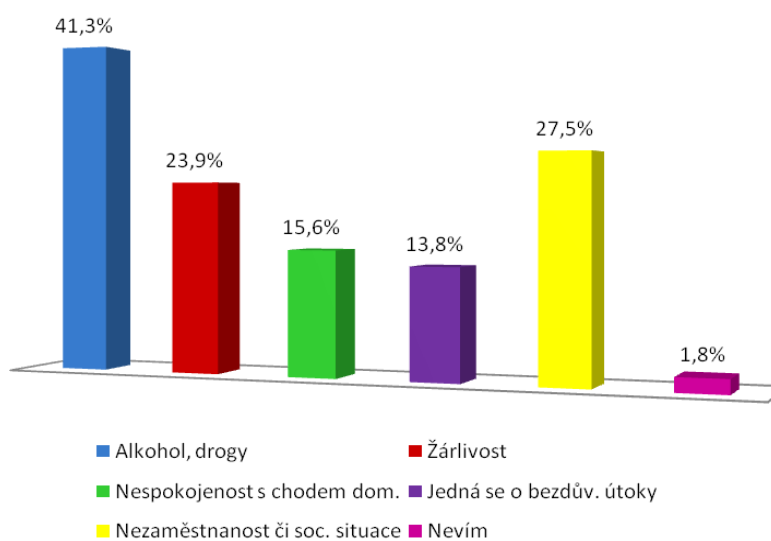
Tab. 6.5.9 Odpovědi respondentů a obětí na otázku č. 9

Dotázaní měli možnost zvolit více variant, proto součet četností nečiní 100 %.

Příčiny	Respondenti		Oběti	
	Abs.	%	Abs.	%
Alkohol, drogy	45	41,3	15	41,7
Žárlivost	26	23,9	6	16,7
Nespokojenost s chodem domácnosti	17	15,6	7	19,4
Jedná se o bezdůvodné útoky	15	13,8	6	16,7
Nezaměstnanost či sociální situace	30	27,5	15	41,7
Nevím	2	1,8	3	8,3

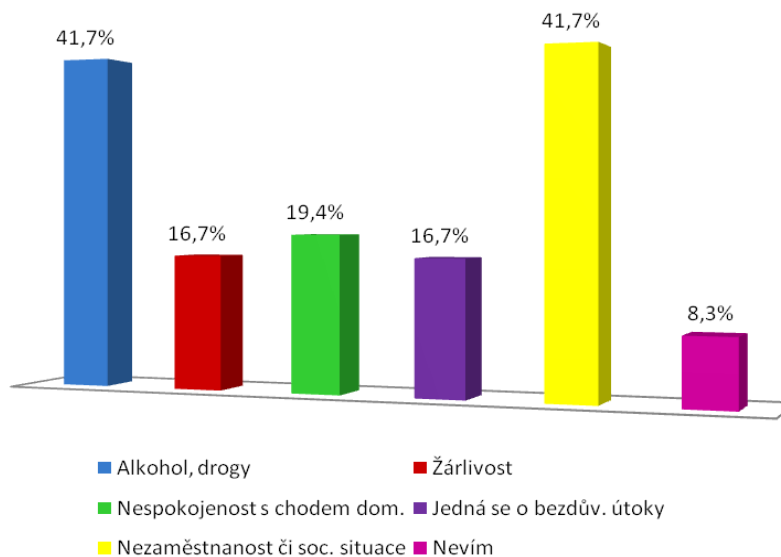
Zdroj: Vlastní data

Graf 6.5.16 Odpovědi respondentů na otázku č. 9 v %

Zdroj: Vlastní data

Graf 6.5.17 Odpovědi obětí na otázku č. 9 v %

Zdroj: Vlastní data

Oběti uváděly shodně (41,7 %) více rizikových faktorů spouštějících partnerovo násilí, a to zejména vliv alkoholu, drog, nezaměstnanost či špatnou sociální situaci. V pořadí další příčinou byla nespokojenost s chodem domácnosti (19,4 %). Podobně

se k vlivu alkoholu a drog přiklánělo 41,3 % respondentů a k ekonomickým faktorům 27,5 % respondentů, navíc jako častou variantu uváděli žárlivost (23,9 %).

Otázka č. 15:

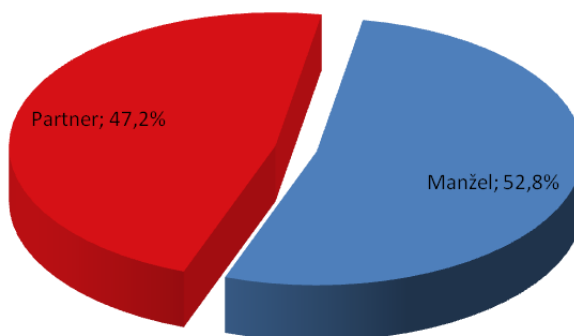
Vztah pachatele k Vám:

Tab. 6.5.10 Odpovědi obětí na otázku č. 15

Vztah pachatele k oběti	Oběti	
	Abs.	%
Manžel	19	52,8
Partner	17	47,2
Jeden z rodičů	0	0,0
Jiná osoba	0	0,0

Zdroj: Vlastní data

Graf 6.5.18 Odpovědi obětí na otázku č. 15 v %

Zdroj: Vlastní data

Ženy zažívaly násilí pouze od svých partnerů (47,2 %) a manželů (52,8 %). Výsledky vlastního šetření potvrdily výzkum organizace Ligy lidských práv (dnes Persefona) v Jihomoravském kraji z roku 2006 (tab. + graf 5.1.6), kde nejvíce žen bylo týraných ze strany svého intimního partnera (81 %).

5. Řešení situace ze strany oběti**Otázka č. 10:**

- I. *Domníváte se, že oběť zůstává ve společné domácnosti s násilnou osobou z důvodu:*
- II. *Z jakého důvodu jste zůstávala s násilníkem?*

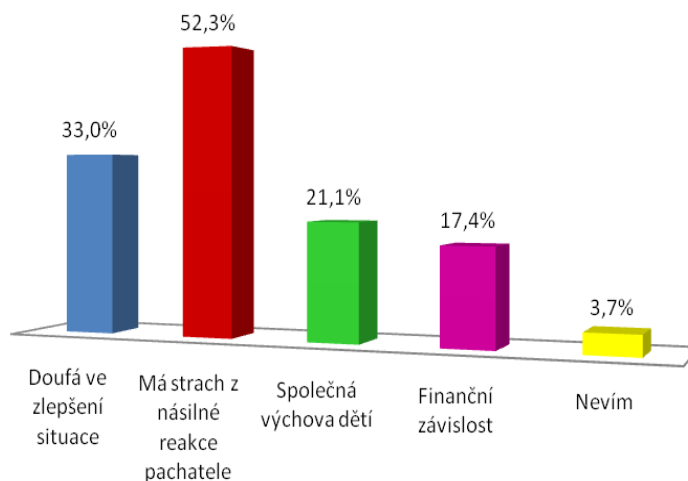
Tab. 6.5.11 Odpovědi respondentů a obětí na otázku č. 10

Dotázaní měli možnost zvolit více variant, proto součet četností nečiní 100%.

Důvody	Respondenti		Oběti	
	Abs.	%	Abs.	%
Doufá ve zlepšení situace	36	33,0	21	58,3
Má strach z násilné reakce pachatele	57	52,3	15	41,7
Společná výchova dětí	23	21,1	27	75,0
Finanční závislost	19	17,4	9	25,0
Nevím	4	3,7	0	0,0

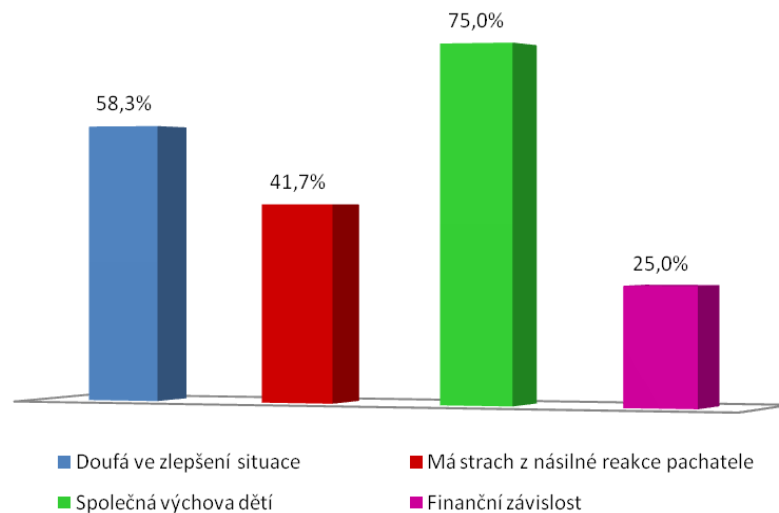
Zdroj: Vlastní data

Graf 6.5.19 Odpovědi respondentů na otázku č. 10 v %

Zdroj: Vlastní data

Graf 6.5.20 Odpovědi obětí na otázku č. 10 v %

Zdroj: Vlastní data

Přestože si většina žen uvědomuje vážnost situace, přeje si násilí zastavit a doufá v pokračující vztah (58,3 %). Oběti váhají s odchodem od násilné osoby zejména z obavy ze ztráty dětí (75 %).

Otázka č. 18:

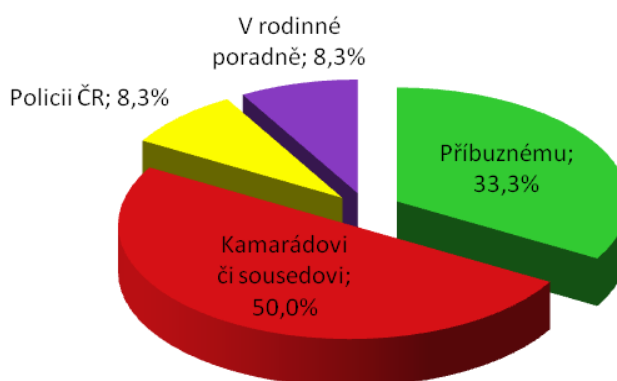
II. Komu jste se jako prvnímu svěřila se svým problémem?

Tab. 6.5.12 Odpovědi obětí na otázku č. 18

Odpovědi	Oběti	
	Abs.	%
Příbuznému	12	33,3
Kamarádovi či sousedovi	18	50,0
V organizaci, pomáhající obětem d.n.	0	0,0
Policii ČR	3	8,3
V rodinné poradně	3	8,3
Lékaři	0	0,0

Zdroj: Vlastní data

Graf 6.5.21 Odpovědi obětí na otázku č. 18 v %

Zdroj: Vlastní data

Z odpovědí vyplynulo, že přesně polovina žen se svěří svému kamarádovi nebo sousedovi a třetina žen svému příbuznému (33,3 %), na jehož popud následně vyhledají pomoc jiných institucí.

Otázka č. 19:

II. Jak dlouho jste zůstávala s násilníkem, než jste se rozhodla skutečně odejít?

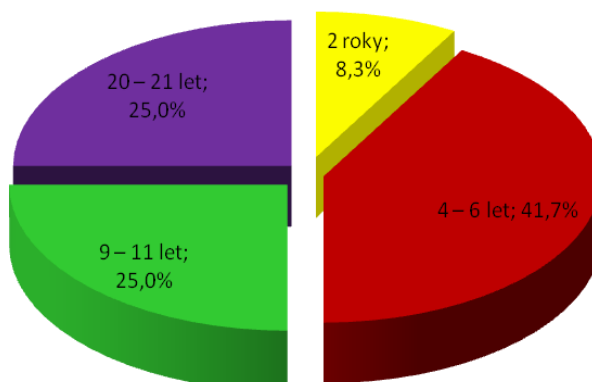
Odpovědi byly roztrženy do pěti kategorií:

Tab. 6.5.13 Odpovědi obětí na otázku č. 19

Období	Oběti	
	Abs.	%
0 - 1 rok	0	0,0
1 – 5 let	3	8,3
6 – 10 let	15	41,7
11 – 15 let	9	25,0
16 a více	9	25,0

Zdroj: Vlastní data

Graf 6.5.22 Odpovědi obětí na otázku č. 19 v %

Zdroj: Vlastní data

V 41,7 % případů se rozhodly ženy odejít od agresora a začít nový život po 4 až 6 letech, 25 % žen setrvalo v takovém vztahu 9 až 11 let, dalších shodných 25 % neuvěřitelných 20 až 21 let. Násilí se však v těchto případech mohlo objevit až po několika letech společného soužití.

6. Sociální faktory domácnosti

Otázka č. 11:

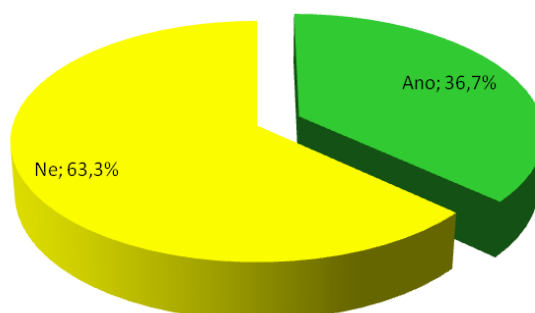
- I. *Souhlasíte s názorem, že domácí násilí postihuje rodiny ze sociálně slabšího prostředí?*
- II. *Po materiální stránce byla na tom Vaše domácnost:*

Tab. 6.5.14 Odpovědi respondentů na otázku č. 11

Odpověď	Respondenti	
	Abs.	%
Ano	13	36,7
Ne	23	63,3

Zdroj: Vlastní data

Graf 6.5.23 Odpovědi respondentů na otázku č. 11 v %

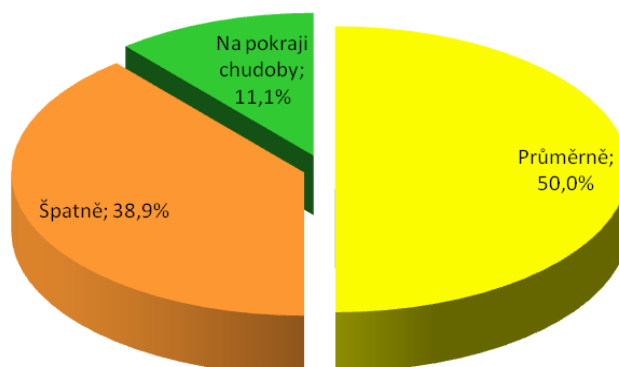
Zdroj: Vlastní data

Tab. 6.5.15 Odpovědi obětí na otázku č. 11

Odpověď	Oběti	
	Abs.	%
Velmi dobře	0	0,0
Solidně	0	0,0
Průměrně	18	50,0
Špatně	14	38,9
Na pokraji chudoby	4	11,1
Nevím	0	0,0

Zdroj: Vlastní data

Graf 6.5.24 Odpovědi obětí na otázku č. 11 v %

Zdroj: Vlastní data

Ve společnosti byl mýtus o výskytu tohoto jevu pouze v sociálně slabších rodinách zčásti překonán. Přesně polovina týraných žen žila v průměrně zajištěné rodině. Ostatní domácnosti se nacházely ve špatné situaci (38,9 %) nebo až na pokraji chudoby (11, 1 %).

7. Důvěra v legislativu a instituce v oblasti ochrany obětí domácího násilí

Otázka č. 12:

I., II. Které složky vnímáte v oblasti ochrany obětí domácího násilí jako nejužitečnější?

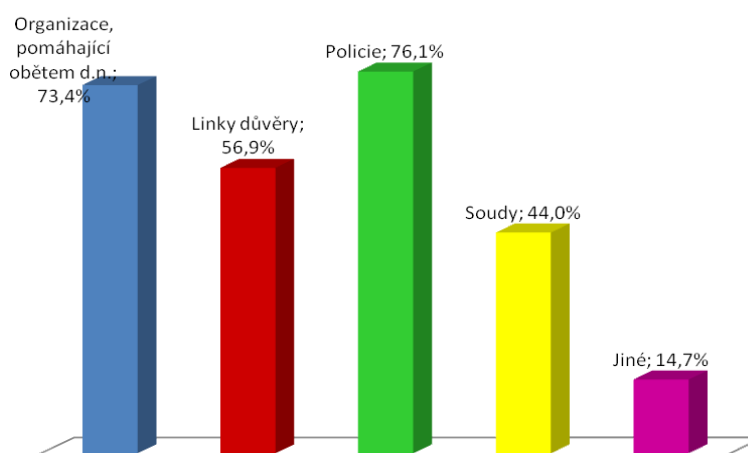
Tab. 6.5.16 Odpovědi respondentů a obětí na otázku č. 12

Dotázaní měli možnost zvolit více variant, proto součet četností nečiní 100 %.

Instituce	Respondenti		Oběti	
	Abs.	%	Abs.	%
Organizace, pomáhají obětem d.n.	80	73,4	8	22,2
Linky důvěry	62	56,9	5	13,9
Policie	83	76,1	16	44,4
Soudy	48	44,0	15	41,7
Jiné	16	14,7	3	8,3

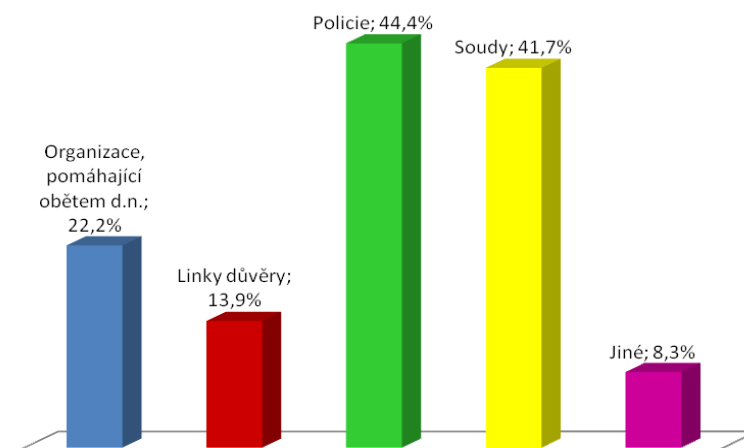
Zdroj: Vlastní data

Graf 6.5.25 Odpovědi respondentů na otázku č. 12 v %

Zdroj: Vlastní data

Graf 6.5.26 Odpovědi obětí na otázku č. 12 v %

Zdroj: Vlastní data

Z pohledu veřejnosti jsou považovány za nejužitečnější instituce Policie ČR (76,1 %) a organizace zabývající se touto problematikou (73,4 %). Týrané ženy uvádějí nejčastěji Policii ČR (44,4 %) a soudy (41,7 %). Některé ženy zvolily jinou možnost, kam uvedly svého lékaře (8,3 %).

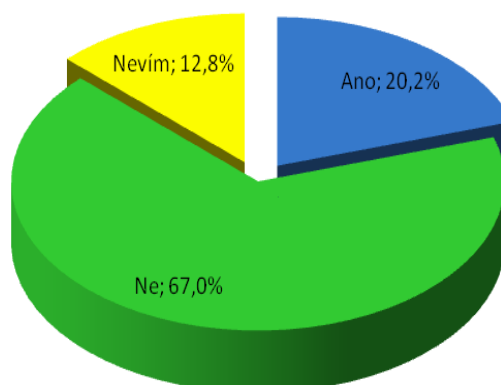
Otázka č. 13:

I., II. Domníváte se, že legislativa v ČR poskytuje dostatečnou pomoc či ochranu ohroženým osobám?

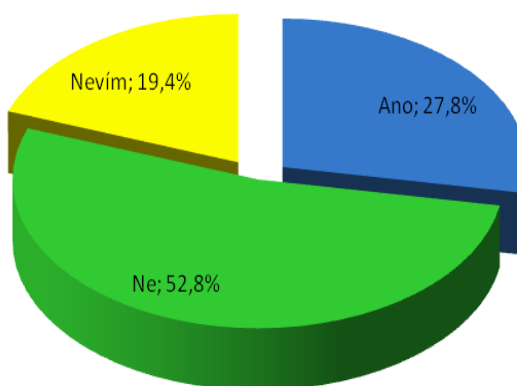
Tab. 6.5.17 Odpovědi respondentů a obětí na otázku č. 13

Odpověď	Respondenti		Oběti	
	Abs.	%	Abs.	%
Ano	22	20,2	10	27,8
Ne	73	67,0	19	52,8
Nevím	14	12,8	7	19,4

Zdroj: Vlastní data

Graf 6.5.27 Odpovědi respondentů na otázku č. 13 v %

Zdroj: Vlastní data

Graf 6.5.28 Odpovědi obětí na otázku č. 13 v %

Zdroj: Vlastní data

Bylo zjištěno, že oběti ani veřejnost nemají vysokou důvěru v legislativu v ČR a jak při vyplňování dotazníků vyplynulo, domnívají se, že má tento problém jisté mezery a zaslouží si více pozornosti.

Otázka č. 14:

I., II. Ze zákona může být Policií ČR vykázán násilník na 10 dní ze společného obydlí.

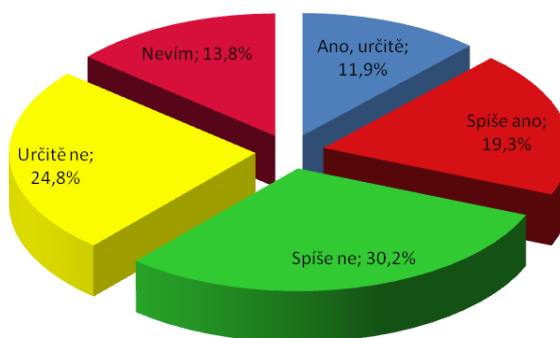
Myslíte si, že je pro oběť tento institut vykázání dostatečný při řešení její situace?

Tab. 6.5.18 Odpovědi respondentů a obětí na otázku č. 14

Odpověď	Respondenti		Oběti	
	Abs.	%	Abs.	%
Ano, určitě	13	11,9	0	0,0
Spíše ano	21	19,3	12	33,3
Spíše ne	33	30,2	14	38,9
Určitě ne	27	24,8	6	16,7
Nevím	15	13,8	4	11,1

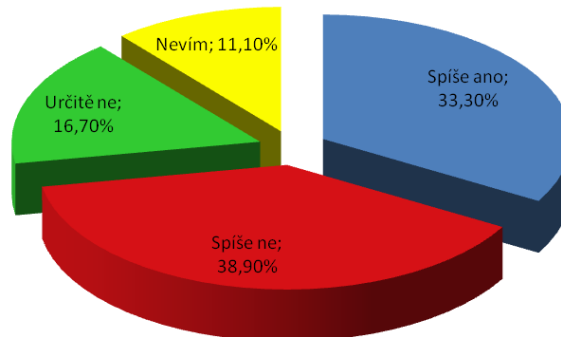
Zdroj: Vlastní data

Graf 6.5.29 Odpovědi respondentů na otázku č. 14 v %

Zdroj: Vlastní data

Graf 6.5.30 Odpovědi obětí na otázku č. 14 v %

Zdroj: Vlastní data

Při pohledu na výsledky jasně vyplývá, že převažuje nespokojenost s institutem vykázání. Třetina obětí (33,3 %) označila institut vykázání spíše za dostatečný. Kladné názory na institut se objevily také u veřejnosti (celkem 31,2 %).

8. Přítomnost dětí při domácím násilí, oběti s podobnými zážitky z dětství

Otázka č. 16:

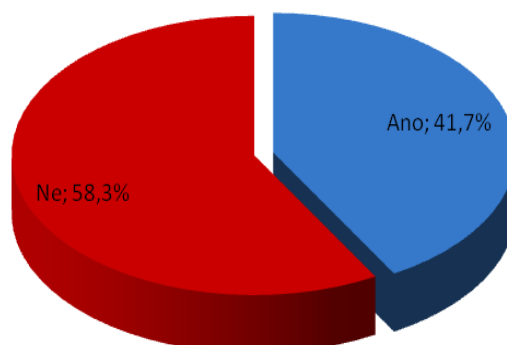
II. Setkala jste se s domácím násilím také v dětství?

Tab. 6.5.19 Odpovědi obětí na otázku č. 16

Odpověď	Oběti	
	Abs.	%
Ano	15	41,7
Ne	21	58,3

Zdroj: Vlastní data

Graf 6.5.31 Odpovědi obětí na otázku č. 16 v %

Zdroj: Vlastní data

Více než 40 % z celkového počtu obětí přiznává, že byly v dětství svědky domácího násilí nebo přímou obětí.

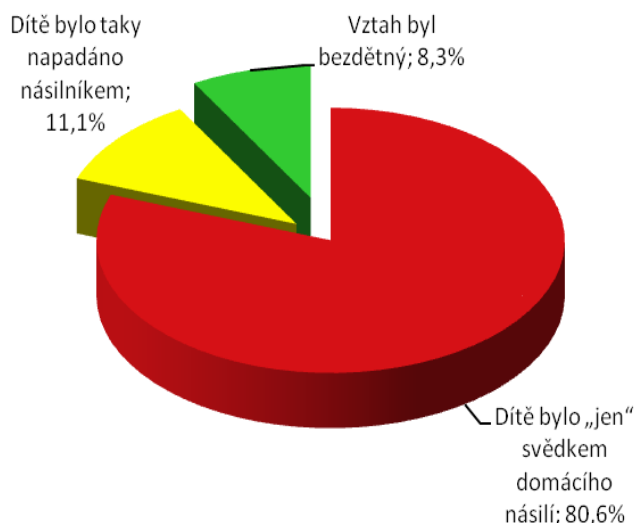
Otázka č. 17:*III. Byly Vaše děti přítomny domácímu násilí?*

Tab. 6.5.20 Odpovědi obětí na otázku č. 17

Odpověď	Oběti	
	Abs.	%
Dítě bylo „jen“ svědkem domácího násilí	29	80,6
Dítě bylo také napadáno násilníkem	4	11,1
Násilí bylo před dítětem skrýváno	0	0,0
Vztah byl bezdětný	3	8,3

Zdroj: Vlastní data

Graf 6.5.32 Odpovědi obětí na otázku č. 17 v %

Zdroj: Vlastní data

Z celkového počtu bylo v 80 % případů dítě svědkem domácího násilí namířeného na jeho matku. Pachatelé týrali své dítě v 11 % případů.

9. Současná životní situace obětí

Poslední otevřená otázka měla pouze orientační hodnotu a dále nebyla zpracována do tabulky ani graficky.

Otázka č. 20:

II. Popište prosím, jaká je Vaše životní situace dnes:

Na základě dotazu na současnou životní situaci, odpovídaly bývalé klientky azylového domu následovně:

- „Odešla jsem zpět k manželovi a za nějakou dobu si podala zpět žádost na tento azylový dům.“
- „Našla jsem si podnájem, k partnerovi jsem se už nevrátila.“
- „Vrátila jsem se ke svému partnerovi.“
- „Po nějakou dobu jsem žila v podnájmu, ale z důvodů financí jsem se vrátila k manželovi a stáhla žádost o rozvod.“

- „Odešla jsem do podnájmu, jsem zaměstnaná a znova jsem se vdala za jiného partnera.“
- „Našli jsme si podnájem společně s bývalým manželem (agresorem).“
- „Odešla jsem na jiný azylový dům a po nějaké době navázala znova kontakt s bývalým manželem (agresorem). Opět jsem se musela vrátit na tento azylový dům.“
- „Během pobytu na azylovém domě jsem se usmířila s partnerem a šli jsme společně do podnájmu.“

Z rozboru jednotlivých odpovědí vyplynulo, že pokud se týraná žena rozhodne odejít, často se k násilníkovi vrátí. Oběť doplácí na nedostatek finančních prostředků nebo je znovu vystavena slibům partnera, že se změní. Většinou je takové chování nenapravitelné a donutí ženu vrátit se do azylového domu. Na druhé straně spektra stojí ženy, které se začlenily do plnohodnotného života bez násilníka.

Odpovědi k výzkumným otázkám

V rámci interpretační fáze se budu věnovat jednotlivým závěrům k vytýčeným výzkumným otázkám.

Výzkumná otázka č. 1

Přesně polovina týraných žen žila v průměrně zajištěné rodině. Ostatní domácnosti se nacházely ve špatné situaci (38,9 %) nebo až na pokraji chudoby (11,1 %). Z odpovědí 15 žen vyplynulo, že právě nezaměstnanost či sociální situace podněcovala pachatele k útokům. Z výsledků vlastního šetření je patrné, že se obětí stávají nejčastěji těhotné ženy nebo ženy na mateřské dovolené (38,9 %), následně ekonomicky či jinak společensky znevýhodněné (33,3 %). Bez zaměstnání se v době ohrožení nacházelo 32 žen a 8 mužů.

Domácí násilí postihuje ale i zaměstnané jedince (37 %), jak ukázal monitoring organizace Ligy lidských práv v Jihomoravském kraji v roce 2006.

Ve zkoumaném souboru obětí byly nejvíce zastoupeny ženy s výučním listem (61,1 %), poté se základním vzděláním (30,6 %). Středoškolské vzdělání s maturitou dokončily pouze 3 ženy, vyšší stupně vzdělání nebyly vůbec zastoupeny. Mýtus o oběti

s nižším vzděláním popírá statistika organizace ROSA z roku 2009, jejíž klientky byly většinou středoškolského (50 %), následně vysokoškolského vzdělání (26,2 %).

V rámci zkoumaného vzorku mělo 21 násilníků výuční list, 9 partnerů základní vzdělání, zbylých 6 partnerů dokončilo středoškolské vzdělání s maturitou. Organizace ROSA v roce 2009 opět vyvrátila mýtus. Dle její statistiky mělo 31,1 % agresorů středoškolské a shodně 31,1 % vysokoškolské vzdělání, daleko pozadu nezůstala skupina násilníků s výučním listem (27,7 %).

Vlastní zjištění poukázalo na fakt, že násilí bylo páčáno v rodinách s nižším sociálním a ekonomickým postavením. Podle výzkumů neziskových organizací nejsou ale tyto faktory rozhodující.

Výzkumná otázka č. 2

Z uvedených dat vyplývá, že se ženy nejčastěji setkávají s fyzickým násilím (88,9 %) v kombinaci s psychickým nátlakem (77,8 %). Část žen byla současně sociálně izolována (33,3 %), ekonomicky omezována (27,8 %) nebo sexuálně zneužívána (13,9 %). Nesmíme tedy opomíjet žádné formy násilí, byť s nižší mírou agresivity. Intenzita útoků ze strany partnera narůstala u 26 případů. V roce 2009 měly všechny klientky organizace ROSA zkušenost s psychickým násilím, kombinovaným v 86 % případů s fyzickým násilím a téměř v 50 % případů s ekonomickým či sexuálním násilím. Výsledky průzkumu potvrdily můj předpoklad. Ženy shodně uváděly spojení více forem násilí, které ve většině případů postupem času gradovalo.

Výzkumná otázka č. 3

Bolestným zjištěním je skutečnost, že téměř v 81 % případů se staly děti svědky domácího násilí (nepřímá oběť) a v 11 % případů přímo jeho obětí. Až 15 týraných žen a 16 pachatelů má podobné zážitky z dětství. Vzájemný vztah mezi domácím násilím a násilím na dětech potvrzují výsledky jak vlastního šetření, tak i výzkumy neziskových organizací.

Výzkumná otázka č. 4

Nespokojenost s legislativou v ČR vyjádřilo 19 obětí a 73 respondentů. K hodnocení institutu vykazání jako nedostačujícího, se přiklánělo celkem 20 obětí a 60 respondentů. Nespokojenost s legislativní úpravou v ČR a institutem vykazání ale nevedla z pohledu obětí ani respondentů k vyloučení Policie ČR a soudů z předních příček nejdůležitějších organizací v oblasti ochrany osob ohrožených domácím násilím.

Výzkumná otázka č. 5

Za týrané ženy jsou převážně považovány ženy se středoškolským vzděláním (34,9 %) nebo s výučním listem (33 %). Přesně 65 dotázaných označilo za nejčastěji viktimizované jedince nezaměstnané či jinak společensky znevýhodněné osoby. Přesto 69 dotázaných předpokládá domácí násilí také v rodinách s vyšším materiálním blahobytem. V odpovědích následují ženy těhotné nebo na mateřské dovolené (28,4 %). Až 48 dotázaných řadí pachatele mezi jedince s výučním listem, 35 dotázaných označilo pachatele se základním vzděláním. Polovina dotázaných věří, že si pachatel přináší vzorce chování z dětství. Převážná část si představuje násilníka jako alkoholika (64,2 %) a impulzivního jedince (59,6 %), což potvrzují i týrané ženy. Podle výpovědi 15 týraných žen právě vliv alkoholu nebo drog podněcoval pachatele k útokům. Pouze 18 respondentů označilo násilníka jako osobu s dvojí tváří. Nezaměstnanost hraje roli podle názoru 15 respondentů. Část respondentů si tedy uvědomuje rozpor se základními mýty a mění pohled na sociální prostředí či vzdělání zúčastněných stran.

7 KAZUISTIKA DOMÁCÍHO NÁSILÍ

Poslední kapitola práce je věnována jednotlivým výpovědím, které se mi podařilo získat prostřednictvím přímých rozhovorů s oběťmi v mém okolí, doplněných otevřenými otázkami. Ze strany pracovníků azylového domu v Kroměříži mi bylo umožněno provést rozhovory s jejich klientkami. Rozhovory byly realizovány koncem měsíce července 2011. Pro označení obětí bylo použito počáteční písmeno jejich smyšleného křestního jména. Závěrečná kazuistika je věnována příběhu mediálně známé oběti domácího násilí, zavražděné spisovatelce Simoně Monyové, u kterého vycházím pouze ze zdrojů zveřejněných v médiích.

Pro dodržení správnosti metodicky vedeného rozhovoru jsem si připravila otázky, kterými jsem se inspirovala v teoretické části práce. Rozhovory probíhaly s ženami osobně. Před zahájením rozhovoru jsem považovala za vhodné zmínit smysl a cíl našeho rozhovoru. Všechny ženy souhlasily s nahráváním rozhovorů na audiozáznam.

Během rozhovorů jsem nabývala pocit, že ženy obviňují samy sebe z provokací. Pocity méněcennosti z důvodu neschopnosti vzdorovat a strachu se střídaly s protichůdnými pocity naděje a síly. V první řadě je potřeba uvědomit si, že oběti prožily traumatizující zážitek, který mají tendenci minimalizovat, a musíme tak k nim i přistupovat. Při sociologickém rozhovoru je nutné:

- být vnímavým a trpělivým posluchačem,
- vyhnout se posuzování,
- nenutit oběť k rozebírání detailů,
- zdržet se veškeré ironie či snahy o zlehčování situace,
- nezpochybňovat její výpověď,
- dotazy formulovat jasně a zřetelně.

Jednotlivé výpovědi jsem pro ilustraci záměrně doplnila citacemi obětí. Zpracované kazuistiky jsou součástí přílohy (příloha č. IV).

Dílčí závěr

V jednotlivých kazuistikách sledujeme podobné rysy. Pachatelé cítí potřebu mít všechno pod kontrolou, a proto také berou jako svou povinnost výchovu a usměrňování života partnerky. Dle jejich přesvědčení jsou oni viktimizováni ženami, protože je ženy neposlouchají a nejsou schopné se postarat o správný chod domácnosti.

Všechny ženy věřily, že pokud se přizpůsobí, situace se změní. Změnu slibuje i partner. Fáze „rodinného klidu“ se ale zkracují a střídají s dlouhodobými fázemi týrání a napětí. Ženy zpravidla z důvodu studu nevyhledají včas pomoc, před lékaři zapírají původ zranění a nakonec vnímají reálné možnosti pomoci jako nepoužitelné. Pokud vyhledají pomoc, mají tendenci měnit postoj i výpověď.

Nejčastější formou násilí byla psychická, postupem času došlo k prvním fyzickým úderům, jejichž četnost a intenzita postupně narůstala. Násilí bylo často spojené s ekonomickou formou (kaz. č. 4), sociální (kaz. č. 3 a 4) a sexuální (kaz. č. 4 a 5). Násilí gradovalo téměř ve všech kazuistikách vyhrožováním zabitím partnerky. V kazuistice č. 5 tyto výhrůžky byly naplněny. Jak jsem se již zmínila, v případech ex-partner stalkingu, kterému předcházelo domácí násilí, se zvyšuje nebezpečnost pachatele, které může vyústit v zabití partnerky. K faktorům spouštějícím použití síly vůči oběti, osobě blízké pachateli, patřil většinou alkohol, frustrace z nezaměstnanosti, nedostatek finančních příjmů (zadlužení) a žárlivost (kazuistika č. 4). Týrané ženy z kazuistik č. 3 a 4 začaly vnímat zesílení násilných incidentů v období těhotenství nebo narozením dítěte.

Ve všech případech (s výjimkou kazuistiky č. 1) jsou svědky násilí děti, které jsou stejně viktimizovány jako jejich matky při útěku nebo kontaktu s policií a dalšími orgány a zabývají se starostmi netypickými pro svůj dětský věk. Chybí jim pravidelnost a běžný denní režim. Děti registrují tělesná zranění matky, vnímají její psychické problémy jako strach, sklíčenost apod. V kazuistice č. 4 se dítě stává další přímou obětí. V druhém příběhu můžeme pozorovat vlivy na dítě, a to úzkostnost, potíže s učením, pozdější problémy v partnerských vztazích a pohyb bratra v nebezpečných partách. U kazuistik č. 3 a 4 pozorujeme dřívější nezákonné chování mající ráz drobných přestupků. Obě ženy zažily násilí v rodině také v dětství. V kazuistice č. 4 napodobuje partner agresivní chování svého otce.

V uvedených kazuistikách měly děti z otce strach. Na druhé straně mohou některé děti trpět ztrátou kontaktu s otcem. Proto je potřeba spolupracovat se všemi zúčastněnými stranami.

V posledním rozhovoru žena uvedla nespokojenost s přístupem policie. Nejen policie by měla zlepšit první kontakt s obětí. Latence u domácího násilí je vysoká i z důvodu strachu z necitlivého zacházení ze strany policie.

V druhém příběhu pozorujeme skutečnost, že společnost považuje soukromí rodiny za nedotknutelné. I když lidé z okolí obětí nepřivřeli zcela oči a několikrát rodině poskytli pomoc, na policii či jinou instituci se neobrátili.

Pro zlepšení informovanosti by mělo probíhat více vzdělávacích akcí a informačních programů k domácímu násilí. S kampaněmi by se mělo začínat již u žáků na základních školách. Pro pomoc ohroženým matkám by se měla rozšířit pomoc o další nonstop linky specializovaných pouze na domácí násilí.

Pachatel by se měl povinně podrobit terapeutickému programu určenému pro agresivní pachatele. Tyto programy pomáhají pachateli učení se kontrole vlastního chování, porozumění svým agresivním projevům, pochopení následků agresivního chování a přijetí plné odpovědnosti za vlastní násilné chování.

ZÁVĚR

Jak říká diplomovaný psycholog *Hans Joachim Schneider*, některé teorie vyjadřují spíš to, co si akademici myslí o zločincích a jejich obětech, nikoliv realitu.¹²¹

V teoretické části práce je přehledně, v rámci omezeného rozsahu práce, popsána psychologie pachatele a oběti, jejíž poznatky jsou dále využívány a navzájem propojeny. Poznatky z viktimologie jsou zásadní v rámci profilování pachatele. Další využívané poznatky jsou získávány z realizovaných interview s oběťmi a pachateli. Ke kriminálnímu jednání vedou různé cesty, jakými jsou například výchova rodičů, odložená nenávist nebo potřeba zážitku.

Útočné násilí má více podob. Třetí kapitola nás seznamuje s nejrozšířenější podobou, a to s domácím násilím, kdy pachatel využívá svou převahu a úplnou bezmocnost oběti. Právě tabuizování tohoto tématu je jedním z největších problémů společnosti, které naléhavě vyžaduje řešení. Tváříme se, že se nás to netýká a zavíráme před tím oči. Mnoho lidí se domnívá, že domácí násilí je „jen“ o několika fackách. Kromě fyzického násilí je oběť současně vystavena psychickému týrání, ekonomické kontrole a v neposlední řadě také sexuálnímu zneužívání. Závěr teoretické části byl věnován právním normám v oblasti domácího násilí.

Vlastní poznatky k právní úpravě v ČR jsou popsány v úvodu praktické části. Nejlepší prevencí je ale „zastření“ potenciálních pachatelů, kdy by společnost měla vyslat jasný signál, že jim násilí nebude tolerovat. Prevence domácího násilí by měla nastoupit již v momentech, kdy se v rodině objeví faktory předurčující násilí nebo je již podezření na jeho průběh, a nenechat situaci dospět do posledního stádia.

Hlavní cíl praktické části představuje průzkum domácího násilí, rozdělený do dvou etap. Součástí první etapy jsou výzkumy pomáhajících organizací. V druhé etapě jsou na základě dotazníkového šetření zkoumány zkušenosti týraných žen a povědomí společnosti. Zjištění jsou pak porovnávána s výzkumnými otázkami. Průzkum zčásti vyvrací můj osobní předpoklad, že jsou dodnes ve společnosti podporovány mýty, ať již mluvíme o násilí v sociálně nižších vrstvách či nevdělanosti pachatele i oběti.

¹²¹ ČÍRTKOVÁ, L. Zločin očima viktimologie. In *Sborník abstraktů z VIII. konference: Za hranicemi dobra aneb psychologie zločinu*. Olomouc : Česká asociace studentů psychologie, o.s., 2011. s. 24.

Mou snahou je přiblížit týrané ženy vlastní pohledem, a to formou rozhovorů doplněných citacemi. Každá z těchto žen má svou jedinečnou minulost a rozdílné osobní zkušenosti, což určitě ovlivnilo jejich přístup k našemu setkání. Jejich společným znakem je negativní zkušenost s násilím v rodinném prostředí a nízké sebevědomí. Překvapením byla zároveň neznalost týraných žen v tématu, které je fakticky denně ohrožovalo na životě.

CONCLUSION

A psychologist Hans Joachim Schneider says: some theories rather express what academics think about criminals and their victims, not the reality.

The theoretical part describes psychology of the perpetrator and the victim, whose findings are then used and interconnected, within a limited range of work. Findings of the victimology are essential in profiling perpetrators. Other findings are obtained from implementation of interviews with victims and perpetrators. To criminal act leads various ways, such as parent's education, deferred hate or need of experience.

Offensive violence takes more forms. The third chapter introduces the most common form, and domestic violence where the perpetrator uses its superiority and the total helplessness of the victim. This subject is one of the biggest problems of society, which requires a solution. We pretend that it isn't our problem and we close our eyes. Many people believe that domestic violence is a several slaps in the face. Except for physical violence is at the same time the victim exposed psychological abuse, economic control and not least line also sexual violence. Conclusion of theoretical part has been devoted to legal standards in the field of domestic violence.

The concrete knowledge of legislation in the Czech Republic is described in the introduction of the practical part. The best prevention is but intimidation of potential perpetrators that society should give clear signal to not tolerate violence. Prevention of domestic violence should come in the moments when the factors or suspicion of the violence are appeared in the family, and not let this situation reach to the final phase.

The main objective of the practical part represents an exploration of domestic violence, divided into two stages. The first stage researches assisting organizations. In the second stage, based on the survey are examined experiences of battered women and awareness of the society. Findings are then compared with research questions. The survey partly disproved my own assumption that myths are still supported in the society, whether we're talking about violence in the low socially stratum or ignorance perpetrator and victim.

My effort is to bring my own point of view of battered women, form of interview and quotations. Each of these women have a unique history and different personal experiences, which certainly influenced their approach to our meetings. Their common

pattern is a negative experience with violence in the family environment and low self-confidence.

A surprise has been the ignorance of abused women in the topic, which practically threatened them every day in their life.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Monografie:

- [1] ATKINSON, R. L. *Psychologie*. Vyd. 1. Praha: Victoria Publishing, 1995. s. 581. ISBN 80-85605-35-X.
- [2] BALCAR, K. *Úvod do studia psychologie osobnosti*. 2. opr. vyd. Chrudim: Mach, 1991. 217 s. ISBN nenalezeno.
- [3] ČERMÁK, I. *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1999. 204 s. ISBN 80-902614-1-8.
- [4] ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. 431 s. ISBN 80-86473-86-4.
- [5] ČÍRTKOVÁ, L. *Policejní psychologie*. Vyd. 3. Praha: Portál 1, 2000. 254 s. ISBN 80-7178-475-3.
- [6] ČÍRTKOVÁ, L.; VITOUŠOVÁ, P. a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2007. 192 s. ISBN 978-80-247-2014-2.
- [7] ČÍRTKOVÁ, L.; VLČEK, M.; ZOUBKOVÁ, I. *Vybrané problémy kriminologie: Pro střední formy vzdělávání v resortu ministerstva vnitra*. Vyd. 1. Praha: IVV FMV, 1991. 70 s. ISBN nenalezeno.
- [8] GJURIČOVÁ, Š.; KOCOURKOVÁ, J.; KOUTEK, J. *Podoby násilí v rodině*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2000. 104 s. ISBN 80-7021-416-3.
- [9] GOLEMAN, D. *Emoční inteligence*. Z anglického originálu přeložila Markéta Bílková. Praha: Columbus, 1997. 348 s. ISBN 80-85928-48-5.
- [10] HANÁKOVÁ, B. *Postupy soudních znalců při psychologickém posuzování obviněných*. Brno, 2008. 122 s. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně. Filozofická fakulta. Psychologický ústav.
- [11] KAISER, G. *Kriminologie*. Praha: C. H. Beck, 1994. 288 s. ISBN 80-7179-002-8.
- [12] KLIMENT, P. *Psychologie osobnosti: Učební texty pro distanční studium*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. s. 60-63. ISBN 80-244-0319-6.

- [13] KONRÁD, Z. *Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů*. Vyd. 3. Praha: Policejní akademie ČR, 1999. 219 s. ISBN 80-7251-023-1.
- [14] KOUKOLÍK, F.; DRTILOVÁ, J. *Život s deprivanty I: Zlo na každý den*. Vyd. 1. Praha: Galén, 2001. 390 s. ISBN 80-7262-089-4.
- [15] KUČHTA, J. a kol. *Kriminologie I. část*. Vyd. 2. Brno: Masarykova univerzita, 2002. 102 s. ISBN 80-210-2217-5.
- [16] KUČHTA, J.; VÁLKOVÁ, H. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: Beck, 2005. 544 s. ISBN 80-7179-813-4.
- [17] MACH, J.; ŠMOLKA, P. *Když vás trápí někdo blízký: partnerské a rodinné vztahy a jejich krize*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999. 175 s. ISBN 80-7178-337-4.
- [18] NAKONEČNÝ, M. *Základy psychologie osobnosti*. Vyd. 1. Praha: Management Press, 1993. 232 s. ISBN 80-85603-34-9.
- [19] NAKONEČNÝ, M. *Motivace lidského chování*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2004. 270 s. ISBN 80-85603-34-9.
- [20] NOVOTNÝ, O.; ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2001. 419 s. ISBN 80-86432-08-4.
- [21] NOVOTNÝ, O.; ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 2. přepr. vyd. Praha: ASPI Publishing, 2004. 451 s. ISBN 80-7357-026-2.
- [22] PORTERFIELD, K. M. *Jak se vyrovnat s následky traumatu*. Vydání neuvedeno. Praha: Nakladatelství Lidové Noviny, 1998. 143 s. (Linka důvěry). ISBN 80-7106-262-6.
- [23] SOCHŮREK, J. *Nástin vybraných problémů forenzní psychologie: I. díl*. Liberec: Technická univerzita, 2002. 93 s. ISBN 80-7083-679-2.
- [24] VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5.
- [25] VOŇKOVÁ, J.; HUŇKOVÁ, M. a kol. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. Praha: ProFem, o.p.s., 2004. 196 s. ISBN 80-239-2106-1.
- [26] ZÁHORSKÁ, J. *Psychologická intervence při vyšetřování trestných činů*. Praha: Portál, s.r.o., 2007. 136 s. ISBN 978-80-7367-236-2.

Internetové zdroje:

- [27] Agrese. In *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida): Wikipedia Foundation, 26. 3. 2008, last modified on 21. 3. 2011 [cit. 2011-09-25]. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Agrese>>.
- [28] *Bkb.cz : prevence* [online]. 2009 [cit. 2011-09-26]. Porozumění a důvěra. Dostupné z WWW: <<http://www.bkb.cz/prevence/porozumeni-a-duvera/>>.
- [29] *Brnensky.denik.cz : Zločiny a soudy* [online]. 2011 [cit. 2011-09-25]. *Spisovatelku Simonu Monyovou zavraždili*. Dostupné z WWW: <<http://brnensky.denik.cz/zlociny-a-soudy/spisovatelku-simonu-monyovou-zavrazdili-20110804.html>>.
- [30] *Czlobby.cz* [online]. [cit. 2011-09-25]. *Cedaw*. Dostupné z WWW: <<http://www.czlobby.cz/cedaw/>>.
- [31] *Domacinasili.cz* [online]. 2007 [cit. 2011-10-04]. Domáci násilí. Dostupné z WWW: <<http://www.domacinasili.cz/domaci-nasili/>>.
- [32] *Domacinasili.cz: Ohrožené osoby* [online]. 2010 [cit. 2011-09-25]. Senioři. Dostupné z WWW: <<http://www.domacinasili.cz/ohrozene-osoby/seniori/>>.
- [33] FOLTYSOVÁ, J. *Domaci-nasili.info: komentare* [online]. 2005 [cit. 2011-09-25]. 147_pachatel. Dostupné z WWW: <http://domacinasili.info/cze/komentare/jirina_foltysova/147_pachatel/index.htm>.
- [34] Forezn%C3%AD psychologie. In *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida): Wikipedia Foundation, 9. 5. 2010, last modified on 16. 7. 2011 [cit. 2011-09-25]. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Forezn%C3%AD_psychologie>.
- [35] Inteligence. In *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida): Wikipedia Foundation, 13. 10. 2010, last modified on 16. 9. 2011 [cit. 2011-10-09]. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Inteligence>>.
- [36] *Koordona.cz* [online]. 2010 [cit. 2011-09-25]. *Narodni-akcni-plan-prevence-domaciho-nasili-na-leta-2010-2014*. Dostupné z WWW: <<http://www.koordona.cz/domaci-nasili/legislativa/60-narodni-akcni-plan-prevence-domaciho-nasili-na-leta-2010-2014.html>>.

- [37] *Law.uninova.sk: Ustavy* [online]. 2011 [cit. 2011-09-26]. *Psychologia-a-psychoopatologia-osobnosti.pdf*. Dostupné z WWW: <<http://law.uninova.sk/ustavy/Psychologia%20a%20psychoopatologia%20osobnosti.pdf>>.
- [38] *Law.uninova.sk: Ustavy* [online]. 2011 [cit. 2011-09-26]. *Kriminologicka-psychoologia-prednaska.pdf*. Dostupné z WWW: <http://www.law.uninova.sk/ustavy/Kriminologicka%20psychoologia-prednaska.pdf>.
- [39] *Novinky.cz: Krimi* [online]. 2011 [cit. 2011-09-25]. *Zavražděná spisovatelka Monyová si na domácí násilí policii nikdy nestěžovala*. Dostupné z WWW: <<http://www.novinky.cz/krimi/241092-zavrazdena-spisovatelka-monyova-si-na-domaci-nasili-policii-nikdy-nestezovala.html>>.
- [40] *Novinky.cz: Krimi* [online]. 2011 [cit. 2011-09-25]. *"Manžel mě jedenáct let bil a znásilňoval," psala Monyová příteli krátce před smrtí*. Dostupné z WWW: <<http://www.novinky.cz/krimi/240931-manzel-me-jedenact-let-bil-a-znasilnoval-psala-monyova-priteli-kratce-pred-smrti.html?ref=boxF>>.
- [41] *Osn.cz: dokumenty-osn* [online]. 1979 [cit. 2011-09-25]. *Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen*. Dostupné z WWW: <<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-odstraneni-vsech-forem-diskriminace-zen.pdf>>.
- [42] *Pachatel*. In *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida): Wikipedia Foundation, 22. 4. 2006, last modified on 23. 8. 201 [cit. 2011-09-25]. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Pachatel>>.
- [43] *Persefona.cz: Domácí násilí* [online]. 2010 [cit. 2011-09-25]. *Domácí násilí - statistiky a výzkumy*. Dostupné z WWW: <<http://www.persefona.cz/n-domaci-nasili.php?page=dn-statistiky>>.
- [44] *Rosa-os.cz* [online]. 2010 [cit. 2011-09-25]. *Statistika ROSA za 2009*. Dostupné z WWW: <http://www.rosa-os.cz/fileadmin/rosa/statistika_ROSA_za_2009.pdf>.
- [45] *Schopnost*. In *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida): Wikipedia Foundation, 9. 6. 2007, last modified on 7. 8. 2011 [cit. 2011-10-09]. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Schopnost>>.

- [46] Stockholmsk%C3%BD syndrom. In *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida): Wikipedia Foundation, 19. 1. 2008, last modified on 17. 9. 2011 [cit. 2011-09-25]. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Stockholmsk%C3%BD_syndrom>.
- [47] *Ujici.snadno.eu : psychologie osobnosti* [online]. 2011 [cit. 2011-09-26]. Dostupné z WWW: <<http://ujici.snadno.eu/Psychologie-osobnosti.html>>.
- [48] *Uzis.cz* [online]. 2009 [cit. 2011-09-25]. Tabelární část. Dostupné z WWW: <<http://www.uzis.cz/cz/mkn/index.html>>.
- [49] *Vlada.cz* [online]. 2008 [cit. 2011-09-25]. Záznam ze schůze Výboru pro prevenci domácího násilí konané dne 20. června 2008. Dostupné z WWW: <www.vlada.cz/.../prevence...nasili/.../vybor-pro-dn-zapis_200608.do...>

Články:

- [50] ČÍRTKOVÁ, L. Právo a rodina. 2010, 7, ISSN 1212-866X.
- [51] ČÍRTKOVÁ, L. Domácí násilí. *Kriminalistika* [online]. 2006, 3, [cit. 2011-09-25]. Dostupný z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/kriminalistika/2006/03/cirtkova.pdf>>.
- [52] ČÍRTKOVÁ, L. Domácí násilí ve faktech a teoriích. In *Gender rovné příležitosti: výzkum č. 1* [online]. Praha: GENDER & SOCIOLOGIE SOÚ AV ČR, 2002 [cit. 2011-09-25]. Dostupné z WWW: <http://www.genderonline.cz/download/Rocnik03_1_2002.pdf>.
- [53] ČÍRTKOVÁ, L. Zatím víme víc o ohrožených osobách. *Zpravodaj BKB* [online]. 2003, 1, [cit. 2011-09-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.domacinasili.cz/nasilne-osoby/zatim-vime-vic-o-ohrozenych-osobach/>>.
- [54] LINHART, M. Dítě jako svědek domácího násilí: Stanovisko Odboru bezpečnostní politiky MV ČR k postupu policie vůči dítěti – svědkovi domácího násilí. *Zpravodaj Bílého kruhu bezpečí* [online]. 2010, 3, [cit. 2011-09-25]. Dostupný z WWW: <http://www.domacinasili.cz/files/files/metodika_dite_svedek_dn.pdf>.

Publikace:

- [55] *Příručka ke kurzu: Pomoc obětem domácího násilí pro pracovníky pomáhajících profesí*. Brno: Persefona, o. s., 2010. 76 s.
- [56] ČÍRTKOVÁ, L. Zločin očima viktimologie. In *Sborník abstraktů z VIII. konference: Za hranicemi dobra aneb psychologie zločinu*. Olomouc : Česká asociace studentů psychologie, o.s., 2011. 72 s.

Právní normy:

- [57] Zákon č. 135/2006 Sb., Změna zákonů v oblasti ochrany před domácím násilím. Ze dne 14. 3. 2006.
- [58] Zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád. Ze dne 4. prosince 1963.
- [59] Zákon č. 273/2008 Sb., O Policii České republiky. Ze dne 17. července 2008.
- [60] Zákon č. 200/1990 Sb., O přestupcích. Ze dne 17. května 1990.
- [61] Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník. Ze dne 8. ledna 2009.
- [62] Zákon č. 141/1961 Sb., O trestním řízení soudním (trestní řád). Ze dne 29. listopadu 1961.
- [63] Zákon č. 108/2006 Sb., O sociálních službách. Ze dne 14. března 2006.
- [64] Zákon č. 359/1999 Sb., O sociálně-právní ochraně dětí. Ze dne 9. prosince 1999.
- [65] Zákon č. 94/1963 Sb., O rodině. Ze dne 4. prosince 1963.
- [66] Zákon č. 85/1996 Sb., O advokacii. Ze dne 13. března 1996.
- [67] Zákon č. 209/1997 Sb., O poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů. Ze dne 31. července 1997.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

IC	Intervenční centrum
OSPOD	Orgány sociálně právní ochrany dětí
PTSP	Posttraumatická stresová porucha
TrŘ	Trestní řád
TrZ	Trestní zákoník

SEZNAM TABULEK

Tab. 6.4.1 Zastoupení jednotlivých skupin obětí domácího násilí	75
Tab. 6.4.2 Fyzická zranění v souvislosti s domácím násilím	77
Tab. 6.4.3 Přítomnost dětí při domácím násilí.....	78
Tab. 6.4.4 Pachatel ohrožující zdravotně handicapovanou osobou	79
Tab. 6.4.5 Zkušenost respondentů s domácím násilím	81
Tab. 6.4.6 Vztahy oběti a agresora	82
Tab. 6.4.7 Sociální a ekonomický status oběti	83
Tab. 6.4.8 Děti jako svědci domácího násilí.....	84
Tab. 6.4.9 Věková struktura obětí domácího násilí	86
Tab. 6.4.10 Věková struktura pachatelů domácího násilí.....	87
Tab. 6.4.11 Vzdělání obětí domácího násilí	88
Tab. 6.4.12 Vzdělání pachatelů domácího násilí	89
Tab. 6.4.13 Formy násilí.....	90
Tab. 6.4.14 Formy psychického násilí na ženách a jejich četnost	91
Tab. 6.4.15 Formy fyzického násilí na ženách	92
Tab. 6.4.16 Formy ekonomického násilí na ženách	93
Tab. 6.4.17 Formy sexuálního násilí na ženách.....	94
Tab. 6.5.1 Pohlaví respondentů	96
Tab. 6.5.2 Věk respondentů a obětí	97
Tab. 6.5.3 Odpovědi respondentů a obětí na otázku č. 3	98
Tab. 6.5.4 Odpovědi respondentů a obětí na otázku č. 4.....	99
Tab. 6.5.5 Odpovědi respondentů a obětí na otázku č. 5.....	101
Tab. 6.5.6 Četnost odpovědí respondentů a obětí na otázku č. 6.....	102
Tab. 6.5.7 Odpovědi respondentů a obětí na otázku č. 7.....	104
Tab. 6.5.8 Odpovědi respondentů a obětí na otázku č. 8.....	106
Tab. 6.5.9 Odpovědi respondentů a obětí na otázku č. 9.....	107
Tab. 6.5.10 Odpovědi obětí na otázku č. 15	109
Tab. 6.5.11 Odpovědi respondentů a obětí na otázku č. 10.....	110
Tab. 6.5.12 Odpovědi obětí na otázku č. 18	111
Tab. 6.5.13 Odpovědi obětí na otázku č. 19	112
Tab. 6.5.14 Odpovědi respondentů na otázku č. 11.....	113
Tab. 6.5.15 Odpovědi obětí na otázku č. 11	114

Tab. 6.5.16 Odpovědi respondentů a obětí na otázku č. 12	115
Tab. 6.5.17 Odpovědi respondentů a obětí na otázku č. 13	116
Tab. 6.5.18 Odpovědi respondentů a obětí na otázku č. 14	118
Tab. 6.5.19 Odpovědi obětí na otázku č. 16	119
Tab. 6.5.20 Odpovědi obětí na otázku č. 17	120

SEZNAM GRAFŮ

Graf 6.4.1 Zastoupení jednotlivých skupin obětí domácího násilí v %	76
Graf 6.4.2 Fyzická zranění ze strany partnera v %	77
Graf 6.4.3 Přítomnost dětí při domácím násilí v %	78
Graf 6.4.4 Pachatel ohrožující zdravotně handicapovanou osobu v %	80
Graf 6.4.5 Zkušenost respondentů s domácím násilím v %.....	81
Graf 6.4.6 Vztahy mezi obětí a agresorem v %	83
Graf 6.4.7 Sociální a ekonomický status oběti v %	84
Graf 6.4.8 Děti jako svědci domácího násilí v %	85
Graf 6.4.9 Věková struktura obětí v %	86
Graf 6.4.10 Věková struktura pachatelů v %.....	87
Graf 6.4.11 Vzdělání obětí v %	88
Graf 6.4.12 Vzdělání pachatelů v %	89
Graf 6.4.13 Formy násilí v %	90
Graf 6.4.14 Formy psychického násilí v %	91
Graf 6.4.15 Formy fyzického násilí v %.....	93
Graf 6.4.16 Formy ekonomického násilí v %.....	94
Graf 6.4.17 Formy sexuálního násilí v %	95
Graf 6.5.1 Pohlaví respondentů v %	96
Graf 6.5.2 Věk respondentů v %.....	97
Graf 6.5.3 Věk obětí v %	97
Graf 6.5.4 Odpovědi respondentů na otázku č. 3 v %	98
Graf 6.5.5 Odpovědi obětí na otázku č. 3 v %.....	99
Graf 6.5.6 Odpovědi respondentů na otázku č. 4 v %	100
Graf 6.5.7 Odpovědi obětí na otázku č. 4 v %.....	100
Graf 6.5.8 Odpovědi respondentů na otázku č. 5 v %	101
Graf 6.5.9 Odpovědi obětí na otázku č. 5 v %.....	102
Graf 6.5.10 Odpovědi respondentů na otázku č. 6 v %	103
Graf 6.5.11 Odpovědi obětí na otázku č. 6 v %.....	103
Graf 6.5.12 Odpovědi respondentů na otázku č. 7 v %	104
Graf 6.5.13 Odpovědi obětí na otázku č. 7 v %.....	105
Graf 6.5.14 Odpovědi respondentů na otázku č. 8 v %	106
Graf 6.5.15 Odpovědi obětí na otázku č. 8 v %.....	107

Graf 6.5.16 Odpovědi respondentů na otázku č. 9 v %	108
Graf 6.5.17 Odpovědi obětí na otázku č. 9 v %.....	108
Graf 6.5.18 Odpovědi obětí na otázku č. 15 v %.....	109
Graf 6.5.19 Odpovědi respondentů na otázku č. 10 v %	110
Graf 6.5.20 Odpovědi obětí na otázku č. 10 v %.....	111
Graf 6.5.21 Odpovědi obětí na otázku č. 18 v %.....	112
Graf 6.5.22 Odpovědi obětí na otázku č. 19 v %.....	113
Graf 6.5.23 Odpovědi respondentů na otázku č. 11 v %	114
Graf 6.5.24 Odpovědi obětí na otázku č. 11 v %.....	114
Graf 6.5.25 Odpovědi respondentů na otázku č. 12 v %	115
Graf 6.5.26 Odpovědi obětí na otázku č. 12 v %.....	116
Graf 6.5.27 Odpovědi respondentů na otázku č. 13 v %	117
Graf 6.5.28 Odpovědi obětí na otázku č. 13 v %	117
Graf 6.5.29 Odpovědi respondentů na otázku č. 14 v %	118
Graf 6.5.30 Odpovědi obětí na otázku č. 14 v %.....	119
Graf 6.5.31 Odpovědi obětí na otázku č. 16 v %.....	120
Graf 6.5.32 Odpovědi obětí na otázku č. 17 v %.....	121

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA I	PRÁVNÍ NORMY V OBLASTI DOMÁCÍHO NÁSILÍ
PŘÍLOHA II	DOTAZNÍK PŘEDLOŽENÝ RESPONDENTŮM
PŘÍLOHA III	DOTAZNÍK PŘEDLOŽENÝ V AZYLOVÉM DOMĚ
PŘÍLOHA IV	KAZUISTIKY

PŘÍLOHA I: PRÁVNÍ NORMY V OBLASTI DOMÁCÍHO NÁSILÍ

Zákon č. 135/2006 Sb., změna zákonů v oblasti ochrany před domácím násilím

Dne 14. 3. 2006 byl přijat zákon č. 135/2006 Sb., s účinností od 1. 1. 2007, kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím. ČR se tak připojila k dalším evropským zemím a vyjádřila tak postoj státu vůči domácímu násilí. Tento zákon obsahuje dílčí novely zákona o Policii ČR, trestního zákona, občanského soudního řádu a zákona o sociálních službách a posílil tak jejich pravomoce. Zákon upravuje spolupráci mezi státními, komunálními a nestátními organizacemi. V zákoně je obsažen *instit ut vykázání*. Jedná se o oprávnění policisty zasáhnout v případech, kdy dochází k pokusům o domácí násilí, splňující znaky dlouhodobosti a nárůstu intenzity násilí. Vykázaná osoba je povinna vydat policii klíče od společného obydlí a je jí umožněno si za přítomnosti policie vzít ze společného obydlí výlučně věci sloužící její osobní potřebě, osobní cennosti a dokumenty. Vykázání trvá po dobu deseti dnů, kdy přebírá odpovědnost za zásah stát prostřednictvím Policie ČR, intervenčních center, orgánů sociálně právní ochrany dětí (OSPOD) apod. Oběti poskytuje čas promyslet řešení své situace. Tato doba nemůže být zkrácena ani na návrh oběti. Nejméně po 3 dnech se provádí kontrola, zda je povinnost dodržena.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Po deseti dnech lze na základě návrhu ohrožené osoby tuto dobu prodloužit, tzv. *předběžné opatření*, dle §76b zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu. Zákon byl změněn novelou občanského soudního řádu, zákonem č. 218/2009 Sb., ze dne 22. 6. 2009. Soud ukládá teritoriální formu opatření (opuštění bytu a bezprostředního okolí oběti) a personální (zákaz veškerého kontaktování oběti). Vydání předběžného opatření na vykázání není podmíněno předchozím vykázáním agresora policií. Soud je povinen rozhodnout do 48 hod. od doručení. Pokud je návrh zamítnut, může se násilná osoba vrátit zpět do společného bydlení. Předběžné opatření trvá měsíc a oběť má v jeho průběhu možnost podat soudu návrh na rozvod manželství, návrh na vypořádání společného jmění manželů, návrh na zrušení práva společného nájmu k bytu. Rozvedení manželé ale někdy zůstávají ve společném bytě a může dojít k vyhocení situace. Proto má oběť právo podat

návrh na vykázání nebo zákaz kontaktování až na 1 rok od prvního vykázání nařízeného policistou nebo soudem. Musí se ale jednat o aktuální ohrožení života, zdraví, svobody nebo hrozbu závažného útoku. Stává se, že ohrožená osoba předběžné opatření odmítne a snaží se vyřešit situaci návštěvou manželské poradny. Pokud by se ale situace v budoucnu opakovala, lze institut znovu aplikovat. U domácího násilí je návrh osvobozen od složení jistiny soudu ve výši 50 000 Kč, je však třeba zaplatit soudní poplatek 500 Kč (z finančních důvodů lze zažádat o osvobození od poplatku).

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky

S platností od 1. 1. 2009 je v zákoně č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, konkrétně v § 44 až 47 nově upraveno vykázání. Policie ČR nově poskytuje ohrožené osobě současně *personální i teritoriální ochranu*. Do tří dnů od vykázání provádí Policie ČR kontrolu dodržování povinnosti vykázané osoby.

Institut krátkodobé ochrany osoby se nabízí osobě, která se cítí ohroženou a hrozí jí nebezpečí. Jedná se o specializované policejní opatření, které nepřesahuje dobu 60 dnů. Policie má k dispozici koordinátora. Tato pomoc má buď formu fyzickou, kdy je oběti poskytnuta dočasná změna pobytu, nebo zabezpečovací technika (zařízení signalizující nebezpečí) anebo preventivní psychologickou v podobě poradny. Důležitý je souhlas poškozené osoby.

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích

Často je domácí násilí posouzeno jako tzv. *přestupek proti občanskému soužití* dle § 49 odst. 1 zejména písm. a) a c)., zvláště pokud oběť policii ohlásí pouze poslední napadení. Proto je nutné policii zdůraznit, že se jedná o dlouhodobější situaci a již v minulosti došlo k napadání či výhrůžkám. V případě ublížení na cti (urážky, posměch) hrozí pachateli pokuta do 5 000 Kč. Za úmyslné narušení občanského soužití vyhrožováním újmou na zdraví, drobným ublížením na zdraví, nepravdivým obviněním z přestupku, schválnostmi nebo jiným hrubým jednáním lze uložit pokutu do 20 000 Kč.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Trestný čin *týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě* je nejlépe uplatněn v § 199 trestního zákoníku (dále jen TrZ).

Týráním se kromě fyzického násilí myslí i způsobování psychických útrap, ponižování apod. Ustanovení podle § 199 TrZ umožňuje týrající osobě uložit trest odnětí svobody na 6 měsíců až 4 roky. Pokud je trestný čin páchan dlouhodobě, zvláště surovým způsobem na jedné nebo více osobách, hrozí jeho pachateli trest odnětí svobody na 2 až 8 let. V případě způsobení těžké újmy na zdraví nebo smrti bude trest v rozmezí 5 až 12 let odnětí svobody.

Skutková podstata však zahrnuje pouze týrání osob žijících s pachatelem ve společném obydlí. K trestnímu stíhání tohoto trestného činu není třeba souhlas poškozeného (§ 163a TrŘ.) a policie může zahájit vyšetřování.

Od 1. 1. 2010 je nebezpečné vyhrožování a pronásledování i po odchodu ze společného obydlí včleněno do nového TrZ do § 353 (*nebezpečné vyhrožování*) a § 354 (*nebezpečné pronásledování*). Vyhrožování usmrcením, těžkou újmu na zdraví nebo jinou těžkou újmu, vzbuzující důvodnou obavu, nebo dlouhodobé pronásledování bude potrestáno odnětím svobody až na jeden rok. Spáchá-li pachatel tyto činy např. vůči dítěti, těhotné ženě, nebo se zbraní, bude pachatel potrestán odnětím svobody až na 3 roky.

Zákoník zohledňuje také okolnosti vraždy násilné osoby obětí v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání násilníka dle § 141 (*Zabití*) a ukládá mírnější trest než v případě vraždy (§ 140).

Trestným činem je také *maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání* dle § 337 TrZ, kdy pachatel, který svým závažným nebo opakovaným jednáním maří vykázání provedené podle jiného právního předpisu nebo rozhodnutí o předběžném opatření soudu, kterým se ukládá povinnost dočasně opustit společné obydlí a jeho bezprostřední okolí a zdržet se navazování kontaktů s navrhovatelem, bude potrestán odnětím svobody až na 3 roky. Kdo maří svým jednáním výkon rozhodnutí soudu nebo soudem schválené dohody týkajícího se výchovy nezletilých dětí, bude potrestán odnětím svobody až na 1 rok.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

V § 43 trestního řádu (dále jen TrŘ) je definován pojem poškozené osoby a její práva. Poškozeným je „ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální nebo jiná škoda. Za poškozeného se nepovažuje ten, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem.“

„Poškozený má právo činit návrhy na doplnění dokazování, nahlížet do spisů (§ 65), zúčastnit se hlavního líčení a veřejného zasedání konaného o odvolání a před skončením řízení se k věci vyjádřit. Je oprávněn také navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit tuto škodu. Návrh je třeba učinit nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování (§ 206 odst. 2). Z návrhu musí být patrné, z jakých důvodů a v jaké výši se nárok na náhradu škody uplatňuje. Poškozený se může rovněž výslovným prohlášením sděleným orgánu činnému v trestním řízení vzdát procesních práv, které mu tento zákon jako poškozenému přiznává.“

Možnosti omezení svobody pachatele podle TrŘ:

- Zadržení (§ 75 a § 76 TrŘ) – v případě neodkladnosti, pokud je dán některý z důvodů vazby (max. na 48 hodin),
- Obviněný smí být vzat do vazby tehdy, jestliže z jeho jednání nebo dalších konkrétních skutečností vyplývají důvodné obavy, uvedené v § 67 TrŘ:

„že uprchne nebo se bude skrývat, aby se tak trestnímu stíhání nebo trestu vyhnul, zejména nelze-li jeho totožnost hned zjistit, nemá-li stálé bydliště anebo hrozí-li mu vysoký trest, bude působit na dosud nevyšlechnuté svědky nebo spoluobviněné nebo jinak mařit objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání, nebo bude opakovat trestnou činnost, pro niž je stíhán, dokoná trestný čin, o který se pokusil, nebo vykoná trestný čin, který připravoval nebo kterým hrozil, a dosud zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že skutek, pro který bylo zahájeno trestní stíhání, byl spáchán...“

Častým problémem je nejistá výpověď oběti, pramenící ze strachu z agresivní reakce pachatele či obavy z případné samoty. Svědek je oprávněn podle § 100 odst. 2 TrŘ odmítnout vypovídat, jestliže by výpovědí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě, svému příbuznému v pokolení přímém, tj. svému sourozenci, osvojiteli, osvojenci, manželu, partneru nebo druhu anebo jiným osobám v poměru rodinném nebo obdobném,

jejichž újmu by právem pocíťoval jako újmu vlastní. Odepřít výpověď jako svědek nemůže však ten, kdo má podle trestního zákona oznamovací povinnost k trestnému činu, jehož se svědecká výpověď týká.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Od 1. 1. 2007 působí v ČR *intervenční centra* (dále jen IC), která poskytují psychologickou a sociálně právní pomoc obětem domácího násilí. Vůči příslušnému IC a orgánu sociálně právní ochrany dětí (dále jen OSPOD) má policie oznamovací povinnost, pokud jsou součástí rodiny dětí. IC poskytují krizovou pomoc dle § 60 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ze dne 14. 3. 2006.

Krizová pomoc je poskytována ohroženým osobám na přechodnou dobu a koordinuje pomoc poskytovanou orgány veřejné správy a dalšími právníky a fyzickými osobami ohrožené osobě. IC v rámci svých služeb poskytují ohroženým osobám ubytování, zajištění stravy, sociálně terapeutické činnosti a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí. IC tedy pracují s oběťmi, nikoliv s pachateli. Pachatelům jsou schopny poskytnout kontakt na pomáhající organizaci.

Azylové domy jsou registrovány pod § 57 tohoto zákona, na základě kterého poskytují služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení, a to poskytnutí ubytování, stravy nebo pomoci při zajištění stravy, při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí. Zaměstnanci poskytovatelů sociálních služeb jsou povinni dle § 100 tohoto zákona zachovávat mlčenlivost o údajích týkajících se osob, kterým jsou poskytovány sociální služby.

Vzhledem k tomu, že často násilný partner vyhrožuje týrané žedně zabitím či likvidací, jsou nezbytné azylové domy se statutem utajené adresy, které dostatečně spolupracují s policií a mají instalovaný kamerový systém s nepřetržitým snímáním okolí. Jako první vznikl azylový dům ROSA v roce 1998, dalšími jsou o. s. Magdalenium v Brně a o. s. Acorus v Praze.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

OSPOD vykonávají sociálně-právní ochranu podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Zvláště ohrožené skupiny dětí vymezuje § 6.

Nezřídka se stávají případy, kdy sociální pracovník nesplní z nedbalosti či neznalosti tzv. *ohlašovací povinnost* a dopad na oběť z psychologického hlediska není pak trestně stíhán. Ohlašovací povinnost je dána novelou zákona č. 290/1993 Sb. s účinností od 1. 1. 1994, a stanovuje dle § 167 odst. 1 TrZ, že kdo se hodnověrným způsobem doví, že jiný připravuje nebo páchá trestný čin týrání svěřené osoby (§ 215) a spáchání nebo dokončení takového trestného činu nepřekazí, bude potrestán odnětím svobody až na tři roky. Pokud sociální pracovníci svou povinnost zanedbávají, podporují tím násilí v rodinách.

Každý je oprávněn upozornit OSPOD na porušení povinností nebo zneužití práv vyplývajících z rodičovské zodpovědnosti dle § 7 zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Soud vychází při trestním stíhání z návrhu sociálního pracovníka, policie, lékaře, soudního znalce, z vlastního uvážení, ale i z oznámení školy nebo jiného občana. Oznámení se předává na Policii ČR a následuje výslech obou stran. Případ je buď odložen, nebo předán soudci a je zahájeno soudní řízení. Soudce jmenuje soudního znalce k přešetření podezření, na základě kterého vynese rozsudek. Je proto důležité od začátku evidovat zranění a veškeré důkazy.

Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině

Podle § 24 zákona č. 94/1963 Sb. „soud může manželství na návrh některého z manželů rozvést, jestliže je manželství tak hluboce a trvale rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití; bere přitom v úvahu příčiny rozvratu manželství. Mají-li manželé nezletilé děti, nemůže být manželství rozvedeno, bylo-li by to v rozporu se zájmem těchto dětí, daným zvláštními důvody.“

PŘÍLOHA II: DOTAZNÍK PŘEDLOŽENÝ RESPONDENTŮM

1. Jste:

- Muž Žena

2. Uveďte svůj věk:

- 18 – 25 let 26 – 30 let 31 – 40 let
 41 – 50 let 51 a více

3. Pod pojmem domácího násilí se podle Vás skrývá: (lze zvolit více variant)

- Fyzické násilí Psychické násilí (zastašování, ponižování)
 Sociální násilí (izolace od příbuzných a přátel atd.)
 Ekonomické násilí (omezený přístup k penězům, zákaz chození do práce atd.)
 Sexuální násilí

4. Je určujícím znakem domácího násilí jeho eskalace?

- Ano Ne Nevím

5. Obětí domácího násilí se nejčastěji stává:

- Zaměstnaný jedinec
 Nezaměstnaný či jinak společensky znevýhodněný jedinec
 Těhotná žena / na mateřské dovolené Jedinec v domácnosti

6. Obětí domácího násilí se častěji stávají osoby se vzděláním:

- Základním S výučním listem Středoškolským Vyšším odborným
 Vysokoškolským

7. Do které kategorie byste zařadil/a agresora domácího násilí? (lze zvolit více variant)

- Alkoholik Vznětlivý, výbušný typ jedince
 Jedinec s podobnými zážitky z dětství Sebevědomý jedinec
 Osoba s dvojí tváří Nezaměstnaný jedinec
 Jiná možnost (prosím, uveďte):

8. Domácího násilí se častěji dopouštějí osoby se vzděláním:

- Základním S výučním listem Středoškolským Vyšším odborným
 Vysokoškolským

9. Jaká je podle Vás nejčastější příčina domácího násilí? (lze zvolit více variant)

- Alkohol, drogy Žárlivost
 Nespokojenost s chodem domácnosti
 Jedná se o bezdůvodné útoky Nezaměstnanost či sociální situace
 Nevím

10. Domníváte se, že oběť zůstává ve společné domácnosti s násilnou osobou z důvodu: (lze zvolit více variant)

- Doufá ve zlepšení situace Má strach z násilné reakce pachatele
 Společná výchova dětí Finanční závislost Nevím

11. Souhlasíte s názorem, že domácí násilí postihuje rodiny ze sociálně slabšího prostředí?

Ano Ne

12. Které složky vnímáte v oblasti ochrany obětí domácího násilí jako nejužitečnější? (lze zvolit více variant)

Organizace, pomáhající obětem domácího násilí (např. Bílý kruh bezpečí)

Linky důvěry Policie Soudy Jiné

13. Domníváte se, že legislativa v ČR poskytuje dostatečnou pomoc či ochranu ohroženým osobám?

Ano Ne Nevím

14. Ze zákona může být Policií ČR vykázán násilník na 10 dní ze společného obydlí. Myslíte si, že je pro oběť tento institut vykázání dostatečný při řešení její situace?

Ano, určitě Spíše ano Spíše ne Určitě ne

Nevím

Děkuji Vám za ochotu a čas, který jste věnovali k vyplnění tohoto dotazníku.

PŘÍLOHA III: DOTAZNÍK PŘEDLOŽENÝ V AZYLOVÉM DOMĚ

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta aplikované informatiky

1. Jste:

- Muž Žena

2. Uveďte svůj věk:

- 18 – 25 let 26 – 30 let 31 – 40 let
 41 – 50 let 51 a více

3. K jaké formě domácího násilí u Vás docházelo? (lze zvolit více variant)

- Fyzické násilí Psychické násilí (zastařování, ponižování)
 Sociální násilí (izolace od příbuzných a přátel atd.)
 Ekonomické násilí (omezený přístup k penězům, zákaz chození do práce atd.)
 Sexuální násilí

4. Zvyšovala se postupem času intenzita útoků?

- Ano Ne Nevím

5. V době ohrožení byl Vás sociální status:

- Zaměstnaná Nezaměstnaná či jinak společensky znevýhodněná
 Těhotenství či mateřská dovolená V domácnosti

6. Vaše nejvyšší dosažené vzdělání je:

- Základní Vyučena Středoškolské s maturitou Vyšší odborné
 Vysokoškolské

7. Do které kategorie byste zařadila osobu, která Vás ohrožovala? (lze zvolit více variant)

- Alkoholik Vznětlivý, výbušný typ jedince
 Jedinec s podobnými zážitky z dětství Sebevědomý jedinec
 Osoba s dvojí tváří Nezaměstnaný jedinec
 Jiná možnost (prosím, uveďte):

8. Nejvyšší dosažené vzdělání osoby, která Vás ohrožovala:

- Základní Vyučen/a Středoškolské s maturitou Vyšší odborné
 Vysokoškolské

9. Co pachatele podněcovalo k útokům vůči Vám? (lze zvolit více variant)

- Alkohol, drogy Žárlivost Nespokojenost s chodem domácnosti
 Jednalo se o bezdůvodné útoky Nezaměstnanost či sociální situace
 Nevím

10. Z jakého důvodu jste zůstávala s násilníkem? (lze zvolit více variant)

- Doufala jsem ve zlepšení situace Měla jsem strach z násilné reakce pachatele
 Společná výchova dětí Finanční závislost Nevím

11. Po materiální stránce byla na tom Vaše domácnost:

- Velmi dobře Solidně Průměrně
 Špatně Na pokraji chudoby Nevím

12. Které složky vnímáte v oblasti ochrany obětí domácího násilí jako nejužitečnější? (lze zvolit více variant)

- Organizace, pomáhající obětem domácího násilí (např. Bílý kruh bezpečí)
 Linky důvěry Policie Soudy
 Jiné (prosím, uveďte):

13. Domníváte se, že legislativa v ČR poskytuje dostatečnou pomoc či ochranu ohroženým osobám?

- Ano Ne Nevím

14. Ze zákona může být Policií ČR vykázán násilník na 10 dní ze společného obydlí. Myslíte si, že je pro oběť tento institut vykázání dostatečný při řešení její situace?

- Ano, určitě Spíše ano Spíše ne Určitě ne
 Nevím

15. Vztah pachatele k Vám:

- Manžel Partner Jeden z rodičů
 Jiná osoba (prosím, uveďte):

16. Setkala jste se s domácím násilím také v dětství?

- Ano Ne

17. Byly Vaše děti přítomny domácímu násilí?

- Dítě bylo „jen“ svědkem domácího násilí
- Dítě bylo také napadáno násilníkem Násilí bylo před dítětem skrýváno
- Vztah byl bezdětný

18. Komu jste se jako prvnímu svěřila se svým problémem?

- Příbuznému Kamarádovi či sousedovi
- V organizaci, pomáhající obětem domácího násilí Policii ČR
- V rodinné poradně Lékaři

19. Jak dlouho jste zůstávala s násilníkem, než jste se rozhodla skutečně odejít?

- 0 – 1 rok 1 – 5 let 6 – 10 let
- 11 – 15 let 16 a více

20. Popište prosím, jaká je Vaše životní situace dnes:

Děkuji Vám za ochotu a čas, který jste věnovali k vyplnění tohoto dotazníku.

PŘÍLOHA IV: KAZUISTIKY

Kazuistika 1

Paní D. měla s manželem nejdříve harmonický vztah. Obě dospívající děti se před pár lety odstěhovaly a manželé zůstali sami. Již 25 let byl manžel v invalidním důchodu, během kterého musel brát spoustu prášků. Před 3 lety začal popíjet větší množství alkoholu, zejména v letních měsících, což popisuje paní D. jako začátek problémů.

„Manžel mi začal vulgárně nadávat, slovní útoky se stupňovaly. K fyzickému útoku došlo poprvé v r. 2008, pravou sevřenou pěstí mě udeřil do předloktí pravé ruky. Ošetřujícímu lékaři jsem řekla, že jsem spadla ve vaně. Tento incident jsem dále neřešila. Další útoky a zranění jsem opět zatajila. V prosinci 2010 se to vystupňovalo tak, že mi vyhrožoval, že mě zabije a probodne kuchyňským nožem a přitom na něj ukazoval. Dále pokračovalo škracení. Doktorovi jsem nikdy nic neřekla. Pouze dcera mi řekla, že se s tím musí něco udělat. Já doufala, že se to v dobré obrátí. Útoky ale byly na denním pořádku.“

Jednu sobotu, kdy manžel pod vlivem alkoholu udeřil paní D. pravou sevřenou pěstí a začal ji napadat, zavolala linku 158 a následně podala trestní oznámení. Policie rozhodla o institutu vykázání. Jednání manžela bylo natolik závažné, že policie nabídla týrané ženě krátkodobou ochranu. Žena ji ale odmítla, protože jí byla nabídnuta pomoc ze strany obou dětí. Manžel je v současné době ve vazbě a řízení stále probíhá.

Proč jste zůstávala tak dlouho s manželem, který Vás týral?

„Protože v době útoků jsem nikdy neměla žádné svědky a bála jsem se, že to nikomu neprokážu. Cítila jsem se bezradně.“

Kazuistika 2

Do této části jsem zařadila příběh slečny R., kterou znám již několik let a o násilí, které probíhalo za zavřenými dveřmi bytu její rodiny, jsem neměla ponětí. Přestože se jejich situace ustálila, považuji za vhodné tento příběh uvést. Mužem, který se dopouštěl násilí na celé rodině, byl její otec. Jednalo se tedy o výpověď ze strany dítěte, i když zletilého.

Slečna R. charakterizovala svou rodinu jako zcela bezproblémovou do momentu, kdy během krátké doby přišel otec o zaměstnání, začal pít a našel si milenkou. Hádky tedy začaly být na denním pořádku, u otce se objevily deprese a závislost na alkoholu, která se zhoršovala zejména v zimním období.

„Situace se vyhroutil tak, že jsme každý večer čekali, v jakém stavu se otec vrátí, a při sobě měli nachystané boty a bundy. Nežřídko jsme utíkali do mrazivé noci a hledali útočiště. To nám většinou poskytl sousedé či přátelé. Začal nám vyhrožovat podpálením bytu, bránila jsem matku, když jí škrtil nebo na ní vztáhnul nůž. V té době jsem studovala vysokou školu a s těžkostmi jsem zvládala zkoušky. Byla jsem malý uzlíček nervů, který se zakoktával. Můj bratr byl pravidelně vyhazován na ulici, kde se začal pohybovat v pochybných partách.“

Jednoho dne se její otec pokusil o sebevraždu, spolykal celou tubu prášků a pořežal se o rozbité sklo. Slečna R. s matkou zavolaly záchranku. Po propuštění začal teror psychického rázu. Otec pak začal docházet na konzultace k psychologovi, kterému se, jak bylo později zjištěno, nikdy nepřiznal ke svému chování.

„V té době se začalo mluvit o institutu vykázání a připadlo mi, že se otec trochu zalekl. Snášeli jsme to asi 4 roky.“

Proč se nikdo z Vaší rodiny ani lidí, kteří Vám pomáhali, neobrátil na policii?

„Neměli jsme zaznamenané žádné stopy po útocích, stačili jsme vždy utéct nebo to mělo podobu vyhrožování. Bála jsem se, že policie otce vyslechne, pustí a pak si na nás někde počká a ublíží nám. Taky tam byly finanční důvody. Sousedé či přátelé nám poskytli kontakt na linky důvěry, ale první krok byl na nás, protože nechtěli zasahovat do soukromé záležitosti.“

Jaká je Vaše situace dnes?

„Situace je dnes klidná. Otec pije, ale už nás neohrožuje. Rodiče se dodnes nerozvedli z finančních důvodů a vzájemně se odcizili. Mě samotnou to poznamenalo ve vztazích, protože obtížně nabývám důvěru k partnerům.“

Dále uvádím příběhy dvou žen, které v důsledku násilí odešly na dočasnou dobu do azylového domu v Kroměříži.

Kazuistika 3

Délka pobytu slečny P. v azylovém domě se pohyboval pouze v rozmezí několika dní, což se projevovalo na jejím uzavřeném přístupu k zaměstnancům i ostatním ubytovaným ženám.

- věk: 25 let
- věk partnera: 25 let
- stav: svobodná
- vzdělání partnera: základní
- děti: dva kluci ve věku 5 a 4 roky
- vzdělání: vyučená

„Partner měl problémy se zákonem a byl zavřený ve vězení za krádeže a bouračky. Po návratu z vězení si našel práci a vydělané peníze pak propil. Krátce na to přišly na svět děti a situace se zhoršila. Agresivita, nadávky se střídaly s obdobím klidu. Jako důvody uváděl, že špatně vedu domácnost.“

Slečna P. byla bita už od dětství kvůli špatnému prospěchu ve škole. Partner vyrůstal u otce, kvůli problémovému chování byl vyloučen z učiliště a otcem vyhozen na ulici.

„Pil už na škole. Když ho táta vyhodil na ulici, začal pít ještě víc. Musela jsem mu také kupovat alkohol, jinak mi nadával. Děti si všimly, že hodně pije a nakonec mi před nimi vyhrožoval zabitím. Snášela jsem to asi pět let. Minulý rok jsme přišli o podnájem, protože jsme ho neměli z čeho platit. A to byl podnět, kdy jsem se rozhodla odejít. Sháněla jsem jiné bydlení a dostala jsem se do dětského centra v Hradci.“

Mezitím slečna P. zažádala u soudu o svěřeni svých dětí do péče. Partner získal novou, dobře placenou práci a alimenty na děti platil pravidelně. Práci si ale dlouho neudržel a brzy zůstal bez prostředků. Proto odjel za slečnou P. do Hradce a požádal ji o pomoc.

„Vyřídil si tady pobyt na pánském azyláku. Nechal si snížit výživné a zbylé peníze propil s kamarády. Když jsem byla venku s dětmi, tak mě hodně hlídal, kam chodím. Nadával mi a byl agresivní. Pak mi začal vyhrožovat, že mě zabije. Svěřila jsem

se kamarádce na azyláku a ta to řekla sociální pracovníci, která mi domluvila utajený pobyt, a přesunuli mě sem. Nikdo neví, kde přesně je. Za tu dobu mi poslal jen smsku, že mě zabije. Bojím se, jestli mě nehledá.“

Poskytuje podle Vašeho názoru současná legislativa v ČR dostatečnou pomoc Vám jako ohrožené osobě?

„Stačí mi to, nic bych nezměnila.“

Kazuistika 4

- věk: 28 let
- věk partnera: 34 let
- stav: svobodná
- vzdělání partnera: základní
- děti: děvče ve věku 9 let, kluk ve věku 3 roky
- vzdělání: základní

Slečna L. žila s partnerem 12 let. Zpočátku klidné soužití se změnilo, když začal partner s kamarádem navštěvovat herny, kde prohrával veškeré peníze. Z nervozity začal ve větší míře pít.

„Byla jsem poprvé těhotná a neměli jsme žádné peníze ani na výbavičku. Když se dcera narodila, tak mě urážel a sprostě nadával, nesměla jsem si bez jeho dovolení rozsvítit světlo nebo se vykoupat. Když bylo dceři rok, tak mi zlomil nos pánvičkou. Odešla jsem od něj s dítětem, byli jsme bez sebe 2 roky. Pak mě přesvědčil a začalo to nanovo.“

Slečna L. si udržovala současně dvě práce, aby rodinu finančně zajistila. Peníze, které sama vydělala, ale musela odevzdávat partnerovi. Oba partneři prožili násilí také v dětství.

„Přitom v tom vyrůstal, tak jsem mohla předpokládat, že bude kopií svého otce. Chtěla jsem mít normální rodinu, protože jsem to doma nikdy nezažila. Táta mou mámu vždy bil, protože byla těžká alkoholička. Měla dluhy a pak byla zavřená za zanedbání péče.“

Násilí se stupňovalo pokaždé, když se partner setkal se svým dlouholetým kamarádem.

„Jeho kamarád mě u nás doma škrtil, z pusy mi chrčela krev a partner se jen na nás díval a smál se. Pak mě oba zamkli na 14 dní doma, abych si nemohla jít nikam stěžovat. Nutil mě k sexu a v noci do mě jen tak kopal. Pak napadl dceru a to bylo poslední kapkou. Zbil ji řemenem a přezkou až do masa.“

Po třech dnech po útoku využila žena možnosti a utekla s dětmi ke svému bratrovi. Následně vyhledala lékaře, aby si zajistila důkazy. Během 3 měsíců, kdy se žena schovávala u bratra, jí partner volal a vyhrožoval únosem dětí.

„Přitom nemá o děti zájem. Chce mi je vzít jen proto, aby mi ublížil. Děti k němu ale nechťejí. Dcera se ho bojí, protože četl její výpověď. Nedává mi na ně peníze, i když si platí drahou advokátku. Ohledně svěřením dětí do péče nám soud uložil návštěvu psychologa, který mu napsal do posudku, že mu chybí úcta k autoritě, vztah k lidem, je agresivní a impulzivní. V mém posudku stojí, že nejsem důvěřivá k ostatním lidem, straním se okolí. Což je za mé situace prý normální.“

Žena s dětmi odešla dočasně do azylového domu v místě bydliště, než jim byl vyřízen pobyt v azylovém domě s utajeným pobytem v Kroměříži. Partnera neviděla 11 měsíců.

„Jsme od něj daleko, tak chodí vyhrožovat mým rodičům a spolu s kamarádem je napadají. Rodiče na ně ale trestní oznámení nepodali.“

Proč jste zůstávala tak dlouho s partnerem, který Vás týral?

„Bála jsem se, protože jsem neměla žádnou zprávu od lékaře a neměla to jak dokázat. Partner vyvázl z dřívějších trestných obvinění jen s podmínkou. Měl vždy štěstí a obávám se, že ho bude mít i teď.“

Jak byste ohodnotila přístup Policie ČR?

„Nejsem s jejím přístupem vůbec spokojená. Když mě partner ohrožoval a zavolala jsem policii, přijela až za půl hodiny. Policisté odvedli partnera do vedlejšího pokoje a asi po půl hodině jen tak odešli. Když jsem na partnera podala trestné oznámení, začali vyslýchat i mě. Uvěřili partnerovi, že droguji, mám podmínku a podobně. Žádnou podmínku ale nemám. Nakonec mi bylo oznámeno, že jsem za podání špatné výpovědi v šetření i já.“

Poskytuje podle Vašeho názoru současná legislativa v ČR dostatečnou pomoc Vám jako ohrožené osobě?

„Nelíbí se mi, že má obviněný přístup k našim výpovědím a my z něj pak máme strach. Také si myslím, že institut vykázání není dostatečný. Vykázaný si na mě může počkat i cestou na nákup. Policie by u něj nikdy zákaz kontaktu nedocílila. Trestní oznámení jsem podala loni v říjnu a dodnes se nic neděje. Přístup policie je jiný, než když je někdo napaden nebo vykraden cizím člověkem. Jako další bych navrhovala, aby bylo na prvním místě placení alimentů na děti.“

Kazuistika 5

V době, kdy píšu tuto diplomovou práci, se v médiích objevila zpráva o vraždě české spisovatelky, nejprodávanější autorky románů pro ženy, Simony Monyové. K vraždě došlo v jejím rodinném domě v Brně a podezřelým se stal její manžel Boris Ingr. Její manžel utrpěl těžká zranění, která si zřejmě způsobil sám po incidentu, a byl převezen do nemocnice. Z toho důvodu byl výslech odložen. Nyní se jeho stav zlepšil natolik, že jej už policie obvinila z podezření z trestného činu vraždy. Obviněný se nachází v nemocnici vazební věznice v Brně a hrozí mu za vraždu až 18 let vězení. Údajně došlo ke konfliktu v garáži domu poté, co se přišel Ingr podívat na jejich syna.

Jak byla Monyová úspěšná v profesi, ve svém osobním životě tápala. Za B. Ingra se vdala, ve svém životě podruhé, v roce 2003 a měla s ním sedmiletého syna. Z předchozího manželství měla dva syny. Podrobnosti z intimního života spisovatelky popsal policii i médiím její blízký přítel Richard Sacher. Ten tvrdí, že B. Ingr svou úspěšnou manželku celou dobu společného života bil, znásilňoval a vyhrožoval se jí smrtí.

Poslední půlrok spisovatelka opakovaně ležela v nemocnici, ale důvody hospitalizace nikdy neuvedla. Je zřejmé, že spisovatelka byla další obětí domácího násilí. I když se v médiích objevila zpráva, že Monyová na policii volala, policie tvrdí, že za celé ty roky neměla hlášení, že by byla slavná spisovatelka týrána. Monyová se údajně svému dlouholetému příteli svěřila, že pomoc hledala, ale marně. „ Pokud se takto vyjádřila, možná měla na mysli nějakou ochranku či podobnou agenturu, ale nás o pomoc

nepožádala,“ uvedla mluvčí jihomoravské policie Petra Vedrová. Mluvčí policie se také vyjádřila, že v případě skutečně existuje svědectví o jakémisi vykázání, ale nebylo to vykázání, které by na základě zákona provedla Česká policie.¹²² Monyová byla navenek vyrovnaná žena, nikoho nenapadlo, že příběhy žen pod nadvládou manžela-tyrana z jejích knih by mohly být inspirované vlastními zkušenostmi. Manželská krize vyvrcholila až loni, kdy do rodinného domu přišli exekutoři kvůli Ingrovým dluhům. Monyová svého muže vyhodila a dům nechala hlídat ochrankou. B. Ingr se přesto do domu vlámal a svou manželku znásilnil před jejich nejmladším synem. To dokazují smsky, které posílala spisovatelka Sacherovi:¹²³

„Televize mu rok neplatila. Napůjčoval si od lichvářů, aby se ode mě nemusel nechat živit. Neměl na úroky, tak to narůstalo, a teď to bylo dva měsíce drsný. Já to samozřejmě všechno zaplatím, ale narušení důvěry je pro mě moc vážná věc.“ (smska zaslaná Sacherovi dne 3. 12. 2010)

„Už jsem opět svobodná, dnes přesně měsíc. Zatím se můj psychický stav zhoršuje... Kdybych měla napsat knihu, co se u nás děje, brali by to čtenáři jako sci-fi.“ „Nerozešli jsme se. Musela jsem ho security službou nechat vystěhovat. Mlátil mě a už šlo o život.“ (smska zaslaná Sacherovi dne 21. 7. 2011)

"Můj psychopat se sem dvakrát vloupal, vyrazil dvoje dveře, mě před S. (nejmladší syn zavražděné - pozn.) zmlátil a znásilnil. Museli jsme mít doma bodyguarda a teď máme všude alarm napojený na security službu. S. se i přesto hrozně bojí."

„Mlátil mě a psychicky týral jedenáct let. Svatbu (syna Monyové – pozn.) chtěl překazit. Posledních pět týdnů před svatbou mi fakt šlo o život. Čtyři dny před svatbou jsem ho vypakovala. Odstupné 1,2 miliónu a na dva měsíce zaplacený pronájem bytu. Na svatbě jsem chtěla být kočka v mezích svého věku a počtu dětí, ale vážila jsem 43 kg a vypadala jak z koncentráku. Nějak ten život neumím žít, poseru všechno, co jde. Promiň za upřímnost. Je osvobozující moct si ji konečně dovolit. Tobě věřím.“

¹²² *Novinky.cz : Krimi* [online]. 2011 [cit. 2011-09-25]. Zavražděná spisovatelka Monyová si na domácí násilí policii nikdy nestěžovala. Dostupné z WWW: <<http://www.novinky.cz/krimi/241092-zavrazdena-spisovatelka-monyova-si-na-domaci-nasili-policii-nikdy-nestezovala.html>>.

¹²³ *Novinky.cz : Krimi* [online]. 2011 [cit. 2011-09-25]. "Manžel mě jedenáct let bil a znásilňoval," psala Monyová příteli krátce před smrtí. Dostupné z WWW: <<http://www.novinky.cz/krimi/240931-manzel-me-jedenact-let-bil-a-znasilnoval-psala-monyova-priteli-kratce-pred-smrti.html?ref=boxF>>.

„Mám málo přátel a jsem na tom fakt blbě.“

Fakt, že není všechno v pořádku, přiznala Monyová i na své webové stránce v odpovědích svým čtenářům. Údajně se Monyová s manželem právě rozváděla. Jednatel regionální pobočky Bílého kruhu bezpečí v Brně Vladimír Vedra, upozornil, že pokud je žena dlouhodobě týraná, může to vést právě k vraždě. „Dá se říct, že to je logické vyústění. Domácí násilí totiž většinou graduje. Začíná to ponižováním druhého člověka, přes útoky na jeho zdraví a může to skončit až ohrožením života,“ podotkl Vedra.¹²⁴

¹²⁴ Brnensky.denik.cz : Zločiny a soudy [online]. 2011 [cit. 2011-09-25]. Spisovatelku Simonu Monyovou zavraždili . Dostupné z WWW: <<http://brnensky.denik.cz/zlociny-a-soudy/spisovatelku-simonu-monyovou-zavraždili-20110804.html>>.